

713"1808/1814"

1085817
Historia del siti

Volum núm. 310 Tomo 1
EDICIÓ de 1868
Pertanyent à la biblioteca
ALFRED GAZA
BARCELONA

HISTORIA

DEL

SITI DE GIRONA,

EN 1809.

BARCELONA

SITI DE GIRONA

1881

ES PROPIETAT DEL AUTOR.

BARCELONA

EDITADA PER LA BIBLIOTECA DE LA CIUTAT DE GIRONA

1881

AL'S FELIBRES DE PROVENÇA.

Salut, amichs. Vosaltres amau la Cathalunya, y jo, per ma part, com tinguí l'honor d'assegurarvos un dia, dia pera mí inolvidable, amo igualment la terra-mare del's nobles trovadors. No hi ha sindè que vosaltres habeu restablert los gloriosos privilégis del antich « terrayre » provençal á força de conrearlo esplendidament, mentre jo he tingut que limitarme en favor de la vella Cathalunya á la feyna d'un obscur operari.

Mes aixó poch importa: encara que no m'sia donat lo mostrar mon amor á la pátria cathalana de la prestigiosa manera ab que vosaltres mostrau lo vostre al bell país ahont aná á inspirarse l'inmortal Petrarca; encara que estranger á las musas, puch no obstant amar á llurs alts amadors, principalment quand cantan la fé patriótica.

Lo generòs amor á un país generòs es la sínthesis de tots los bons amors; y Dèu vos conserve, felibres, la fraternitat que entre vosaltres regna, fraternitat que recorda la del's primers deixebles de Jesús, fraternitat també d'expansiò, de propaganda, que tè sos apóstols; no faltantli á eix apostolat desprendiment ni entusiasme,

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

no habentli faltat fins un Júdas pera denunciar al mestre y benefactor.

Com á vosaltres me es cara, bons felibres, la terra del's ávis; com á vosaltres me pláhuen llurs proesas, llurs bonas costums, llurs virtuts públicas; y també n'agrada aplaudir de tot cor la viril y sensata vigilancia ab que sabian, los vostres com los nostres, preservarse legalment de tótas las tiranías. Oh! no es pas l'afortunada y digna gent anglo-saxona la que ha inventat la grand máxima: «No vigilant constanment, la llibertat se perd.» Aquest era un aphorisme ben conegut, y sobre tot fortament practicat, durant l'Edat mitjana en totas las vilas principals de lo que es avuy lo mitx jorn de la França, lo mateix que en las de Cathalunya, d'Aragò, de València y de Mallorca.

La simpatía es donchs molt natural entre los fills de Provença y Cathalunya, puix ademès de similitut d'antigas institucions y ademès d'antichs enllaçaments, la llengua d'Oc es la que en realitat parlan los nostres dos pòbles.

Encara avuy los cathalans de Rossellò, de Conflent, de Cerdanya y d'altras comarcas, quand afirman responent, diuhen ó en lloch de sí; y per documents autèntichs del sigle XV se pot demostrar incontestablement que en lo mateix sentit s'empleaba en Cathalunya en aquell temps l'ó, l'oc, ó millor l'hoc, segons consta, per exemple, en una acta oficial ahont está consignada una breu resposta del rey d'Aragò, D. Martí.

No tè per lo tant res que dega sorpèndrer, felibres, lo cordial aculliment fet en Cathalunya al's vostres digníssims representants que han vingut á visitarnos en aquest mes de maig, al donarse á l'estampa aquesta obre-

ta, trobantse aquí ab altres representants de la poesia de Castella, igualment dignes, ab los quals bèn prest s'han agermanat com saben agermanarse verdaders poétas.

Diuen alguns sávis, mos cars amichs, que parlan una llengua morta ó il-literaria, y que per consegüent no podeu donar vida al's vostres llibres: y quel's hi fa? aixi trobarán ells menos concurrencia en los camins de l'immortalitat.

Per ma part, jo voldria podervos imitar enaltint la terra cathalana com vosaltres enaltiu la provençal, pero no cal pensar en que ma pobre prosa produhesca l'efecte del llenguatge del's Déus. Me consolo, no obstant, ab l'idea de que quiscun dona lo que pot donar, y com los fets de nostres pares son per sí mateixos tan brillants, tinch l'esperança de que lo fondo cubrirá la forma. Lo bon diamant sempre centelleja, per modesta que sia la montura.

Salut y bona sort, poétas, y lo Senyor garde de mals vents la barca del felibrisme (1).

Barcelona, 14 de maig de 1868.

LLUIS CUTCHET.

(1) La paraula *felibre* equiçal á doctor de la lley, y en vells escrits provençals se troba aplicada al's poétas d'aquell país, sens dubte perque los poétas verdaders son sempre en realitat mestres ó doctors que ensenyan al poble.

PRÓLECH.

Sabuda es de tothom l'inmensa explosió que hi hagué en França vers la fi del passat sigle. Sabut es del mateix modo que l' principi igualitari, bó y saludable en essencia , pero funest en aplicació absoluta , escalfá llavors fins á tal punt los cervells del's francesos, que á fi d'igualar , d' anivellar lo terreno polítich , se tirá per terra ab espantable estrépit un trono que tenia d'antiguetat moltes centúrias. Lluís XVI , que tant simpatisá ab un hóme com Turgot , y que ab tanta cordialitat com son nobilíssim ministre desitjaba lo bè del poble , acabá ab tremenda solemnitat sos dias en un patíbul , en nom del mateix poble. En una grand isla vehína de França se habia vist , fehia prop de 140 anys , un exemplar semblant ; per lo terrible coltell de la Justicia se habia tallat també l' cap á un monarca , descendent d'una llarga série de monarcas. Molt diferents fòren de caràcter y d'inclinacions Carlos I d'Inglaterra y Lluís XVI , solament se semblaren en la sua fi , en la manera de perdre públicament la vida debaix d'un poder rival. May es guayre convenient fer sentir á multituds flayre de sang ; empero , per mes que la química no trobe de diversa composició essencial lo cós del potentat y lo cós del plebeyo , es precís no obstant tenir ben fort lo cap

pera resistir impunement los eflúvis de la sang reyal, sobre tot tragicament escampada. Los habitants de la Grand Bretanya, ó per tenir naturalment menos impressionabilitat nerviosa ó menos calents los cors, son mes aptes que los francesos pera aytals espectacles; y ab tot, la sang de Carlos los deixá poch serens, per mes que no sia Carlos Stuart lo primer rey que ha sufert revolucionariament mort violenta en Inglaterra. ¿Qué habia donchs de succehir en França?

Decapitat Lluís XVI, se volguè véurer còrrer mes sang monárquica, y la viuda de Lluís finá en l'horrendo catafalco com son marit.

Y los fanátichs d'igualtat absoluta cregueren que son regne ideal era arribat per sempre mes, perque véyan caurer en lo mateix paner de la mateixa guillotina, y ab lo mateix goteijament, caps de reys y de reynas com los de qualsevol altre condemnat á mort per humil que fos son orígen, y perque en un compte d'enterro podia consignarse que costaba set francs la caixa mortuoria de la jove y hermosa viuda de Lluís, filla de l'emperatriu Maria Theresa d'Austria, y neta d'aquell Carlos en defensa del qual perderen heroicament los cathalans, al principi del sigle divuyté, lo que tan sols poguè llevarlos la mala sort, unida á la falsedat y á forças fora de tota comparaciò superiors á las nostras.

Y ab la mort de la reyna l'embriagament habia de créixer encara, augmentant en conseqüencia la manía del nivell.

Y desde un Sinaí d'impietat se declará que aquell Ser tan superior á tots los sers, que lo Criador de cels y terra no era res, que Dèu, que l'immortalitat de l'ànima humana, no eran sinò somnis de tirans, que la religió

christiana era naturalment una impostura, y una impostura abominable.

Y la Trinitat del PARE, FILL, ESPERIT SANT, fou substituhida per aquesta: IGUALTAT, LLIBERTAT, FRATERNITAT, bella branca procedent del grand arbre del mateix christianisme proscrit, pero que plantada en terra ahont falte cert element essencial, en lloch de donar fruits d'or no dóna mes que espinas.

Y vehentse que l'igualtat era la guillotina, que la llibertat era la guillotina, que la fraternitat, la santa fraternitat, tampoch era altra cosa, es dir, tot sang y sempre sang, se començá á compéndrer lo sentit d'aquellas paraulas: «Ego sum sal mundi,» y també lo sentit d'aquell vers del mateix Voltaire:

«S'il n'y avait pas un Dieu, il faudrait l'inventer.»

Per fi, després d'haber devorat lo mónstruo á aquells que mes habian volgut saciar sa sed horrible, á sos bel-luaris mes amats, vinguèren dias millors, y la França respirá. Sos exércits en las fronteras, lluny del grand centro del terror, del cráter de la revolució completament extraviada, conservaban l'esperit pátrio y aquelles creencias ó tradicions que, en general, constituheixen per tot una segona religió del soldat en nacions civilisadas. Com sempre ha sigut la França una de las mes importants nacions militars, no habem de maravellar-nos de que en los anys primers d'aquell grand moviment y d'aquella extraordinaria efervescencia, surgissen ab novas guerres nous hòmens pera sostenirlas, reemplaçant dignament l'oficialitat popular á l'antigua y valerosa oficialitat de la noblesa, y donantse així un nou exemple de que la força d'una nació verament poderosa no está en ninguna classe especial, sino que está en lo cós tot enter de la mateixa nació.

Entre aquells mes distingits capdelladors , com dirian los nostres autors antichs , n'hi haguè un que , ans d'arribar á l'edat de 30 anys, habia deixat sorpresos al's mes vells capitans per la promptitut y l'audacia de sos moviments en Italia , ahont volguè penetrar imitant ab bona fortuna á Aníbal en son celebèrrim pas del's Alps.

No cal dir que parlam de Napoleon Bonaparte , primerament cónsul en cap de la república francesa , y mes tard emperador ; de l'hóme colossal que encara está omplint tot lo mon de son nom y l'omplirà llarchs temps. Desde l' grand empèrador de Roncesvalls , no habia tingut la França monarca tan poderòs.

A sas extraordinarias facultats naturals hi habia que anyadir lo ben volgut que era de la Fortuna , com acostuman á ésserho los héroes jòvens destinats á cosas grands. Soldat per offici y per vocaciò , no es molt estrany, attés sobre tot l'esperit general de França y d'Europa , que s'inclinás de preferencia, al menos en certas materias , á imitar mes á Cromwell que á Washington. Restaurá algunas institucions antigues , senyalantse particularment en eixa obra per la reerecciò del's altars de Jesu-Christ ; pero consolidá al mateix temps los principis mes fundamentals del nou orde de cosas proclamat en sa pátria en 1789 ; es dir , que en lo polítich procuraba , al menos en lo començament de sa dominació , conciliar lo passat ab lo presènt. Com á legislador , si Carlo-Magno tè sos Capitulars , Napoleon tè son Códich civil , que es encara l'obra de mes transcendencia del sigle XIX.

Estaba en la naturalesa de las cosas que los soberans d'Europa, en llur majoría, no simpatisassen de molt bon cor ab un monarca eixit d'una revolució singularment

innovadora, com estava igualment en la naturalesa de las cosas que á un hóme com Napoleon no l'hi inspirassen las vellas dinastías los mes afectuosos sentiments. Los motius ó pretextos de conflicte no habian de faltar; y com Napoleon era tan afortunat en armas, que no dirigia una acció de guerra que no fòs pera èll un triumpho, quand fòu ja arribat á certa altura, era difícil no l'hi vinguessen certs pensaments, y ab ells los desitgs de realisarlos.

En 1805, per exemple, la batalla d'Austerlitz, ahont vencè al's mes poderosos monarcas del Nort personalment lluytants contra èll, acabaria de donar á Napoleon una confiança tan grand en sa força, que se creuria ja quasi omnipotent. Lo verdader esperit d'humilitat christiana pot unicament preservar de certas tentacions ambiciosas; pero á Napoleon, sobrantli tantas dots, faltábali l'humilitat christiana. Acostumat á passar grand part de sa vida estudiant geogràficament l'Europa, ó millor lo globo, no es molt difícil compéndrer com ocupantse tant de terras apartadas, molt s'habia d'ocupar també de las vehinas. Lo grand ministre Pitt, mort de pena per l'éxit de la batalla d'Austerlitz que acabam de recordar, y pera los preparatius de la qual habia fet fer molts sacrificis á Inglaterra, considerant al nou cap de la França com á enemich terribilíssim, no volguè anarsen d'aquest mon sens deixar una esperança á sos mes íntims companys, afligits també per lo resultat d'aquella jornada memorable. No desesperèu, digué lo famòs home d'Estat poch dias ans de sa mort, quasi ocasionada no obstant per desesperaciò, encara hi haurá remey si puch encendrer contra lo vencedor d'Austerlitz una verdadera guerra nacional; anyadint Pitt á conti-

nuació, segons positivament s'assegura, que lo teatro d'eixa guerra que éll desitjaba ó entrevéya habia d'ésser Espanya.

Molt clara idea del estat general d'Europa y particular d'Espanya habia de tenir Pitt, pera fer una indicació tan admirablement prophética.

Tenia llavors la corona d'Espanya Carlos IV, que encara que rey absolut, regnaba y no governaba, ó millor ni governaba ni en realitat tampoch regnaba, cosa que ab tanta freqüencia se ha vist en la monarquía castellana ja desde molts sigles en derrera. Era verdader senyor de las Espanyas un hóme que no cal anomenar, pero ab qui los embaixadors estrangers tenian á vegadas singulars exigencias, arribant fins á amenassarlo ab certa classe de revelacions directas al mateix Carlos sobre l'origen d'un valiment tingut ab universal escándol (1). Ab tot, no hi ha per aixó que malheír á tan trist ministre; ocupaba un lloch que no debia ocupar, pero no es sua la responsabilitat. Deixant á part indignitats de tot género, desgraciadament ben conegudas en altres nacions, direm solament que los historiadors mes importants, nacionals com estrangers, convenen en que aquell govern habia arribat al mes extrem grau d'abjecció. Es difícil imaginar pera cors patriótichs escenas mes deplorables que las succehidas á las horas en la cort de Madrid. Vist aquell vergonyós poder del ministre que prenia ó desterraba al's varòns mes eminents,

(1) Lo comte de Toreno y M. Thiers, que certament no pertanyen á l'eschola revolucionaria, son sobre aixó molt mes explicitos y menos velats que l'autor d'aquestas lineas.

al's estadistas mes il-lustres y que mes habian fet pera honrar lo regnat de Carlos III; vistos aquells terribles y públichs ódis de familia, de fill á pares y de pares á fill; en presencia de tantas intrigas, conspiracions y venjanças, no es difícil compendrer que lo soberá de França, quand ja fou senyor de tantas terras y haguè destronat á la casa borbónica de Nápol's, vinguès á pensar en apoderarse igualment d'Espanya, la qual, en particular desde Lluís XIV, han constanment desitjat los governants francesos unir, per un ó altre médi, al destino de llur país. M. Guizot no es hóme de guerra, tè fama de polítich grave y filosóphich; no obstant, quand dirigia la política estrangera de sa patria, essent al mateix temps primer ministre, diguè un dia en plé Parlament, y en plena bonança europea, las següents paraulas: « Il faut que l'Espagne soit un satellite de la France. »

Poch debem, donchs, meravellarnos, si á pesar de sas contínuas deferencias ó debilitats, la cort d'Espanya cayguè finalment en l'abisme vers lo qual l'arrastraban ensemps sas immensas faltas, y la formidable atracció d'un hóme com Napoleon. La catástrofe de Bayona va venint ab una especie de gradualitat fatal; y encara habem de tenir present, que en aquells moments terribles la familia reyal d'Espanya no feu mes que passar per lo despullament que ella mateixa habia volgut, ó sia consentit mes ó menys voluntariament, contra la familia regnant de Portugal.

No es ni pot esser nostre propósit atenuar la grandís-sima responsabilitat que pesa sobre la memoria de Napoleon per los fets que aquí recordam; pero si bè es molt cert que Napoleon projectá lo cambi de dinastía en Es-

panya ab un machiavelisme que espanta, ocultant sobre aqueix punt son pensament al's mes immediats servidors, al's mateixos instruments principals de sos plans, fins al extrem de que son historiador mes elevat y que mes documents reservats ha tingut á la vista, declara que l'hi ha costat un treball infinit lo poder véurer clara l'idea de Napoleon en lo destronament de la dinastia espanyola; si bè es molt cert, repetim, que aquell hóme de pochi's escrúpuls procurá ocultar pera la posteritat, en quant l'hi era possible, lo sinistre fil que conduhía á llur perdició al's Borbons d'Espanya, mostrant en açó que tenia plena consciencia de la mala obra; ab tot, y deixant al implacable destronador la part, tota la part que li correspond en sa malvestat de Bayona, se ha de regonéixer que èll no tinguè tota la culpa. Se creu generalment que las nacions acostuman tenir los governs que mereixen; y Napoleon judicaria probablement l'estat de la nació espanyola per l'estat de sa cort. Pero aquí la máxima resultá inexacta; Napoleon s'equivocá, y l'Historia dirá eternament çó que feu llavors Espanya. Espanta verament la sang escampada en aquella guerra dita molt justament de l'Independencia. No es Napoleon un monarca á qui puga facilmente tráurerse la responsabilitat de certs actes per transportarla al's consellers, y així es que á Napoleon sol ha de culpase per una guerra tan llarga y tan horriblement crúenta, per mes que hi haja motiu de créurer que Talleyrand l'excitá á la funesta empresa, negant empero tal excitació lo célebre diplomátich al véurer sos deplorables resultats. Es presumible, no obstant, que sens haberlo ningú excitat, si realment ho fou, Napoleon, en lo fondo, hauria procehit en açó poch mes ó menys del mateix modo.

Sia com vulla , quand Napoleon vegé clarament que la nació espanyola protestaba contra las baixas estipulacions de Bayona , que en lloch de vils esclaus se trobaban hòmens , que las plaças de guerra , exceptuadas las que se hagueren per medis que ruborisaban al's mateixos prenedors , oferian defenses poch acostumadas , que son mateix germá Joseph li manifestaba ab franquesa molt digna que la terra no l' volia , anyadintli que ni tan solament espías trobaba en son realme pera la circulació del's avisos militars ; quand tot açó vegé , semble que bé podia l'emperador del's francesos retirar-se d'una conquesta que baix tals auspicis s'anaba presentant. Si s'haguès escoltada á temps la veu de Joseph , qui ab tanta claredat véya la situació del's affers y l'esperit del país ; si sens passió hagués estada atesa la marxa de las cosas en conjunt , la fi de la carrera del capitá d'Arcole molt haguera variat probablement ; y de tots modos, sempre los resplandors del astro napoleónich haurian paregut mes benignes , menos de color de sang á las generacions contemporáneas ; pero Napoleon era ans de tot hóme de guerra , ó sia hóme de força ; y prescindint encara d'altras consideracions , cregué son amor propi de general sempre vencedor altament interessat en eixa lluyta ; y com la força de que disposaba , probada y tornada á probar tantas vegadas , fehia ja tremolar á tots los mes forts del mon , es fácil explicarse com los consells de la prudencia no prevaleixeren oportunament contra las suggestions de l'ambició y del orgull.

Pero , « *alea jacta erat*, » y s'habia de cumplir son fat. Napoleon seguia las lleys de sa propia naturalesa , y lo curs de las cosas humanas també anaba seguint l'orde que té senyalat lo Senyor soberá de monarcas y de pòbles.

Ab tot aixó, no olvidem per altra part, que lo transcurs del temps nos ha d'induhir ja naturalment á certa calma al judicar á Napoleon, ab tant major motiu, quant éll mateix ab tota espontaneitat ha regonegut sa culpa, confessant que habia volgut atribuhirse envers Espanya poders que unicament corresponen á la Providencia, que Aquesta no habia aprobat en eix punt la sua iniciativa, que la nació espanyola se habia alçat contra sa dominació com un sol hóme d'honor; y anyadint que éll, Napoleon, habia quedat vençut. «L'Espagne m'a vaincu» ha dit terminantment lo César modern, podent ohir aquesta solemne declaració lo mon enter.

Aquell fou, en efecte, un alçament general; un alçament de las verdaderas condicions desitjadas per Pitt. Per mes que quedassen, sobre tot al principi, desbaratats ó presoners varios exércits de l'independencia, poch tenian guanyat los francesos, puix encontraban seguidament per part d'hosts irregulars y del comú del's habitants resistencias estranyas, que may antes habian experimentat en ningun del's numerosos països que habian invadit desde los primers anys de llur revolució. Encara vuy hi ha veterans de França que no acaban d'enténdrer com podia succehir que lo paisanatge los donás tant que fer en una guerra. En las poblacions y fora d'ellas, guerrillers de partida ó simples pagesos, á pesar de llur pobre armament, eran un terrible enemich, tan sols visible cuand ja habia ferit y causant poch á poch incalculable dany, enemich que ab la major freqüencia semblaba eixir de sota terra, ó desaparéixer de nou en sas entranyas com per médis sobrenaturals. Quasi semblaria haberhi en tot açó, y bè sab Dèu que no ho dihem ab la menor intenció ofensiva, alguna cosa de l'eterna

llicò continguda en l'història de Goliath y de David.

Per fi, los francesos, poch després de passat lo Pirineu, trobaren un poble que al nom de « pàtria » responia encara, que si bè se trobaba en pobre estat, no era mort; y si algú poguè presumir, al empendrer llur volvers las regions d'Espanya las áligas del imperi, que tal volta la presa en busca de la qual anaban era ja esmortuhida, mes propia pera corbs que pera éllas, no tardaria en veurer com la victima aquí sorpresa, y per cert no d'un modo molt digne d'áligas capdals, d'áligas verament soberanas, tenia en realitat forta vida á pesar de certas apariencias mes ó menys enganyosas, donant bona sang y ben calenta, defensantse ademés ab tal tenacitat, que soviny conseguia desclavar y encara inutilisar las únglas del's superbos auçells, per mes que fossen guiadors de las famosas legions del Júpiter de França, y may antes en ninguna part del mon haguesen vist apagat lo sol de la victoria.

No s'atribuésca á un impuls d'orgúll lo que venim de dir. Habém de tenir sempre present, al meditar sobre l'última guerra de nostra independència, com sobre las altrás guerras, que las victorias definitivas solament Dèu las tè, y que la fé viva en las altas veritats, en los principis supremos, salva á las nacions lo mateix que al's individus. Tampoch se cregue tingam intent de denigrar la França en nostre humil treball. Qui pretennga escriurer Historia, ha de guardar, en lo possible, lo desapassionament que ella prescriu, no podentse eixir del círcul de la veritat y de l'imparcialitat, sens las quals no hi ha realment Historia. La que ensenya los camins de la vida, es testimoni del's temps y ademès llum de veritat: « *magistra vitæ, testis temporum, lux*

veritatis » ha de tenir la serenitat que exigeix tan elevada missió. Distam molt de condemnar, no obstant, cert calor, certs moviments de generosa indignació patriótica en tractantse de certs fets de nostres Anals; pero una cosa es la ira noble, y una altra cosa la calumnia ó l'injuria. ¿Nos pláhuen á nosaltres insúlts estampats contra espanyols en llibres estrangers? ¿Per legítim que s' cregue á vegadas l'ódi, es de christians voler eternisar l'esperit de venjança entre las nacions? ¿Han obrat contra la lley del Evangéli tants sucesors de Sant Pere, que han passat sigles y sigles treballant ab santa constancia pera calmar ressentiments y apagar guerras entre nacions y prínceps de la christiandat? Quand la religió nos fa germans, sia qual sia lo país nostre, pensém en la treva de Dèu, y en que tots tenim la grand pátria comuna y definitiva, la del Cel. Estione, per consegüent, qui vulla lo foch del's rencors internacionals ó altres; lo qui escriu estas líneas no anirá may per semblant via, y aixó que també hi ha lo nom de sa familia entre los morts que tingué l'exércit de l'independencia espanyola. Al rey mes grand que ha tingut la nostra terra, á En Jaumè lo Conquistador, matárenli los francesos en Muret lo pare en campal batalla: fòu certament mort de sentir, car aquell mal aventurat rey era generós y valent. Quand En Jaume tingué edat y força pera pensar en la venjança del pare, á pesar d'esser bon fill, no l' cegá la passió, que semblaria no obstant una de las mes excusables, preferint l'amistat ab la França, y donant encara una filla sua en matrimoni á aquella casa reyal. Sens dubte mes d'una vegada desitjaria son cor de soldat alguna ocasió propicia pera una venjança de bon soldat, pero res mes; y entre tant, tots sos esforços se di-

rigian contra alarbs, contra los enemichs de la comuna fé.

Eixa ocasiò de venjança vinguè mes endevant. Poch després de finat En Jaume, finat també son amich Sant Lluís, y regnant aquí un altre Pere fill del mateix Jaume, com si Dèu haguès volgut manifestar al mon que per ninguna classe de triumphos, y menys militars, deurian may los vencedors enorgullirse, la França tingué en Cathalunya un desastre incomparablement mes grand que lo desastre de Muret; y si l'avi era En Pere de Muret (1), lo net fou en cambi En Pere de Panissars, á conseqüencia d'aquella tan poderosa invasiò feta llavors per los francesos capitanejats per llur propi monarca Phe- lip, á qui deyan «l'Atrevit» de sobrenom; morint dit monarca en terra cathalana ab la major part de sa gent.

(1) A Pere II d'Aragò y I de Catalunya l'anomenam de Muret per la costum seguida en nostre pais de designar á un guerrer per lo nom del punt ahont moria, fos vencedor ó vençut. Així se diu, per exemple: Armengol de Gerb; Armengol de Córdoba, parlantse del's bons comtes d'Urgell que perderen la vida batallant devant de las ditas poblacions. Mes d'una vegada habem pensat que lo famòs Otger Cathulon, á qui, seguint al cronista Carbonell tenen alguns per personatge fabulòs, pot significar bonament: Otger ó Auger de Castellò, semblantnos en aquest punt paraulas en realitat idénticas ó d'un mateix sentit «Cathulon,» «Cathulò» y «Castellò,» y fundantnos en que efectivament se diu que Otger morí en Castellò d'Ampúrias. Ab tot, no fem aquí mes que oferir sens ninguna pretensió una conjectura que sometem al criteri de personas competents; pero si del llatí «castrum,» castell, se forma lo diminutiu «castrulum,» castellet ó castellò en cathalá, sens tráurer mes que la lletra «r» de dit diminutiu llatí, tindrem «castulum» que nos sembla evidentment la paraula «castellò» llatinisada; y si encara de «castulum» trahem la «s» tindrem «catulum,» que será sens dubte lo cathulon ó catulon castellanisat, y lo catulò en cathalá.

¡ Y quant mes que eixos espectacles de reciproch extermini entre christians no valia veurer las empresas del's reys Jaume y Lluís, treballant, quiscun per sa part, contra los sectaris del Coran, contra los enemichs del Evangeli, en aquell temps tan poderosos encara!

Procurem, donchs, impedir en nostres cors la dominació de sentiments de superbia ó de venjança, per nobles que á voltas pugan semblarnos á primera vista, sens deixar, no obstant, de amar ardorosament la terra, y d'estar sempre promptes á donar las vidas per tot quant puga pertáner á sa honra. Alts y repetits exemples nos han deixat d'aqueix amor nostres passats: á cada pas podem trobar aquí altars de patriotisme; y prescindint d'altres grands fets, antichs ó moderns, ben sabut es si en Girona se donaren probas d'aqueix amor sant en l'última guerra de nostra independència. Si tan afectat se manifestaba Lannes al véurer fins á quin punt eran heróichs los defensors de la capital aragonesa, no estava menys emocionat Saint-Cyr presenciant la defensa de la ciutat cathalana. L'hóme mateix de Marengo, de las Pyrámides, de las cent victorias, quand ja vegé clarament que l' resplandor de l'estrella anaba mimvant, exhortaba á l'imitació de semblant heroisme al poble francés. Y al pensar que encara en nostra mateixa centúria han succehit mes ençá del's Pirineus aqueixas grands cosas, que per una y altra part la lluyta era en Çaragoça y en Girona sostinguda ab tan épich esforç, nos apar lícit créurer que no estaban molt fora de la veritat los antichs escriptors y generals romans, quand déyan que las Gálias y l'Iberia eran dos de las mes valerosas y mes il-lustres nacions del mon.

PRELIMINARS HISTÓRICHS

CONDUHENTS Á LA MILLOR COMPRENSIO

DEL GRAND DRAMA

DE GIRONA.

Després d'una débil y breu resistencia del govern espanyol á la primera efervescencia revolucionaria de França, ja no feu mes que donar quasi constantment exemple de lamentable humiliació devant del govern francès, lo cual, fos democrátich, consular ó monárquich, deixaba fins á cert punt en aparent tranquilitat al d'Espanya, com diu molt bè lo noble comte de Toreno, ab tal que poguès disposar de las esquadras, exércits y caudals que encara quedaban á la ja quasi aniquilada Espanya.

Bèn coneguts son los efectes d'aquella aliança, sobre tot desde que Napoleon Bonaparte fou senyor de la nació vehina, arribant á tal punt las condescendencias de la cort d'Espanya á sas voluntats, que en lo mes de mars de 1807 s'avinguè á donarli 14 mil hòmens pera anar á fer guerra al Nort d'Europa. En febrer del mateix any, Napoleon fixá en un decret donat á Berlin las bases del famòs sistema continental, guant tirat á la Grand Bretanya pera una lluyta á mort. Feta en juliol

**BIBLIOTECA PÚBLICA
GIRONA**

del mateix any la pau de Tilsitt, y ja amistançat ab la Russia, poguè ocupar-se Napoleon ab majors probabilitats de bon éxit en emplear los médis més eficassos pera fer pérdrer á Inglaterra, sa mes poderosa enemiga, la grand influencia que tenia ja fehia temps en Portugal. Y en realitat, ab la preponderancia británica en aquell regne, habian de quedar forçosament molt atenuats los efectes del sistema continental. Llavors França y Espanya convingueren en fer la guerra á la nacioneta mes occidental d'Europa, perque no volia ó no podia doblegarse á tot lo que se li exigia contra Inglaterra, retirantse en un mateix temps de Lisboa los embaixadors d'Espanya y de França. Y en Fontainebleau se negociá un tractat que recorda, segons ab justicia observa lo respectable escriptor precedentment citat, lo repartiment de la Polonia; estipulantse en dit pacte que tropas francesas y espanyolas cooperarian agermanadas en Portugal á un mateix fi.

Son molts encara los qui créuhen de bona fé que lo govern espanyol no tinguè mes part en aquella invasiò de Portugal que cedir lo passatge per nostre territori á las tropas francesas; pero, desgraciadament l'Historia conserva, y no pot menys de ferho, lo tractat de Fontainebleau y l'entrada comuna d'espanyols y francesos en dit realme, units pera atentar contra una nacionalitat tan respectable com altra qualsevulla d'Europa, encara que no sia de grand importancia sa força material, essent igualment digna de respecte la dinastia de Bragança que s'anaba á destronar. Hi ha una especie de patriotisme que se pretend ésser molt noble y molt poétich, consistin principalment en desfigurar ó ocultar las veritats que despláhuen, pero l'autor d'aquest

escrit no creu en noblesa ni en poesia fora dels camins de la veritat.

Lo dia 18 d'octubre de 1807 entrá en Espanya per l'histórich riu Bidassoa la primera divisió francesa destinada á Portugal, essent generalment rebuts los francesos com á bons aliats per las poblacions ahont passaban.

En l'acabament del mateix any de 1807, Cárlos IV feu encausar com á criminal d'Estat á son fill primogénit, hereter de la corona, y com pare y fill acudian en un mateix temps á Napoleon, implorant un y altre sa protecció, no es dificil compéndrer com aquellas ruidosas dissidencias en lo palau reyal de Madrid, aquells ódis de familia públicament patentisats, habian d'estimular encara en sos ambiciosos projectes á un del's hòmens de mes ambició que may hi ha hagut sota la capa del cel. En 1805 habia caygut la dinastia borbónica del trono de Nápol's, trono guanyat en lo sigle XV principalment ab sang cathalana, substituhint á Fernando IV Joseph Bonaparte; y regnant ja en França y en Nápol's Bonapartes en lloch de Borbons, era pera la familia reyal d'Espanya anar verament per los camins del deliri lo donar aquellas estrepitosas probas d'una desunió tan funesta.

Es trist, molt trist, tenir que consignar á vegadas certs fets; pero, si s'habian d'ocultar las faltas del's grands de la terra, sobre tot las faltas mes trascendentals, l'Historia deixaria d'esser l'Historia, no seria mes que un incenser. Y tot aixó es tant mes deplorable, quant Carlos era un hóme bondadòs, pero desgraciadament la bondat no basta en un monarca, sobre tot tenint lo poder poch limitat.

Y aquí habem de recordar igualmente que l'hóme ignorant, avaro, vanitos, inconstant y fals, bé que no sanguinari (1), á qui tenia confiada Cárlos la governació de las Espanyas, d'improvís y sorprenent á tothom, habia publicat la famosa proclama del 5 d'octubre del any 1806, cridant los espanyols á las armas sens indicar contra qui s'habia d'entrar en pugna, crehent fundadament Napoleon, engolfat llavors en una guerra al Nort, que contra èll anaba dirigida la proclama. Las novas victorias de Napoleon feren d'aquell escrit una inmensa falta que volguè luego borrar-se ab tot género d'humiliacions y de disculpas, pero lo vencedor de Jena quedá altament irritat contra lo govern de Madrid, dihent lo comte de Toreno que en aquella ocasió fou «justa y fundada l'ira del emperador del's francesos.»

Nosaltres tenim per molt probable que encara que lo govern de Madrid haguès reunit las qualitats que li faltaban y haguès tingut ministres mes dignes, sempre Napoleon hauria acabat per intentar lo destronament del's Borbons d'Espanya, mogut per la tendencia de son esperit y per la naturalesa de las cosas; pero en àquell cas la cayguda haguera estada mes imponent, mes no-

(1) Així judica Toreno á Don Manuel Godoy, ó sia príncep de la Pau, títol que junt ab altres honors debia exclusivament al favor reyal. Dit personatge publicá en Paris ans de morir unas MEMORIAS molt voluminosas, procurant naturalment vindicar la sua administració, en lo qual estiguè en son dret sens ningun dubte, pero todas sas manifestacions no podrán fer que la posteritat lo considere digne del puesto que ocupaba, per mes que se regonesca que també fou calumniat en alguns de sos actes, cosa de la qual per altra part es molt difícil, ó millor impossible, puga lliurarse un ministre de tant favor com Godoy, sobre tot essent favor tan incontestablement inmerescut.

ble, mes propia de descendents d'Henrich IV y de Lluís XIV, mes honrosa pera un antich país que tè plens sos Anals de records gloriosíssims.

Lo general Junot, que manaba las forçes franco-espanyolas en l'invasiò de Portugal, entrá en Lisboa lo dia 30 de novembre de 1807, sens resistirse la capital lusitana, abandonada de la familia regnant, que se refugiá en lo Brasil.

Vinguè l'any 1808, eternament memorable pera Espanya, pera França y pera tota Europa, y encara que haguessen passat las tropas francesas destinadas á Portugal, novas tropas continuaren á atravessar los Pirineus, no limitantse ja á entrar per la part occidental de la famosa cordillera, sinò per la oriental y central. A primers de febrer de dit any una força composta d'uns 12 mil hòmens, manada per lo general Duhesme acompanyat del's generals Lecchi y Chabran, habia arribat á Perpinyá, la noble vila que després d'haber sigut per tants segles lo mes fort antemural de Cathalunya contra invasions francesas, fa poch mes de 200 anys es lo contrari de lo que fou per tan llarchs temps. Pero apartem l'esperit d'aquestos dolorosos records, y procurem consolarnos pensant, com es la perfecta veritat, que no per culpa de nostres ávis ha sigut violentment separada l'illustre familia cathalana, sinò per mala sort y per notoria indignitat de governants de sang estrangera.

Duhesme eixí de Perpinyá, y passant los monts Pirineus per la antigua y famosa via militar del Portús, arribá tranquilament á la Junquera. Dit general continuá son camí fins á Barcelona, ahont se li permetè l'entrada lo dia 13 de febrer, després d'alguna vacilaciò per part del general Ezpeleta, que manaba en la capital de

Catalunya ; apoderantse ja los francesos per sorpresa, lo dia 28 del mateix mes, de la Ciutadela y també de Monjuich. Era llavors governador del castell de Monjuich don Mariano Alvarez, lo futur governador de Girona, y ja en aquella ocasiò manifestá energía de caràcter, negantse á entregar lo fort als francesos sens òrde terminant de son superior lo general Ezpeleta.

Lo dia 16 del mateix mes de febrer s'habia apoderat d'un modo mes vergonyòs encara de la ciutadela de Pamplona una força francesa que habia vingut per Roncesvalls. Lo dia 5 de mars ocuparen los francesos á Sant Sebastiá de Guipúzcoa ab l'insidiositat acostumada en aquells dias, bè que ja tinguè finalment lloch l'ocupació de la plaça de Sant Sebastiá ab consentiment del ministre supremo, del verdader amo d'Espanya en aquell temps, lo qual estava disposat á entregar igualment totas las demès plaças del realme á una sola indicació de Napoleon, segons fundadament escriu lo comte de Toreno. Lo 18 de mars, ocuparen també los francesos l'importantíssim fort de San Fernando de Figueras.

Los francesos tenian ja en Espanya uns cent mil hòmens, á mes del's qui hi habia en Portugal, y lo 13 del mateix mes de mars arribá á Burgos Murat, com á cap principal de las forças francesas y llochtinent de son cunyat l'emperador.

En aixó, lo mateix Godoy començá á pérdrer sas il·lusions, á desconfiar de la soberania del's Algarbs ab que l'habia alucinat Napoleon, y sembla que aconsellá al rey y á la reyna que acostantse á Madrid tants francesos, ja senyors de varias plaças de guerra, seria prudent lo retirarse vers Sevilla, perque si venia l'hora en que se creguès oportú, imitassen á la familia reyal por-

tuguesa, retirantse també á las possessions americanas. Ell es cert que doná òrdes á las tropas espanyolas envia-
das á Portugal de que dissimuladament procurassen ei-
xir com poguessen d'aquell pais, deixant al's francesos
sols. La cort estava en Aranjuez, y feya, segons se
creu generalment, los preparatius del projectat ó supo-
sat viatge á Andaluzia, quand en la nit del 17 al 18 de
mars estallá allí un motí de soldats y de poble, motí
anticipadament ben preparat y en que prengué la prin-
cipal part la guardia de Corps, ab l'intent d'oposarse al
viatje de la cort, lo qual igualment desagradaba en ge-
neral al exércit y al poble, y sobre tot de fer cáurer al
omnipotent ministre, qui en efecte acabá son poder en
aquella conjuraciò, crehentse obligat Carlos IV, lo matí
del 18, á publicar un decret exonerantlo de sos títols de
generalíssim y almirant que, dientho de passada, li
habian estat conferits sens que res entenguès en guer-
ra terrestre ni marítima, pero deixantlo librè Carlos de
fixar lo punt ahont volguès anar á viurer. En la matei-
xa nit anterior la casa del ministre soberá, del «alter
ego» del rey, habia sigut saqueijada per soldats y gent
del poble, amagantse Godoy entre rulls d'estoras vellas.
Descubert després d'unas 36 horas de cruel ansietat,
perque la sed lo feu eixir de son amagatany, y promo-
guentse al esser vist un nou avalot, estiguè á punt de
pérrer la vida á mans d'una turba ferós, mentres lo
portaban prés al quártel de guardias de Corps, sos ene-
michs mes temibles. A las set de la tarde d'aquell dia,
que era lo 19, lo rey Carlos, mogut per las circumstan-
cias y per las rahons d'alguns consellers, abdicá la co-
rona á favor de son fill Fernando, á qui no tardáren en
acusar pare y mare d'autor principal d'aquells motins.

Sabuda en Madrid la presò del odiat ministre , la turba de la capital no volguè passar per menos patriòtica que la d'Aranjuez , y se doná lo plaher de cremar tots los mobles de la casa del governant caygut , y de las casas de sos parents , inclusa la de sa mare. Tot despotisme , popular com monárquich , tè sempre l'instint de la destrucció y de la venjança : ¿de qué era culpable en realitat Manuel Godoy ? De que un monarca absolut l'haguès fet cap de son govern , sens tenir en deguda consideració sa falta de saber y d'experiencia. ¿Quants d'aquells incendiaris , trobantse en iguals circumstancias que Godoy , s'hagueran resistit seriament á ocupar lo puesto senyalat per l'amo y senyor ? No son , en veritat , lo saqueix y la crema de mobles los médis mes convenients pera impedir que hòmens com Godoy pugan ésser timoners de la nau del Estat. Godoy no era pas , ni podia esser , lo que en general s'enténd per un estadista , no era mes que un mer instrument de govern , mal instrument sens ningun dubte , pero es empenyo d'una lògica molt singular lo voler fer responsable al mateix instrument de que no funcione com cal. Lo funcionament d'instruments com Godoy no pot impedirse sinò ab bonas lleys , y sobre tot ab una vigilancia contínua y digna pera que tots las observen , petits y grands. Tot aixó es de tanta claredat , que unicament lo vel de la passió y de las preocupacions pot ocultarho.

Digam , no obstant , que eixa manía destructora de las turbas no es mes que una imitació de lo que feyan antichs governs , tractantse de personas á qui consideraban enemigas. Plena está l'Historia d'arrasaments de casas fets de reyal òrde , propias de personas innocents ó culpables ; restant així sens lo sagrat alberch

famílias ja prou desventuradas en haber perdut lo cap principal. Que pregunten , per exemple , á qualsevol toledá en quin punt de la ciutat se troba la casa payral de don Johan de Padilla , y ensenyará un espay buyt, una placeta solitaria y de trist aspecte , ahont no hi ha mes que records de tirania y de martyri. En las actas de l'antigua Diputació del General de Cathalunya se conservan molts documents , contenenent las reclamacions d'aquella respectabilíssima corporació , escut permanent de las nobles institucions de nostres pares , contra los enderrochs de casas y castells executats per arbitraris vireys , contrariament á la legislació cathalana ; prescindint ara del immens y cruelíssim enderroch de tot un barri de Barcelona , després de subjugada malament la grand ciutat per las forças unidas del's reys d'Espanya y de França.

La cayguda del ex-guardia de corps causá una alegría general , aumentada encara al saberse l'abdicació de Carlos IV , feta en veritat d'un modo propi de paisos despóticament regits , y passant lo sceptre á Fernando , en aquells temps realment ídol del poble ; car los pobles , quand están mes subjectes á la voluntat d'un hóme que al imperi de la lley , acostuman á créurer sempre , mes ó menos ilusoriament , en un govern millor á cada adveniment d'un nou príncep.

Així que Fernando tinguè la corona de son pare , escriguè immediatament á Napoleon que podia estar ben cert de sa constant adhesió , que li seria mes fiel amich que Godoy ; y volent donar probas de sinceritat , enviaba òrdes pera que tornassen á unir-se ab las tropas francesas de Portugal las espanyolas á qui Godoy habia manat retirarse. Sobre tot , Fernando demanaba y féya de-

manar repetidament á Napoleon una princesa de la familia imperial.

En aixó, Murat entrá aparatosamente en Madrid lo dia 23, essent encara ben rebut, perquè á pesar de tot no acababa de créurer la majoria del's espanyols en la mala fé per part d'un héroe com Napoleon. Al dia següent entrá també Fernando, rebut ab entusiasme delirant. Sos pares se queixaren luego á Murat y á Napoleon contra son fill, dihent que l'abdicació d'Aranjuez no era voluntaria, protestant Carlos contra ella, anyadint que habia tingut que abdicar pera salvar la vida del furor de sa propia guardia sublevada, demanant sobre tot la salvació del ministre y amic á qui s'anaba á processar, y per la situació del qual suspiraban nit y dia los reys pares, tant Carlos com son esposa, profundíssimament irats contra Fernando. Dominats pares y fill per l'ardent desitg d'obtenir preferentment, cada hu per sa part, la benevolencia y la protecció del hóme á qui regoneixian per jutge comú, no es molt sorprenent que bastassen algunas insinuacions maquiavélicas pera conduhirlos, uns y altres, al precipici de Bayona.

Luego que Napoleon tinguè noticia de lo succehit en Aranjuez, escriguè á son germá Lluís, lo rey d'Holanda, que li diguès si acceptaria la corona d'Espanya, de la que era possible poguès disposar dintre poch temps (1),

(1) Creu M. Thiers, després de molt estudi sobre los projectes de Napoleon respecte á la familia reyal d'Espanya, que ell desitjaba la fugida á Andaluzia, y que al mateix temps habia donat òrdes reservadas al almirant de la esquadra francesa de Cadiz, pera que dita familia fos detinguda així que s'embarqués pera retirarse á América, pero que los fets d'Aranjuez l'habian decidit á variar de plan relativament al modo d'acabar ab la dinastia espanyola.

contestant negativament Lluís, qui ja no estava molt satisfet d'èsser, ab lo nom pompòs de rey, mes que un simple llochtinent de son imperiòs germá; y en veritat que las comunicacions dirigidas per Carlos y per Fernando á un monarca no tan solament senyor de França, sinò també en realitat de la Bèlgica y l'Holanda, de l'Italia, de grand part de l'Alemania y de la Polonia, y ademès resguardat llavors ab l'amistat de la Russia, no eran molt propias pera ferlo variar d'intent, y menos després d'èsser testimoni en Bayona de las deplorables manifestacions verbals d'un rencor de familia portat fins al ultim grau de passió.

A 20 d'abril arribá Fernando á Bayona, ahont s'anaba reunint enganyosament á tota la familia reyal, arribanthi los reys vells á 30 de dit mes, los quals desde luego foren rebuts ab molta major distinció que Fernando. Allí trobáren ja á son caríssim Manuel, la llibertat del qual habia Murat exigida ab no poch desagra-do del poble, manifestantli Carlos y Maria Lluisa, al tornar-lo á véurer, un affecte sens límits.

Tothom sab com acabá lo drama de Bayona.

Fernando se vegè obligat á tornar á la força á son pare una corona que Carlos declaraba haber cedit sols á la força, y luego lo mateix Carlos tinguè que traspassar-la á Napoleon, mediant certas pensions que asseguraban al's individus de la familia destronada una subsistencia mes ó menos decorosa.

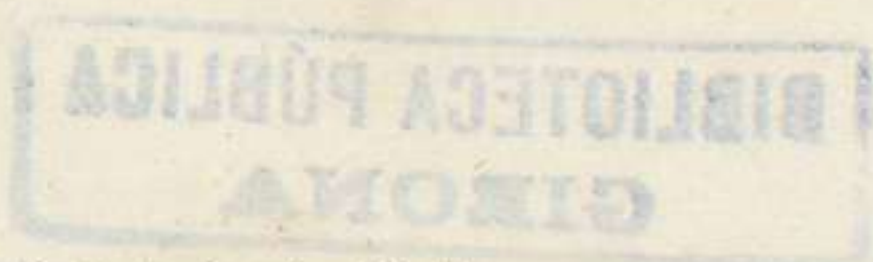
La marxa de dos infants d'Espanya, cridats á Bayona, á la cual marxa volia oposarse lo poble de Madrid, ocasioná lo famòs alçament del 2 de maig, tan cruelment reprimit per Murat, á qui mes endevant vindrian probablement á la memoria, quand á èll també lo fuse-

llaren, sos fusellaments de la capital d'Espanya. Ja los francesos fòren positivament considerats com públichs enemichs desde aquell dia, aumentantse fins al últim extrem l'exasperaciò nacional al publicarse en la «Gazeta de Madrid» del 20 de maig las abdicacions de Carlos y de Fernando á favor de Napoleon, qui cedia per sa part la corona d'Espanya á son germá lo rey de Nápoli. May se ha vist en ningun pais del mon una explosiò patriòtica mes espontánea y mes general, reforçada ademès per la casualitat de celebrarse lo 30 de maig la festa de Sant Fernando, nom del nou príncep tan amat del poble; de manera que encara no habia eixit de Bayona l'hóme que acababa de disposar del destino d'Espanya, ja poguè véurer que en eixa nació trobaria mes resistència á sas voluntats de lo que al principi habia pogut imaginar. En las poblacions mes importants se formáren juntas, declarant la guerra á la França y prenent quasi tothom las armas. Aquell magnífich moviment fou per desgracia desllustrat per gent turbulenta y odiosa, aquella gent que sempre está esperant una ocasiò, qualsevulla que sia, pera poder entregarse á sos brutals instints, invocant nobles principis que no fá mes que profanar ab los actes, y antes de tot ferosment desitjosa d'escampar sang, escullint víctimas á sa fantasía.

Alçárense en vuit dias totas las provincias, pero aquellas poblacions que estaban fortament ocupadas per francesos no podian fer altra cosa que donar senyals d'indignaciò, y lamentar llur impotencia.

Lo dia 25 arribá á Barcelona la noticia de las abdicacions de Bayona, y promptament s'esquinçaren los cartells que las anunciaban, eixint de llurs casas los habitants y demostrant una irritaciò vivíssima; pero es-

taban subjectats per una guarnició de 12,000 hòmens, apoderats del's forts y disposats á reduhir á un munt de ruinas una ciutat en la qual no tenian ni affeccions ni interessos. Y en veritat, no deixa d'esser notable que fortalesas reconstruhidas segons totas las reglas del art de Vauban ó erigidas de nou al començament del sigle XVIII per la dinastia borbónica, á fi de dominar incontrastablement á la noble capital cathalana, servissen en los principis del sigle XIX pera contenir la dita capital contra sas vehemens aspiracions á defensar la mateixa dinastia, á pesar d'haver restituhit lo grand duch de Berg al's cathalans lo dret de portar armas, del qual los habia privat Phelip V. Y es que per tot, lo poble s'obstiná en no véurer en los cambis fets en Bayona mes que un insult á la dignitat nacional, prescindint de si era Joseph un bon príncep, de si inauguraba un régimen polítich superior al passat, y de si Napoleon habia vençut los millors exércits y los millors generals de tota Europa; bastant per sí sola eixa última consideració pera semblar quasi temeritat, bè que temeritat sublime, la resolució formal per part del's espanyols de entrar en combat contra un capitá tan grand, un conquistador tan prepotent.

Així que vegé Napoleon que l'insurrecció se generalisaba, enviá novas tropas á la Península, no essent ja de molt sufficients los cent mil hòmens que hi tenia. En efecte, si Barcelona, per exemple, no podia fer un sol moviment d'alguna importancia contrari á la voluntat de Duhesme, quasi totas las demès poblacions de Cathalunya se sublevaban, enclohentse entre ellas plaças de guerra tan importants com Girona, Manresa, Cardona, Lleyda y Tarragona; de modo que Duhesme

estaba quasi bloqueijat en Barcelona, podentse sobre tot ben compéndrer sa situaciò, quand lo general Schwartz, eixít de la capital del Principat lo dia 5 de juny ab una columna d'infanteria y de caballería per anar al monastir de Montserrat, tinguè que tornarhi á entrar lo dia 7 sens lograr lo seu fi y després d'una penosíssima retirada, derrotat en la famosa acciò del Bruch, arribant extenuat de fatiga y habent tingut molts morts y ferits, segons regoneix M. Thiers en l'Historia del Consulat y del Imperi; essent aquell fet d'armas lo primer en que una força napoleónica important quedá positivament vençuda en terra d'Espanya.

Los francesos del castell de Figueras estaban completament sitiats, y llavors vingueren á Cathalunya 8 ó 9 mil hòmens mes, manantlos lo general Reille. Duhesme, després de la segona acciò del Bruch, ahont perderen novament los francesos manats per Chabran 500 hòmens y alguna artillería, anant vers Girona habia prés Montgat y desbaratat allí los sometens, habia entrat en Matarò, barbarament saqueijada y entregada á totas las brutalitats de la soldadesca, pero intentant en va pèndrer també Girona que encara sitiá poch després altrè vegada, tenint que retirarse precipitadament, sobre tot la segona, plé de confusiò, vençut, y pareixent mes apte pera semblar terror que pera conduhir exércits d'una nació civilisada.

Lo rey fet en Bayona entraba en Madrid — ¡mal presagi pera èll qui ja hi anaba ab tanta y tan motivada desconfiança! — en los moments mateixos en que Dupont capitulaba en Baylen (1), tenint Joseph que retirarse des-

(1) Ignorám si algun historiador haurá consignat aquesta coinci-

esperat de la capital poch's dias després mes ençá del Ebro, á consequència d'aquell fet inolvidable, un del's mes transcendentials de la present centúria per son immens effecte moral en Espanya y en l'Europa entera.

Los portugueses seguiren l'exemple de llurs vehíns, y auxiliats per forç's inglesas, obligaren al francés á evacuar Portugal per capitulació, després de vençut en Vimeyro.

En Burdeus se trobaba Napoleon quand rebè la nova de la capitulació de Baylen, mostrantse per l'inesperada noticia tan altament irritat, que la tempestuosa explosió de son furor espantá al's qui ne foren testimonis, puix jamay las suas banderas habian experimentat humiliació semblant; pero, després de donats á la passió los primers moments, ja no pensá mes que en médis polítichs y militars pera reduhir á son obediencia espanyols y portugueses. Desconfiant naturalment d'Àustria, descontenta del's fets de Bayona tan amenassadors pera las antigüas dinastías, procurá impedir manifestacions armadas contra èll per part d'aquella potencia, y sobre tot assegurar mes estretament encara los llaços d'aliança que l'unian ab la Russia, acordantse una nova entrevista en Erfurt de Napoleon y Alexandre, que en effecte se separaren allí després de grands demostracions y d'espléndidas festas, mes amichs que may y ab esperança de lligarse próximament ab vínculs de parentiu. Y era que Napoleon prometè á Alexandre dei-

dencia, que nos ha semblat digne de notarse, encara que no ho hajen fet, cosa que per altra part res tè d'estranya, ni lo comte de Toreno ni M. Thiers. La batalla de Baylen tinguè lloch lo 19 de juliol, y la capitulació s'estiguè negociant los dias 20 y 21, firmantse lo 22.

xarli pèndrer terra en Orient, continuant en cambi l'emperador de Russia en deixar al del's francesos libre d'obrar á sa voluntat en Occident.

Napoleon, desde la despedida d'Erfurt, s'ocupá del's preparatius d'una nova campanya en la Península, ab l'activitat que tenia de costum en tots los seus affers. Feu passar los Pirineus á 150 mil hòmens mes, quasi tots veterans, plens de serveys y de gloria, elevantse á mes de 250 mil hòmens la força que resolguè dirigir personalment, ben persuadit, y no s'equivocaba, de que ningun del's seus generals podia manar com èll. A 4 de novembre passá la frontera, se detinguè poch en Tolosa, y lo dia 5 arribá á Vitoria, quartel general de son germá Joseph. Espanta la sola enumeraciò de divisions y de generals que novament vingueren ab l'entrada del terrible guerrer, formant en tot vuit cossos d'exèrcit. Mes de mil anys hi habia que Carlo-Magno habia vingut també á Espanya contra alarbs, y en veritat que lo grand emperador del's dotze pars no disposaba de forces tan formidables, ni compostas d'hòmens de tan diverses nacions com l'emperador del's dotze marescals. En Vitoria Napoleon s'enterá del estat de las cosas, de la situaciò respectiva d'unas y otras tropas, formá rapidament son plan de campanya, comunicá las òrdes pera l'execuciò, y distribuídas las forces ab sa superioritat acostumada, s'encaminá ab uns 40 mil hòmens vers Madrid, ahont arribá després del combat de Somo-Sierra, en que quedá vencedor.

La capital s'entregá després d'una breu resistència, procurant Napoleon evitar las conseqüèncias ordinarias d'una entrada al assalt, cosa que certament no podia convenir á sa política. No obstant, èll no entrá trium-

phalment en Madrid, limitantse á anar un matí molt de pressa y com d'incògnit á visitar lo palau reyal (1), dihent que quand fos arribada l'hora ja faria degudament l'entrada lo seu rey. Llavors doná decrets abolint l'inquisició, los drets feudals, y reduhint lo número de convents. Després d'anar fins á Astorga en busca del exércit inglés, vingut á Espanya al mando del general Moore com auxiliar contra França del mateix modo que s'habia anat á Portugal, encarregá la persecució al marescal Soult, y per novas que li vingueren sobre l'actitut d'Austria, retrogradá vers Valladolid, desde ahont parti lo 17 de janer de 1809 tornantsen á França, reclamant per lo curs del's negocis, pero quedant confiada la continuació de la guerra á sos generals. En efecte, tinguè luego una nova guerra ab l'Austria, que altra vegada quedá promptament vencuda en Wagram. ¡Tan grand era encara á las horas lo poder d'aquell hóme!

Lo nou rey no fèu sa segona entrada en Madrid fins al 22 de janer, y per mes que s'haguès fet firmar per parroquias l'adhesió á Joseph, fou rebut naturalment com un soberá imposat á la força, pero ab certa resignació y ab esperança de millors temps, ja que no habia estat possible, á pesar de nobles esforços, lo detenir en aquesta ocasió las legions personalment conduhidas per aquell capitá formidable, semblant á un Dèu de la guerra.

Quedaba encara Çaragoça, que després d'un primer

(1) M. Thiers diu positivament que no hi entrá, pero sembla que en aixó se ha de créurer mes ben enterat á Toreno, que consigna la entrada, bè que feta rapidament y á deshora.

siti, y per cert ja gloriós, n'estaba sostenint un segon, del qual quedarà eternament memoria; pero, á 20 de febrer de 1809 capitulá al fi la ciutat sempre heróica, tenint llavors en apariencia no pocas probabilitats de triumpho definitiu la nova dinastia.

Poch després de tornar de Girona lo general Duhesme, no podia eixir un soldat seu de Barcelona, per mar bloquejada per los inglesos y per terra per forçes del país; rebent á las horas lo general Saint-Cyr l'encárrech de venir á auxiliar á Duhesme ab uns 24 mil hómens. Saint-Cyr penetrá en Cathalunya á primers de novembre de 1808, s'apoderá de Rosas després d'un siti regular y d'una bona defensa, entranthi en lo mateix temps en que Napoleon arribaba á Madrid; marxá vers Barcelona ab uns 18 mil hómens y deixant l'artilleria per la dificultat dels camins, trobá entre Llinás y Cardedeu tropas espanyolas que no pogueren impedirli lo pas á pesar de la poch afortunada resistencia que oposaren, y arribá á Barcelona lo 17 de desembre (1808). La marxa de Saint-Cyr fou molt hábil y atrevida, segons així ho consignan escriptors competents, nacionals y estrangers, cosa que en res déu estranyarse, perque á dit general se l'considera com lo primer militar de son temps en la guerra metódica, exceptuant sempre á Napoleon, qui en realitat no tenia rival en aqueix art terrible.

Pochs dias després, Saint-Cyr aná á atacar lo campament del Llobregat, inferior en força numérica á son exércit, vencent y obligant á la retirada á las tropas espanyolas. No cal estranyar, per altra part, que preponderassen generalment al principi los francesos. La guerra es un offici com un altre, bè que offici de sang y destrucció, y per lo tant, han d'ésser superiors á novi-

cis ó á poch experimentats los qui tenen molta práctica. Feya ja prop de vint anys que la França estava soste- nint guerras contínuas , no trobantse en cas igual Es- panya , y lo valor natural tot sol no es ni pot esser sufi- cient , parlant en general , pera guanyar , sobre tót á camp ras , victorias contra enemichs molt acostumats á combátrer , á saber reunir totas las condiciones que pu- gan ésserlos favorables ; ara prescindint de la grand su- perioritat de poder material que en aquell temps tenia la França comparativament á l'Espanya. Lo mateix Na- poleon , expressánt un dia son opiniò sobre l'experiencia ò l'inexperiencia en la guerra , diguè : « un hóme no es pas un soldat , » y això ho deya á propòsit d'unas instruc- cions que donaba , recomenant que la guardia nacional francesa no's batès contra exércit inglés.

La Junta central , supremo govern de la naciò espa- nyola , habia tingut ja que anarsen d'Aranjuez y s'ha- bia trasladat á Sevilla , ahont rebè importants donatius de las possessions d'Ultramar , declaradas contra lo go- bern napoleònich al principi , y declarantse mes ende- vant independentas.

Saint-Cyr continuaba perseguint l'exércit regular que hi habia en Cathaluña , y lo 24 de febrer de 1809 gua- nyá altra batalla , la de Valls , donant allí novas probas d'una pericia molt superior á la de tots los nostres ge- nerals (1).

(1) Lo general Reding , després de pelear esforçadament en la ba- talla de Valls , morí á conseqüencia de las feridas rebudas en aquella empenyada acciò , feridas agravadas encara per lo dolor de la derrota. Reding era un subís al servey d'Espanya , de singular valor innat , y sobre tot en Baylen s'habia portat heroicament.

Reduhidas ja quasi á l'impotencia las tropas regulars en Cathalunya , á lo menos pera batallas campals , fòren en part substituhidas per los habitants del país , acudintse llavors mes formalment en Cathalunya , com en altres punts d'Espanya , á una classe de guerra molt mes desventatjosa al enemich que la que habia tingut lloch fins á las horas. M. Thiers ha comprés y esplicat ab claredat admirable lo mal immens que al exércit francés feyan y debian fer los nostres guerrillers.

Torná Saint-Cyr á Barcelona lo 15 d'abril , manifestantse en aquells dias en algunas de sas disposicions mes dur de lo que tenia per costum , segons oportunament observa Toreno que parla favorablement de son caràcter. Dit general trobá los habitants mòlt poch disposats á favor del rey Joseph , negantse los principals magistrats á prestarli jurament de fidelitat , y preferint la presò á faltar á la veu de la conciencia.

Saint-Cyr aná luego á Vich , atravessant lo Congóst , que considera en sas « Memorias » com un del's passos militars mes importants de Cathalunya , procurant acumular viures pera empéndrer lo tercer siti de Girona per òrde del mateix Napoleon , òrde donada ab no molta maduresa , diu M. Thiers , puix se suposaba cosa de poch cost la reducciò d'aquella plaça. Sia com vulla , crehentse que no era ja fácil la prompte reuniò d'una força espanyola sufficient pera oposarse á la presa de Girona , á pesar de la energia ab que miquelets y sometens (1) de-

(1) Se escriu generalment « somaten ó somatens » y no « someten » ó millor « sometent, » habentse un temps cregut que descomposta eixa paraula volia dir : « som atents ó estam atents » entinentse del's hòmens de Cathalunya promptes á alçarse á la veu de la campana que l's crida-

fensaban per llur part la terra, lo siti de Girona quedá resolt, pero senyalantse per Napoleon á Saint-Cyr lo número de 48 mil hómens, segons M. Thiers, á fi de que ab la presa de las plaças fortas portès á cap la conquesta de Cathalunya. Es dir, que anaba sempre en augment lo número d'invasors; de modo que per aquell temps (en 1809) la força efectiva del exércit francès en Espanya arribá á esser de 300 mil hómens, tots soldats vells, diu lo mateix autor, y los millors que la França haja tingut may: «300 mille vieux soldats, les meilleurs que la France ait jamais possédés» (1).

De tota aqueixa enorme maça de soldats, confessada per un historiador mòlt poch disposat á exagerar la força del's exércits de sa patria combatent contra estrangers, venia á tocárnoshen pera Cathalunya sola una sexta part; lo qual proba que, á pesar de tot, no deixaba Napoleon de tenir certa consideraciò al's nostres pares.

ba á las armas, en virtut del usatje «Princeps namque,» y l'interpretaciò era plausible al mateix temps que poética; pero posteriorment s'ha vist ab tota claredat, per molts documents de nostres arxius, que la paraula vè de «só mettenì,» «sonum mittendo» en llatí de l'Edat mitjana, entenentse aquí principalment per «mettre só,» «sonum mittere,» lo tocar la campana pera avisar á tothom. Ab tot, están tan acostumats los autors, nacionals com estrangers, á escriurer «somaten,» que dubtám mòlt puga ja prevaléixer l'us mes conforme á sa verdadera etimologia.

(1) Histoire du Consulat et de l'Empire, tòm. XI, pág. 475. Mes tard aumentá encara lo número, puix arribá á passar de quatre cènts mil hómens.

SITI DE GIRONA.

No feya encara tres mesos que habia caygut Çaragoça, pero ab una cayguda tal que s'elevá pera sempre mes sa gloria fins al cel, quand començaba un altre siti de Girona, semblantse també la nostra á l'inmortal ciutat aragonesa, en haber retxassat gloriosament de devant sos murs al enemich en l'any anterior.

Per lo tocant á Girona, ja s'ha indicat com Duhesme l'habia sitiada per dos {vegadas seguidas, fracassant completament en l'empresa. En efecte, en lo mes de juny de 1808 fou per la primera volta seriament atacada la noble ciutat, tenint que retirar-se l'enemich després de provar inutilment l'assalt, y perdent Duhesme en aquella expedició uns 700 hòmens, sens contar la pérdua que Milans feu sufrir prop de Granollers á una bona part de sa força, á la qual prengué ademès l'artilleria. Pero en lo següent juliol ja tornaba Duhesme á sitiar la mateixa plaça, y sembla que al eixir novament de Barcelona, com disposaba de majors recursos, li escaparen sobre un pròxim y fácil triumpho paraulas que recordaban lo « veni, vidi, vici » de César, ab la diferencia, no obstant, que César parlaba en passat y Duhesme en futur, lo qual es un poch diferent, sobre

tot en tractantse de victorias , car no es tot un dir : arribí , viu y vencí , ó dir : no farè mes que arribar y vencer. Per desgracia , cops de jactancia com l'atribuït a Duhesme son tan comuns , que no debem ferne grand cas. Precisament en los mateixos dias en que Duhesme se donaba ayres tan conquistadors , Dupont , a qui era permesa no obstant certa confiança en sí mateix per la gloria de que s'habia cubert en grands camps de batalla , deya poch antes del fet de Baylen : La meua marxa per Andaluzia no será mes « q' une promenade triomphante, » paraulas que no repetiriam per consideració á la memoria d'un malaventurat general , si no las trobassem consignadas per un escriptor com M. Thiers , tan zelòs per tot lo que puga referirse á la consideració y al bon nom del exèrcit francès. M. Thiers haurá tingut sos motius pera créurer que Dupont deya llavors lo que sentia , pero nosaltres , per lo mateix que s' tracta aquí d'estrangers ó d'enemichs , anyadirém , en aras de l'imparcialitat , que en moltes ocasions los regidors d'hòmens , sobre tot militars , aparentan y han d'aparentar una grand confiança en paraulas y en semblant , á fi d'inspirarla al's qui d'ells depenen , á pesar de que en l'interior hi haja altra cosa , manifestantnos precisament en sos « Comentarís » Julio César , ja que Duhesme nos ha ofert ocasió de citar-lo en est moment , que per sa part èll empleaba semblant médi ; sabentse per consegüent antes de Tiberi y antes de Lluís XI de França que qui no sab dissimular no sab manar. Lo mateix Napoleón , quand Joseph no cessaba d'escriurerli , sobre tot després de Baylen , que lo regnar èll en Espanya presentaba tantas y tan aspres dificultats que lo millor fòra abandonar l'empresa de la conquesta total , res-

ponia á son germá dihentli que no desmayès, que s' mostrès digne y valeròs, que tinguès confiança, que prompte enviaria nous reforços, y que vindria èll personalment al teatro de la guerra; anyadintli ab aquella pintoresca grandiositat de llenguatge que desde sas primeras campanyas d'Italia li era habitual, y que demostraba bè quan grand poéta era Napoleon: « Trobarè en Espanya las columnas d'Hércules, pero no hi trobarè pas lo límit de mon poder. » Es possible que aquell hóme de tantas victorias, de temperament privilegiat, infatigable pera tota classe de treball, en tota la plenitut fisiològica de sa vida, puix no tenia 40 anys encara (1), y disposant de mes d'un milió de soldats aguerrius, creguès realment lo que deya á Joseph ab tan alta superbia, pero també es positiu que tractaba ans de tot de donar ánimo á un hòme completament desanimat, puix Joseph estava persuadit de que son grand germá, ab tot son lluminòs esperit, no veyia clara la questiò espanyola.

Pero deixem ja d'ocuparnos de lo que poguè dir Duhesme al eixir de Barcelona altra vegada pera anar novament contra Girona, y limitemnos á recordar que, no obstant sos majors preparatius y son uniò ab lo general Reille que acostumaba estar en Figueras dominant l'Empurdá escudat en lo fort d'aquella vila, si lo segon siti durá mes dias que lo primer, també fou major la gloria adquirida per los defensors de la plaça, tornantsen l'un á Figueras y l'altre á Barcelona á tota pressa, com pre-

(1) Es ben sabut que Joseph era lo primogénit del's germans, y Joseph habia nascut l'any 1768, no tenint per consegüent quand vingué á Espanya sino 40 anys. L'any 1808 lo 15 d'agost, Napoleon ne cumpli 39.

cedentment s'ha indicat, després d'experimentar lo dia 16 d'agost una verdadera derrota devant de las murallas de Girona, y perdent Duhesme l'artilleria al retirarse per terras escabrosas.

Pochs dias antes d'aqueixa nova retirada del general Duhesme, s'habia instalat en Tarragona, lo dia 6 d'agost, la junta general del Principat de Cathalunya, reünida primerament en Lleyda á últims de juny pera ocupar-se de la defensa de la terra, organisació y direcció de sas forçes que s'fixaren en 40 mil hòmens, equipats y pagats per lo mateix país; y á pesar de que la guerra no feya mes que començar, las accions del Bruch, los primers sitis de Girona y alguns altres fets, revelaban ja ab claredat que l'esperit d'independencia d'altres temps no era extingit encara, que la sang del's fills era verament la sang del's pares; sols que per desgracia faltaba, segons habem dit, la práctica de las armas, cosa que en Cathalunya era deguda al triumpho d'una força material cent voltas superior á la del's ávis nostres; pero per los principis del aprenentatje se veyá que poch á poch l'offici s'aniria sabent com l'habian sabut en tots temps los cathalans, fins á l'época funesta en que perderen heróicament ab l'us d'antichs drets l'us de las armas, sens las quals, ja en temps de la República romana, trobaban los habitants d'aquesta terra esser la vida molt miserable cosa.

Las forçes que anaban contra Girona en 1809 eran superiors en número á las que hi habian anat l'any anterior, y sobre tot lo general Saint-Cyr era desgraciament altre cap que Duhesme. Napoleon no vingué personalmente á Cathalunya, pero nos feu l'honor d'enviar-nos un del's millors generals de sos exércits, á pesar de

que á las horas Saint-Cyr no era encara marescal del imperi, última graduació del exércit francés, essent sos soldats superiors naturalment en instrucció y disciplina, y hasta superiors en número, al's qui podia tenir lo Principat.

Lo dia 6 de maig del any 1809 los habitants de la reyna del Ter veijeren altra vegada aparéixer en las alturas de Costa Roja tropas francesas que anaban á sitiarnos de nou, y sempre ab majors preparatius y majors forçes.

Y aqui, al arribar al començament del memorable siti, se nos permetrá fer una declaració. Varios son los escriptors que s'han ocupat d'eix grand drama, pero n'hi ha un, citat ja algunas vegadas en lo curs d'aquest treball, que fou en Espanya lo primer en historiar extensament, y ab general aplauso, tota la guerra de l'Independencia en la Península. No cal dir que aludim al comte de Toreno. Son obra es tant mes mereixedora d'alabança, quant habent prés lo comte de Toreno part molt activa en la defensa de la causa nacional desde que començá la guerra, sempre guarda no obstant en pensament y estil notable maduresa, es generalment just en elógis y censuras, y sobre tot, cosa raríssima, sab ferse superior á las passions contemporáneas y hasta á las suas propias al judicar al enemich; de modo que l'història escrita per Toreno es un verdader monument d'imparcialitat, una de las primeras qualitats, si no la primera de totes, de que ha d'estar posehit l'historiador digne d'aquest nom. Fóra del terreno de l'imparcialitat no hi ha mes que panegírichs mes ó menos servils ó baixas diatribas, pero acó no es Història. No es donchs estrany que M. Thiers haje pogut citar ab honrosa qualificació l'obra del insigne asturiá.

A cada pas se troban en las páginas escritas per Toreno probas incontestables de lo que aquí s'assenta, pero bastará copiar textualment las últimas reflexions que fá al acabar la descripció de la batalla de Baylen. Després de dir que la victoria fou quasi portentosa, que á pesar de llur superioritat numérica las forças espanyolas erant mòlt inferiors en composició á las francesas, superioríssimas en disciplina, manadas per generals y oficials inteligents y aguerrits, provistas de tot lo necessari y plenas de la confiança que debian á una série no interrumpuda de victorias; després de ferse càrrech de las varias causas á las quals s'ha atribuhit la victoria espanyola en Baylen, consignant, entre otras cosas, que si los generals francesos cometeren faltas, també ne cometeren los nostres, y donant per rahons principals del triumpho en aquella batalla l'entusiasme y la justicia ab que combatian, mentres que los francesos, en mitx d'un poble quel's odiaba, anaban carregats en desmasia, y que á pesar de llur natural valor y del valor de la disciplina, no tenian aquell esperit, «aquella exaltació sublime,» manifestada, per exemple, en las primeras y admirables campanyas de llur revolució; després de tals consideracions, anyadeix Toreno lo següent, que deixam en son original, á fi de que en una traducció no puga alterar-se en lo mes mínim lo sentit:

« Nos hemos detenido algun tanto en el cotejo de los
» ejércitos combatientes y en el de sus operaciones, no
» para dar preferencia en las armas á ninguna de las dos
» naciones, sino para descubrir la verdad y ponerla en
» su mas espléndido y claro punto. Los habitantes de
» España y Francia, como todos los de Europa, igual-
» mente bravos y dispuestos á las acciones mas dignas

» y elevadas , han tenido sus tiempos de gloria y abati-
» miento , de fortuna y desdicha , dependiendo sus vic-
» torias ó de la prevision y tino de sus gobiernos , ó de
» la maestría de sus caudillos , ó de aquellos acasos tan
» comunes en la guerra , y por los que con razon se ha
» dicho que las armas tienen sus dias. »

Sentim vivament que nostra llengua cathalana , per desditxa tant temps descuidada , ò millor del tot abandonada en son cultiu , tinga que sufrir certa humiliació en la comparança ab altre llengua de millor fortuna , y que tants y tan il-lustres ingenis han anat perfeccionant ó polint per espay de molts sigles , pero si per una part , sobre tot ab nostra modesta prosa , podém donar ó donam realment á alguns ocasiò de sorriurer , per una altra tenim esperança que las personas graves , mes que de la forma amigas del fondo , mes de la senzilla proclamació d'altas veritats que de la major ó menor galanura del llenguatge , no desaprobarán l'haber reproduhit en un treball històrich una llicò admirablement donada per un mestre , noble imitador del's millors mestres.

Era , donchs , natural que Toreno historiès lo siti de Girona del any 1809 d'una manera digna del assumpto y de sa ploma. No tractam aquí d'una materia que en lo fondo done lloch á apreciacions molt diverses ; se tracta de presentar una narració feta ja per un hóme tan autorisat , y si bè podriam anar extractant com èll las noticias y memorias escritas d'aquell temps , nos ha paregut , atesa sa acostumada veracitat , que podiam principalment atenirnos , en quant á la part merament material del siti , á la descripció de Toreno , bè que anyadinthi detalls que no es estrany falten en una historia general , y regoneixent sempre ab molt gust lo

mérit d'escriptors distingits , fins d'amichs nostres , que molt posteriorment s'han ocupat d'aquest grand assumpto ab éxit sumament honròs.

Hi ha , entre altres , un llibre que serveix en França pera l'instrucció del cós d'enginyers y que podriam utilisar pera omplir de frases técnicas la nostra relació, pero declarám ab franca humilitat , y no ho crega qui no vulla , que no desitjam passar per menos ignorants de lo que som realment.

Y fetas las observacions que precedeixen , comencém, per fí , bè que no ab tota la minuciositat que voldriam, á dir lo que succehí en Girona y sos contorns desde l' dia 6 de maig del any 1809.

Girona , diu lo comte de Toreno , cap del corregiment de son nom (1) , situada antiguament á la falda d'una montanya , s'extenguè mes endevant per las dos boras del Onyá , donantse lo nom de Mercadal á la part edificada á la bora esquerra. La de la dreta arriba fins á la confluencia del Ter y del Onyá , essent també per la mateixa part tributari del primer riu , y després de córrer per sota carrers y casas , lo Galligans (2) , format de las ayguas vertents de las montanyas que tè la ciutat al Orient. Las dos parts se comunican per un bell pont de pedra (3) , circuhint la ciutat una antigua muralla

(1) Actualment Girona es capital de provincia.

(2) L'Onyá y lo Galligans en temps de molta pluja han causat varias vegadas terribles desgracias , inundant grand part de la ciutat.

(3) Tambè hi habia un pont de fusta entre lo Mercadal y la ciutat, que fou destruhit així que anaba á començar lo grand siti , quand se prengueren totas aquellas disposicions que son ordinarias pera facilitar la defensa d'una plaça poderosament atacada.

ab torreons , débil reparo que se millorá mes endevant anyadinthi 7 baluarts , 5 del costat del Mercadal y 2 del oposat ; no habenthi mes que fosso y camí cubert per la part del portal de França. Estant á la dreta dominada Girona per varias alturas , se construhiren en diferents ocasions forts pera defensarla. En l'altura que dona al camí de França , y per consegüent en la mes al Nort, se construhí lo castell de Montjuich ab 4 reductos avançats , y en las demès alturas separadas d'aquesta per la vall del Galligans s'alçaren los reductos dits del Calvari, Condestable, Reyna Ana, Caputxins , Capítol, y la Ciutat. Antes del siti de 1809 hi habia alguns arrabals, obrintse devant del Mercadal una plana tan hermosa com fértil , regada per lo riu Ter y lo Güell , y ademès cuberta de poblets y de masías.

Aqueixa es la descripció que fa Toreno de la Girona d'aquell temps , á la qual dona de població 14 mil ánimas y una guarnició de 5,673 hómens quand principiá lo siti de 1800 , essent á las horas governador interino de la plaça D. Mariano Alvarez de Castro , lo mateix á qui habem vist de governador també interino en lo Montjuich de Barcelona al apoderarse d'aquella fortalesa los francesos.

Don Mariano Alvarez era fill de Granada y descendent d'una noble familia castellana. Era tinent de rey en Girona D. Juliá Bolivar , qui s'habia ja distingit en los dos sitis anteriors , manant l'artillería y enginyers los coronels D. Isidro de Mata y D. Guillem Minali , elogiantse merescudament l'activitat y acert de Minali en millorar las obras de fortificació (1), y essent igualment

(1) Minali compongüè una relació del siti.

molt digna la conducta de Mata en tot lo referent á son arma.

Ab la multitud de fortins, ademès del castell dit també de Montjuich com lo de Barcelona, y que era sens comparaciò l'obra mes important, haguera convingut doble guarniciò de la que hi habia en la plaça pera las necessitats de la defensa, pero los gironins tenian resolt constituhirse també en guarniciò pera combatrer á « ultrança, » com deyan antiguament los cavallers d'aquesta terra; y essent així, si son verdaders hòmens los qui prenen semblants resolucions, encara que no estigan guayre acostumats á las armas mòlt supleixen l'entusiasme y la fé, sobre tot quand se tracta de defensar, ademès de la terra, lo propi alberch, junt ab l'honra de mullers, de mares, de fillas ó de germanas. Que los gironins eran hòmens, bè ho mostraren á tot lo mon en aquest siti: y en veritat que no ho fòren solament los gironins, sino que ho fòren també las gironinas. Los erudits poden disertar tant com vulgan sobre l'existencia real ó fabulosa d'amaçonas antigues, combatent regimentadas ab las armas á la má y escampant sang enemiga; ningú podrá privar may á Girona del honor d'haber tingut en sas fillas, y en lo mateix sigle XIX, amaçonas verdaaderas, formant un cós disciplinat pera anar á assistir en las murallas á llurs parents y amichs, en los moments de major perill, quand las balas de tot calibre estaban delmantlos cruelment; essent tant mes senyalada la valentia d'aquellas heroínas, quant ellas no tornaban los cops que las ferian, y no participaban per consegüent d'aquell ardor singular, d'aquella especie d'embriagament que en general s'apodera de tot guerrer en los actes de combat formal. Pera sostenir llurs cors á la

altura del martyri, ellas ne tenian prou ab l'amor de la patria y de la familia.

Y ningú crega que aquí estám ara presentant quadros fantástichs; la companyia de Santa Bárbara, diuidida en 4 esquadras y composta de fillas de Girona y d'altres punts de Catalunya, tè sagellat lo diploma de son heroisme per autoritats competents, entre altres per lo cap del exércit sitiador, per lo mateix Saint-Cyr (1).

No podia, donchs, estranyarse que en una població en que tals cosas succehian, prenguès armas la generalitat del's habitants, que fòren repartits en 8 grands companyias, organisantse ademès una reserva, y donantse á eixa força improvisada pera batallar «pro aris et focis» lo nom de «Crehuada» (2), que D. Henrich O'Donnell instruhí militarment. Tothom formá part d'aquella verdadera crehuada patriótica, sens excepció de classes. Ni los eclesiástichs volgueren eximirse, y lo clero, secular com regular, estaba representat en aquell cós que tan energicament contribuí á la defensa. En tot país de noble sang y de nobles tradicions, hi ha naturalment apego á las costums antigüas; y en Cathalunya, mes que en otras terras, durá la costum de pèndrer ecle-

(1) Cada esquadra tenia 30 individuos, essent la primera capitana Lluisa Jonamas y Fitz-Gerald; y las otras María Angela Bibern, Ramira Nouvilas y Carme Custí. Los nombraments de la companyia eran per elecció de las mateixas que la formaban.

(2) La junta de Badajoz iniciá lo pensament d'una cruzada ó crehuada general en Espanya, á fi d'associar á l'idea patriótica l'idea religiosa. La reserva d'aqueixa força gironina era la guardia ordinaria d'Alvarez.

siástichs, en situacions apuradas, part en las guerras que fòssen fetas en defensa de nostra religiò ó de nostras lleys. A mitx sigle XVII lo clero de Cathalunya doná principalment exemple, com l'habia donat en lo sigle XV, de resistència á la destrucció del's furs generals del país; no obstant, quand arribá en hora mala en lo sigle XVIII eixa destrucció final, ja los eclesiástichs se limitaban á animar al's combatents, y bè que despreciant tot perill, sensa empunyar armas personalment, ab pocas excepcions. Sabem quan repugna en lo nostre temps vèurer transformat en hóme de guerra al hóme de pau per excelencia; pero sembla que, sens aprobar una costum que ja l'actual civilisació resoltament y justament condemna, habem de tenir alguna indulgencia pera hòmens que, trobantse en mitx d'una atmósfera d'entusiasme infinit com s'hi trobaban los eclesiástichs de Girona que prengueren armas, eran arrastrats com per unà corrent irresistible, y s'en anaban, olvidantho tot, armats ó sens armas, á morir al costat de llurs conciutadans que batallaban intrépids per la pátria, per lo bon dret, l'honra, y hasta podian créurer que per la mateixa fé religiosa, al saberse que lo cap visible de l'Iglesia estava patint en aquells dias baix lo poder napoleónich.

Per altra part, encara en lo nostre temps mateix, y prescindint d'altres casos semblants que podriam citar, s'ha vist á un arquebisbe de Milan animar personalment al's habitants d'aquella ciutat á deslliurarse del jou tudesch; es dir, de l'opressió estrangera.

Molts han fet burla de la cerimonia que tinguè lloch en Girona oferintse á San Narcís, antich patrò de la ciutat, las insignias de generalíssim y proclamantlo

com á tal. Toreno no ho desaproba, opinant que hasta deuhen fomentarse antigüas preocupacions, quand ab èllas se pot alimentar la flama del patriotisme. Nosaltres recordarém unicament que pera la justa apreciació de certs fets han de tenirse en consideració, ans de tot, l'época y las circunstancias. Molt delicada cosa es sens ningun dubte lo precipitarse en voler que intervingan á favor nostre en aquesta vall de passions, que tan acostuman á ennubolarnos l'esperit, los benaventurats habitants de regions ahont regna perpetuament la serenitat absoluta; pero, per altra part, no pot negarse que si los gironins apelaren á l'ajuda de son venerat patrò ab certa classe de demostracions mes ó menos aprovables, la veritat es que per aixó may deixáren èlls mateixos d'ajudarse, que hi posaren lo coll, com se diu en Cathalunya vulgarment. Tot ben considerat, en aquella famòsa ceremonia se donaba solemnement un superior al comandant de la plaça, y no sabém que D. Mariano Alvarez se manifestès, per sa part, ressentit de servir com á llochtinent de Sant Narcís. Al contrari, com Alvarez ja sabia lo qué era gent armada y qué era mando, habem de suposar que compreguè perfectament quanta major força moral podia donar á la defensa la proclamació de que acabám de fer memoria.

Déu anyadirse que hi habia realment en lo poble de Girona la creencia de que en centúrias passadas, per la intervenció de Sant Narcís vinguè una grand plaga sobre una inmensa host de francesos que tenian oprimida la ciutat y tota la comarca, així deslliuradas del enemich per auxili del poderòs intercessor; referintse principalment aquesta tradició al grand infortuni experimentat per l'exércit francès, quand en lo sigle XIII

invadí á Cathalunya capitanejat per lo rey Phelip (1), de lo qual habem parlat de passada després de recordar igualment la derrota de Muret. La tradició tè en realitat eix orígen històrich, bè que los gironins atribuhei-xen ademès altres favors del mateix género á son sant patrò, també fill de Girona, bisbe de la mateixa ciutat, y martyrisat en companyia de son amich sant Félix.

Sia com vulla, no pot haberhi dubte en que, á pesar de cáurer llavors Girona després d'un siti positivament gloriòs, entre l'esforç del's gironins, l'epidemia ahont se vegeren efectivament immensos eixams d'estranyas moscas, y las armas del's demès cathalans que manaba lo grand fill del grand Jaume, lo descalabro del's francesos fòu grandíssim, segons tenim ja indicat.

Al pensar en la catástrophe conservada en Girona en la memoria popular, no es estrany que en aquells temps fos atribuhida á influencia sobrenatural; car en veritat, si no fossem christians, quasi podria semblarnos que algú del's vençuts de Muret habia llançat al vent, ans de morir, lo terrible: «exoriare aliquis ex nostris ossibus ultor,» y que una potencia superior habia ohit aquell crit de venjança, sentiment per lo qual no s'habia deixat cegar En Jaume, primerament gracias á sa viva fé religiosa, y encara á son alt enteniment (2).

(1) Aquesta creencia se troba consignada en crònics que parlan de Girona, y en las quals s'assegura que per haber intentat los francesos profanar lo sepulcre de Sant Narcís, eixíren unas moscas verinosas quel's causaren grand mortandat.

(2) En realitat hi habia, á mes de motius d'amor propi, poderosas consideracions políticas y hasta patrióticas, que habian d'instigar al rey En Jaume á continuar l'obra de son pare en lo Mitx-dia de França, ahont la casa comtal y reyal de Barcelona tenia tants drets senyorials;

Lo dia 13 de mars Verdier s'encarregá del mando de las tropas sitiadoras que habian començat á presentarse lo dia 6, y que cada dia anaban augmentant. Verdier, á

essent perfectament llegítima sa grand influencia en aquells països, puix era deguda al poder y á las altas qualitats de la mateixa dinastia, á la sabiduria ab que generalment governaba, permetent pochs extravios la forta llibertat legal que regnaba en sos dominis, y també era deguda eixa influencia al vehinat, á no poca similitut d'inclinacions, de costums. y encara similitut de llengua: qui haje ohit lo parlar d'aquells països, no pot dubtar que, en son fondo, tot es positivament una mateixa llengua. Qualsevol cathalá d'alguna instrucció que haje estat en Llimòs, Carcassona, Narbona, Beziers, Montpeller, Marsella, Arles ó Avinyò, Tolosa, Agen, etc., si ha volgut fer sobre aquest punt algun estudi comparatiu, pensarà exactament del mateix modo que nosaltres, sobre tot si tèn present que ja fá sigles están totas aquelles poblacions baix lo domini de França, entre tots los Estats d'Europa lo de majors tendencias unitarias, centralisadoras, absorbents. Lo mateix parlar de Cathalunya no es ja enterament com lo del sigle XIII. Pochs serian los cathalans d'avuy que entenguessen lo sentit de la següent frase, per exemple: «Pati lig venç,» que s' troba en nostras Ordenanças marítimas, aquell tan famòs Códich que los nostres vells anomenaban «Llibre del Consulat del mar,» y que totas las nacions marineras acceptaren traduhintlo del cathalá, lo que no deixa de fer cert honor al «dialecto» y al's qui l'parlan. «Pati lig venç» vol dir: pacte venç ó romp lley, ó sia pactes rompen lleys, com dihem ara. Y ademès déu advertirse que de tots los parlars d'Europa, lo de Cathalunya es probablement lo qui menos variació ha tingut desde l'sigle XIII. Cabalment fa ja algun temps s'está ocupant d'eixa semblança ó identitat de llenguatge de que tractám un ingeni d'irrecusable competencia, Federich Mistral, de qui una autoritat com es Lamartine ha dit que era un modern Homero. L'elogi no pot certament esser major pera un poeta, ni venir de mes alt jutge. Es donchs una grand satisfacció pera nosaltres que lo gloriòs autor de «Miréio» y de «Calendau» s'ocupe de tal materia. Unicament se nos permetrá dir que estam segurs de que son treball demostrará completament lo que acabám d'indicar sobre aquest punt.

qui Saint-Cyr habia donat totas las forçes de que podia disposar, reservantse no obstant las que consideraba necessarias pera impedir que passassen á Girona forçes auxiliars espanyolas, era general d'inteligençia y de valor, que molt s'habia ja distingit en lo primer siti de Çaragoça, y desde principis de juny tinguè circumvallada á Girona. La divisiò westphaliana del's sitiadors, que manaba lo general Moriau, fou colocada á la bora esquerra del Ter, en Sant Medí ó Medir, Montagut y Costa Roja; la brigada de Souham en Pont Major, y los regiments de Berg y de Wurzburg en las alturas de Sant Miquel y Vila Roja fins á l'hermita del's Angels, de la qual s'habia ja apoderat l'enemich lo dia 31 de maig. Lo terreno del Onyá al Ter cubrírenlo per Montilibi, Palau y lo plá de Salt, tropas enviadas de Vich per Saint-Cyr, essent la força sitiadora de 18 mil hómens.

Lo dia 8 de juny, quand tinguè l'enemich preparada la corresponent artillería de gros calibre, se proposá atacar ab poch empenyo la plaça, pero ab energía lo castell de Montjuich y sos reductos. L'artillería francesa era manada per lo general Taviel, y la força d'enginyers per lo general Sanson, á qui M. Thiers alaba per sa capacitat. Ans de rómprer lo foch, un parlamentari aná lo dia 12 á intimar, com es costum de guerra, la rendició de la plaça; pero Alvarez, que á la aproximació del's francesos ja habia fet publicar un bando imponent pena de la vida al qui parlès de capitular ó de rendirse, responguè que no volia tenir comunicació ni tracte ab los enemichs de sa pátria, y que d'allí en devant sos enviats serian rebuts á metralladas.

Tambè lo dia 8 habia començat l'enemich á obrir una paralela dalt de Tramont, á unas 760 canas del's tor-

reons ó reductos de Montjuich anomenats Sant Lluís y Sant Narcís, á fi de plantar una bateria de 8 canons de 24 y 2 obusos, colocant altra bateria de morters derrera l'altura d'en Roca, á unas 460 canas del baluart de Sant Pere, situat á la dreta del Onyá, en lo portal de França.

Per mes que feren los sitiats, no l's fou possible impedir la continuació d'aquellas obras del enemich.

Lo dia 12 habia rebut Alvarez del modo que habem vist al emissari enemich, y en la nit del 13 al 14 començá lo bombardeix contra la plaça. Qui haje presenciat un bombardeix de ciutat, sab quan imponents solen esser los primers instants d'aquell terratrémol; pero los gironins estaban ja un poch acostumats á fochs d'artillería, y tothom se trobá en lo puesto que corresponia. No cal dir que s'hi trobá igualment la companyia de Santa Bárbara. Seguí lo bombardeix fins al dia 25, y seguiren en llur constancia los defensors tots de la plaça. Ja lo dia 14 habia causat lo foch un trist incendi, lo del Hospital general, que quedá enterament enderrocat. Molt lamentable fou en aquella ocasió semblant desgracia, pero se treballá ab lo major zel pera repararla en lo possible, distingintse, entre altres, per son activitat en tan bona obra, lo cirurgiá major D. Juan Andreu Nieto Samaniego, qui també escriguè los fets mes notables del siti, habent prestat en aixó solament un bon servey.

Lo dia 14, molt de matí, fòren atacats los reductos de Sant Lluís y de Sant Narcís, abandonantlos lo dia 19 los sitiats (1) y tenintse que abandonar igualment lo 21

(1) Se doná á entendre que l'abandono de Sant Lluís y Sant Narcís era prematuro, y hasta foren castigats per poch valerosos los comandants de dits reductos, pero si realment, com sembla cert, tenian apagats llurs fochs y bretxas obertas, poch podian fer ja los defensors.

la torreta de Sant Daniel. Res tè d'estrany que no pugan presentar molt llarga resistència petites obras de fortificació, necessàriament sostingudas per poca gent, y contra las quals pot un enemich superior en número y ben aguerrit, acumular mèdis de destrucció incomparablement majors que los de que disposa la defensa.

Tambè en la nit del 14 al 15 tinguè que retirarse del arrabal de Pedret una guerrilla del's sitiats, pero en una eixida ben combinada fou desallotjat d'allí l'enemich, que intentaba colocar en aquell punt una bateria de bretxa.

Saint-Cyr continuaba ocupantse de cubrir lo siti, y recullint provisions mentre s'aproximaba á Girona, s'apoderá d'algun bestiar destinat al's sitiats. Lo dia 21 entrá, bè que costantli sang, en Sant Feliu de Guíxols, y al arribar lo general en cap al campament, era ja d'uns 30 mil hòmens la força del enemich, número verdaderament formidable, essent sobre tot tan hàbilment dirigit y provist de tot lo necessari, devant d'una plaça que tenia las fortificacions en estat poch menys que ruinòs, y de tots modos molt imperfectas, segons així ho habia declarat lo general Marescaut.

Per llur part, nostres cossos franchs no deixaban de molestar al's francesos, y á últims de juny prengueren un convoy y 120 cavalls de l'artillería, que anaban al campament enemich.

Guanyats quedaban los fortins que acabám de citar, pero no ho estava lo castell de Montjuich, bè que no tenia la suficient guarnició, la qual era manada per don Guillem Nash. Així que començá á clarejar lo dia 3 de juliol, començá tambè l'enemich á atacar lo castell ab diferents baterías, particularment ab una que anome-

naban Imperial, colocada á l'esquerra del reducto de Sant Lluís, tenint 20 canons de gros calibre y 2 obusos. Aquell mateix dia quedá ja esportellada la cara dreta del baluart del Nort; pero sens pérdrer temps se prengueren disposicions á fi de que derrera de la bretxa trobás l'enemich convenientes obstáculos. La bandera espanyola que hi habia en lo mateix baluart habia caigut al fosso á conseqüencia del foch enemich, y un subtenant, D. Mariano Montoro, ó Montero, volguè anar á recullirla, donantla de nou al vent després de passar ab grand perill per la mateixa bretxa.

La nit del 4 de juliol, á las déu y mitja, fou probat l'assalt del castell ab l'acostumada fúria francesa en semblants ocasions, pero tingueren los assaltants que retirarse després de valerosos esforços, inutilisats per una gent que preferia de mòlt l'honra á la vida.

Assegura M. Thiers que los francesos deixaren passar mòlts dias (plusieurs jours) entre l'instant en que l'assalt era ja possible y l'instant en que fou donat, y que així la guarnició espanyola poguè prepararho tot pera una enérgica resistència; de modo, segueix dihent literalment lo mateix autor, que «detingudas las nostras tropas per lo valor del's sitiats, y particularment per los obstáculos que hi habia derrera de la bretxa, fòren retxasadas, cosa que causá en la ciutat una exaltació extraordinaria» (1).

Així parla lo grand historiador, pero ab poca exactitut en aquest punt. La bretxa fou oberta lo 3 de juliol, y la nit del 4 tinguè lloch l'assalt; no passaren donchs «plusieurs jours» entre lo moment de la possibilitat

(1) Thiers, obra citada, tomo XII, pág. 210.

del assalt, á lo menos per la bretxa, y lo moment en que aquest se doná. Nosaltres fèm sempre al valor del exércit francès la deguda justicia, pero «suum cuique.»

Lo que hi ha en tot aixó es que M. Thiers no fá ninguna menció del assalt donat en la nit del 4 de juliol, consignat no obstant d'una manera que no deixa lloch á dubte en nostres Anals; referintse unicament monsieur Thiers al segon assalt que èll dóna com á primer, y que tinguè lloch en lo matí del dia 8 del mateix mes.

La columna que aná al nou assalt del dia 8, després de repel·lida per tres vegadas, cosa que demostra ja molt valor y molta tenacitat per part del's atacants, torná á embestir encara per quarta vegada, quedant llavors ferit lo coronel que la manaba, y tenint que retirar al fí després de sufrir una baixa de prop de 2 mil hòmens, entre ells 66 oficials ferits, y 7 que quedaren morts allí mateix. Manaba en la bretxa al's sitiats don Miquel Pierson, que perdè allí gloriosament la vida. Durant l'acciò fèu l'enemich un foch horroròs, tenint constantment al ayre un número extraordinari de bombas y altres projectíls.

Allí se vegeren actes d'un valor insuperable, y á tots, al's superiors com al's mes inferiors, animaba la noble flama. A un tamboner que estava senyalant ab sa caixa los tiros de bomba y de granada, un casco lo mal ferí en la cuixa y en lo genoll, pero quand l'anaban á recullir pera portarlo al Hospital, déya que no volia anarhi, puix l'hi quedaban llibres los brassos pera tocar encara son tambor y donar avís del perill á sos amichs (1).

(1) Lo generòs tamboner s'anomenaba Lluciá Ansiò, y era de l'artilleria de Girona.

Fou molt natural l'alegría de la plaça per haberse retxassat victoriosament lo nou assalt del castell, pero lo mateix dia succehí la voladura del reducto de Sant Johan, colocat entre l' castell y la plaça, morint desgraciadament allí quasi tots quants s'hi trobaban.

Entre tant Saint-Cyr enviá al general Fontane á apoderarse de Palamòs, ahont entrá á pesar de la valerosa resistència que li oposaren miquelets y sometens, mal resguardats per fortificacions sens importancia, y morts allí en la major part (1).

Per aquell temps fou nombrat lo marescal Augereau cap del exércit francès que operaba en Catalunya, en substitució de Saint-Cyr, no mirat de molt bon ull perque á vegadas se permetía enviar á Paris algunas observacions un poch vivas sobre la poca reflexió, com ho regoneix M. Thiers, de certas òrdes que d'allí li arribaban. En realitat, Saint-Cyr, á pesar de que servia lealment al imperi, y massa que per desgracia ho experimentá Cathalunya, no era ab tot mòlt fort partidari del govern napoleónich; de modo que, en son interior, no sentia grand entusiasme per la causa que en Espanya defen-saba ab una intel·ligència y una activitat tant funestas pera nostres pares. Saint-Cyr era un del's militars que millor comprenian á las horas los inevitables inconvenients d'un mando vast y absolut en desmasia; per grand que fos Napoleon. La continuació de semblants mandos altera ordinariament la serenitat y fins lo caràcter del's qui l'exerceixen; així es que Napoleon començaba á no voler sufrir mes advertencias que las favorables á sas

(1) En aquell combat perdè noblement la vida, entre altres, Don Anton de Cabrera.

passions ó á sos intents, succehintli ja lo que Arrunci deya de Tiberi, á pesar de son alt esperit y son experiencia fet al fi un altre hóme en virtut d'un poder excessiu: « vi dominationis convulsus et mutatus. »

Desde Perpinyá, Augereau, qui en caràcter com en verdaderas dots de comandant era molt inferior á Saint-Cyr, dirigí una proclama als cathalans, de la qual es fácil presumir lo cas que n' feren. Enterat ja de mes prop lo marescal de l'empresa que se li confiaba, á pesar d'haber demanat ab vivas instancias servey actiu del qual estava separat feya temps, se doná molt poca pressa en encarregarse del seté cos d'exércit, que era lo de Saint-Cyr, y qui, segons sembla, desde un principi haguera ja volgut, á fi d'economisar sang, limitarse al bloqueix de Girona esperant la rendició de la falta de subsistencias; convençut, puix ja tenia motius pera conéixer un poch al's cathalans, de que en aquest país podia mòlt bè oferirse algun altre siti semblant al de Çaragoça, ahont començaren á murmurar los soldats francesos contra las órdes quel's obligaban á morir en tant número entre ruínas.

Napoleon poguè compéndrer perfectament tota la prudencia de Saint-Cyr, quand mes endevant principiá á sentir de veras la falta de soldats, y sobre tot aguerrits.

Entre tant no estaban ociosos nostres cossos franchs. Don Anton Porta, per exemple, incomodaba no poch al's francesos desde la frontera á Figueras; lo doctor don Francisco Rovira, seguit de Llobera y Foixá, desde allí al's voltants de Girona; Milans y Claròs corrian per la part d'Hostalrich y Santa Coloma, aproximantse fins al campament enemich. Las excursions del's guerrillers cathalans obligaren á Saint-Cyr á enviar lo 12 de juliol

una brigada del general Souham á Banyolas , y al general Guillot desde Figueras á Sant Llorens de la Muga.

Lo dia 10 fou interceptat en Castellar per Saint-Cyr un convoy que ab alguna força s'enviaba á la plaça, ahont no poguè penetrar sinò lo coronel irlandés Marshall, y alguns mes que lograren salvarse.

Vehent l'enemich lo mal éxit de sos dos assalts per un mateix punt, creguè convenient fer alguna variaciò en son primer plan, emprenent novas y mes extensas obras pera aproximarse al castell, y alçant baterías contra los dos fronts de Nort-Est y Nort-Oest. M. Thiers se lamenta per la pérdua de temps y de sang que habian de causar semblants variacions, anyadint que aixó habia d'aumentar ademès la confiança del's sitiats, é influhir desfavorablement en lo moral del soldat francés. Respectant, com debem, l'alta autoritat del autor eminent que ha escrit tenint á la vista tants datos reservats antes d'èll poch coneguts, sian's permés observar que essent tan extraordinariament obstinada y varonil la resistencia del's sitiats, no nos apar molt estrany que aqueixa circumstancia ocasionás alguna vacilaciò per part del sitiador, obligantlo á estudis mes detinguts sobre la manera d'atacar aquell fort, y á l'execuciò d'obras mes costosas que las que al principi s'habian considerat suficients.

De tots modos, si los francesos no avançaban ab mes pressa no era per falta de valor, que fòra injust y encara pueril no regonéixer, regoneixent també lo del's defensors de Girona M. Thiers, junt ab los principals escriptors francesos, sens excepció del's escriptors militars y començant per lo mateix Saint-Cyr, que parla d'aquella defensa com á digne soldat, fent sobre tot

del's cathalans en sas «Memorias» los majors elogis (1).

Lo dia 31 de juliol una bomba de la plaça feu saltar lo reducto de Sant Lluís, morínti los francesos que l'ocupaban, y causántlos ademès molts morts una eixida voluntaria d'una força del castell. En la nit del 3 al 4 d'agost probaren los sitiadors de péndrer lo rebellí del front d'atach, y retxassats aquella primera volta, lo guanyaren al dia següent, ocupant la cresta de la bretxa. Del's hómens que defensaban lo rebellí ne morí en aquell combat una cinquantena, entre ells D. Francisco Grífols ó Grífol, son intrépid comandant. A pesar de la posició que ja ocupaba l'enemich, no cedia la guarnició del castell, y encara lo dia 10 fèu una eixida en dany del sitiador. Ab tot, la situació era massa crítica, la força del enemich massa superior, y no hi habia ja médi humá de sostenirse allí mes temps. Nash, lo comandant del castell, habia manifestat la sua situació á Alvarez, que no tornaba resposta; pero en aquells instants tan solemnes, y perduda ja tota esperança de poder salvar lo fort, reuní Nash consell de guerra, y se resolguè l'evacuació, que tinguè lloch lo dia 12 d'agost, á la cayguda de la tarde, no sens destruhir antes las municions é inutilisar l'artillería. Decidida ja la evacuació del castell, rebè Nash la contestació d'Alvarez animant-lo á continuar encara la defensa, pero l'oficialitat no variá de parer, y luego d'entrar en Girona demaná formació de causa, bè que luego aprobá Alvarez la deter-

(1) Lo general Foy, un del's mes elevats esperits que tenia en aquell temps l'exércit francés, y que serví mes particularment en Portugal, en l'Historia que ha deixat de la guerra de l'independencia en la Península, celebra també ab noble estil lo valor espanyol.

minaciò, no podent menos de regonéixer, á pesar de son estoicisme, que l'honor quedaba prou cubert en aquell fort, puix de 900 hòmens de guarniciò habian mort 19 oficials ab 511 soldats, y los restants estaban ferits quasi tots.

Lo Montjuich de Girona quedá ja ocupat per las forçes enemigas, pero no éssent ja mes que un munt de ruínas y després d'una poderosa expugnaciò que passaba de dos mesos, de l'erecciò de 19 baterías, de l'obertura de varias bretxas y de la pérdua d'uns 3 mil sitiadors.

Diu M. Thiers, després de lo que anteriorment habem vist, que quand la bretxa fou altra vegada practicable, regoneixeren ja los defensors l'impossibilitat de disputar per mes temps lo fort al's sitiadors, y que l'evacuaren de nit; pero no parla del combat que hi haguè en lo rebellí ahont morí Grífols ab 50 del's hòmens que manaba, fet d'armas que involuntariament pot haber passat per alt ó que pot haberli semblat insignificant, pero la omissio del qual sembla rebaixar un poch lo mèrit de la defensa del castell. No obstant, M. Thiers anyadeix que lo Montjuich de Girona no fou conquistat sinò després d'un número de dias que ja igualaba la duraciò del's mes grands sitis ordinaris, com en efecte es així.

A fi de que s' veja ab tota claredat que, dada una resistencia extraordinaria las previsions del's mes experts poden quedar fallidas, bastará recordar aquí que luego de prés lo castell, lo general Verdier asseguraba positivament al govern imperial que la ciutat se rendiria dintre vuit ó déu dias lo mes tard, y no obstant passá mòlt mes temps del que Verdier presumia. Estaba, real-

ment, una volta perdut lo castell, molt poch segura per aquella part la ciutat, sens altre amparo que una muralla quasi ruïnosa, y no quedant ja mes fochs que los de la torre de la Gironella, ab los de dos baterías sobre l'portal de Sant Cristóphol y la muralla de Sarrahinas. Ademès l'enemich tenia ja ocupat lo dia 2 lo convent de Sant Daniel, acabant així de dominar un punt per ahont á vegadas arribaba encara algun auxili.

Ocupat principalment l'enemich en apoderarse del castell, y crehent que luego de guanyat dit fort la ciutat s'entregaria, no hi habia mes que una bateria de 4 canons y 2 obusos, á la falda del Puig d'en Roca, que tirès contra la població, pero s'en plantaren tres mes així que fou prés lo castell; una en lo mateix castell, de 4 canons de 24; altra sobre l'arrabal de Sant Pere, y altra nova en lo citat Puig d'en Roca. Romperen totas lo foch lo dia 19 del mateix mes d'agost, dirigintlo principalment contra lo portal de França y la muralla de Sant Cristóphol. Los sitiats fèren lo possible perac continuar en la defensa, tancaren los carrers que donan á la plaça de Sant Pere, obriren fossos y alçaren parapetos; es dir, que acudian, com los çaragoçans, al recurs de las barricadas.

Los francesos atacáren llavors principalment, junt ab lo portal de Sant Cristóphol la muralla de Santa Llúcia, punt en realitat lo mes débil de la plaça; construhint encara novas baterías de morters, las quals en los últims dias d'agost causaren inmens dany en los punts citats, y també en dos quartels dits del's Alemanys. Lo dia 25 volguè l'enemich ocupar las casas de la Gironella, pero poguè impedirho una partida que eixí del fortet del Ccndestable, fent varios morts y presoners, proesas que no

podian repetir guayre los sitiats , porque ja estava mòlt reduhit lo número , quedant apenas lo suficient pera cubrir los punts principals ; y encara aixó era degut al desprendiment d'aquells hòmens que , despreciant tot perill , féyan increíbles esforços pera poder penetrar dins la ciutat y sacrificarse per la pátria , com succehí , per exemple , ab uns que en aquells dias hi anaren de la vila d'Olot.

Entretant , Alvarez estava nit y dia procurant refardar en lo possible los progressos del sitiador , donant á aquest efecte las òrdes convenientes , y com podria haberlas donadas un vell general romá. Una vegada un oficial , á qui maná executar una petita eixida , li preguntaba ahont se refugiaria en cas de mal éxit , y lo governador li responguè secament : « al cementiri. »

Los sitiats , per llur part , construhiren també dintre la plaça varias baterías , posantne fins una de dos canons dalt de las voltas de la Catedral ; y si féya estragos lo foch del enemich , no era per cert impunement , puix també á èll li causaban no poch dany los projectíls de tota classe que l'hi enviaba la ciutat , especialment , com era regular , á sas baterías y trinxeras.

Manaba llavors en cap las armas espanyolas en Aragò , Valencia y Catalunya , lo general Blake , vivament instat hi habia dias pera que procurás socòrrer á Girona , d'ahont habia eixit D. Henrich O'Donnell pera anar á véurer á dit general de part del governador , y manifestarli la situació de la plaça. Blake , després de donadas algunas disposicions generals , propias del alt càrrech que tenia , s'encaminá ab una divisió vers la ciutat de Vich , ahont á últims d'agost establí son quartel general , incorporant á la gent que èll portaba las partidas

francas y sometens del país, dirigintse desde Vich á Sant Hilari y hermita anomenada del Pedrò. Blake començá á ocupar-se, luego que allí fou arribat, en distraurer al enemich per varias parts, com es de regla, á fi d'ocultar sa verdadera intenció respecte al punt per ahont projectaba l'introducciò de socorro en la noble plaça, que per tant temps y ab tant empenyo continuaba defensantse. Lo dia 30 d'agost doná òrde á D. Henrich O'Donnell d'anar ab 1,200 hòmens á Brunyolas, enviant anticipadament vers l'hermita del's Angels á don Manuel Llauder (1), encarregant al mateix temps al's guerrillers D. Francisco Rovira y D. Juan Claròs que cridassen l'atenció del enemich per la bora esquerra del Ter.

A pesar de que Saint-Cyr no era ja mes que general en cap interino del exércit francès que operaba en Cathalunya, esperant de dia en dia al marescal que habia de substituhirlo y que tant tardaba en venir á encarregarse de son mando, no per aixó deixaba de vigilar ab la mateixa atenció que antes, á fi de que lo siti quedás sempre cubert y no rebessen auxili los sitiats. Saint-Cyr procurá donchs oposarse al conegut intent de Blake de socorrer Girona, y després de situarse en lo poble de Fornells, s'entenguè ab Verdier pera péndrer las disposicions oportunas, concentrant mes sas tropas que tenia un poch dispersas per rahò de las subsistencias. Ab tot, quedá frustrada la vigilancia de Saint-Cyr. Llauder poguè apoderarse del santuari del's Angels, habent per sa part O'Donnell, al atacar Brunyolas, fet créurer al

(1) Llauder era llavors tinent del regiment d'Ultonia, y tenia de 19 á 20 anys d'edat.

enemich que aquell era realment lo punt que se tractaba de forçar, y fènthi acudir per consegüent la major part de la tropa contraria.

Lo matí del dia primer de setembre estava aquell territori cubert d'una espessa boyra, executant Saint-Cyr, junt ab Verdier, varios moviments per la part de Brunyolas, encaminats á atraurer y provocar á combat al's espanyols, que no habian de fer mes que retirarse devant d'aquellas forças enemigas. Saint-Cyr esperá fins á las tres de la tarde en la mateixa actitud, y vista ja l'inutilitat de sas evolucions provocativas, torná á Fornells, y allí vegè ab la major estranyesa que estava del tot desordenada la divisiò de Lecchi, manada á las horas per un altre general, per Millossevitz, y situada en la part de Salt, que era precisament lo punt per ahont lo convoy habia de dirigir-se á la plaça, seguint la dreta del Ter. Formaban lo convoy sobre dos mil animals de carga acompanyats de 4 mil infants y 2 mil cavalls manats per lo general García Conde, que precipitantse d'improvís sobre l's francesos de Salt los desbaratá enterament, obligantlos á retirarse en derrota vers Fornells, y quedant així libre lo pas de Salt, per ahont poguè entrar efectivament lo convoy ab l'éxit mes complet.

Quand M. Thiers parla del siti de Lleyda, consigna la valentia manifestada en aquell fet per lo general García Conde, á qui tant durament qualificá mes devant O'Donnell, per no haberse sostingut mes temps en Lleyda, d'ahont era Conde governador quand la sitiá Suchet.

No estigueren ociosos en aquells moments, com bè pot suposarse, los defensors de Girona, y Alvarez orde-

na una eixida favorable al bon resultat de l'operació, procurant ademès entretenir al's sitiadors per la part de Montjuich. Al mateix temps entraba Claròs en Sant Medi y Rovira prenia Montagut, d'ahont expulsá la força westphaliana encarregada de guardar la línea (1), mo-

(1) Ademès de Murat, cunyat de Napoleon, y que després d'haver ambicionat ab vehementíssims desitgs la corona d'Espanya, obtinguè al fi, per traslació de Joseph, la de Nápoli que tan funesta habia d'esser pera èll; ademès de Joseph y de Lluís, bè ó malament reys d'Espanya y d'Holanda, queixantse constantment lo primer mentre estiguè en Espanya, y ab molta veritat, de que se li habia posat una corona d'espigas, dihent lo mateix en substancia Lluís qui acabá per abandonar furtivament son trono, era encara rey de Westphalia Jeroni, també germá de Napoleon; agradant al superbo emperador lo tenir en sos exèrcits tropas de tots los països al's quals sa dominació s'anaba extenent. Y aquest es lo motiu per lo qual entre los sitiadors de Girona hi habia una força westphaliana. Jeroni era particularment amat de Napoleon, perque per una part era lo menor de la familia, y luego manifestaba mes instint militar que los demès germans. Per cert que son mòlt notables las instruccions donadas per Napoleon á Jeroni ans que s'en anás á ocupar lo trono westphaliá, dientli, entre otras cosas, que fos rey constitucional, y sobre tot que en tots sos consells lo número del's plebeyos fos sempre superior al del's nobles. Napoleon tenia empenyo en que á èll y á sos germans sel's tinguès per monarcas constitucionals; no hi ha sinò que entenía lo constitucionalisme á sa manera.

Altre germá tenia encara Napoleon, y aquest era Lluciá, á qui lo nou Cromwell deguè en realitat sa salvació en lo famòs cop de força ó cop d'Estat dit de brumari. Lluciá era hóme d'incontestable superioritat intelectual y ningú podia negarli valor, pero no volguè acceptar may una corona; distingintse molt singularment, així que Napoleon s'obstiná en cenyir sa testa ab corona imperial, per l'energia de convicció ab que pronosticá sempre sa ruína per mes que dita corona fos présa ab consentiment del poble, y reunint á una grand força de caràcter notable previsió política; de manera que un hóme que tan digne semblaba de tenir un sceptre, no volguè sceptre, sabent resistir estoicament á una

rint allí á mans d'un miquelet de Figueras lo general Hadeln y enclavantse tres canons del enemich, que fou perseguit fins á Sarriá molt vivament. Verdier torná llavors á passar lo riu Ter á fí de detenir á Claròs y á Rovira, que ab tan extraordinaria valentia estaban combatent.

tentació tan poderosa. No hi ha dubte que estava persuadit de que en lo trono que se li donás se trobaria dependent de las voluntats de son avassallador germá, qualsevols que fòssen, pero aixó mateix diu molt á favor de Lluçia, puix sabia donar tals probas de dignitat personal y de sentit práctic, per mes que Napoleon digués ab certa ironia que Lluçia era lo «literat» de la familia. En efecte, Lluçia Bonaparte s'ha-bia ben nudrit y continuaba nudrintse en l'alta literatura verament clás-sica, la grega y la romana, eternas fonts de bon judici, al mateix temps que de virtuts patrióticas. De tots modos, lo temps vingué á demostrar al emperador ab quan terrible acert Lluçia li «llegia la pla-neta» pera emplear aquí un modisme del nostre poble.

Com hóme parlamentari important, Lluçia sostingué á Napoleon ab la mes cordial decisió fins que l' vegé resólt á anar per camins que ell no tenia per bons, y llavors torná de preferencia á las lletras, prote-gint en quant li era possible á llurs cultivadors.

Beranger ha declarat quan generosament l'habia socorregut Lluçia Bonaparte, aconsellantlo y animantlo al mateix temps que l'trèhia pera sempre mes de la miseria, y hasta podem dir de l'ignorancia, puix en aquell temps Beranger, per falta de médis, molt poch habia pogut instruhirse.

No tenim que dir qui era Beranger; basta recordar que Chateau-briand, sabent prescindir, com lo mateix Beranger, de divergencias políticas y de que Beranger habia adquirit fama tirant durament contra imatges que ell incensaba, diu que ab lo modest títul de cançoner es lo protegit de Lluçia un del's poetas mes grands del món. Nosaltres no farem sinò anyadir que lo caràcter de Beranger corresponia admi-rablement á la grandesa de son ingéni. Y ara digam que del mateix Lluçia Bonaparte es digne nèt l'entusiasta felibre que, á pesar d'haber nascut en altrás terras, tant ha treballat y treballa en favor de la llen-gua d'oc, que ell se complau en qualificar de llengua d'or.

Conde deixá en la plaça lo convoy y 3,287 hómens, tornánten á Hostalrich, que continuaba encara en poder nostre. Blake, tan desgraciat en son anterior campanya d'Aragò, poguè anársen satisfet á Olot per lo bon éxit de sas disposicions devant d'un enemich que capitanejava un general com Saint-Cyr.

En veritat, las alas del cor s'aixamplan quand després de tanta desventura póden referirse fets satisfactoris. No fou poca l'alegria del's sitiats al presenciari l'entrada d'aquell socorro, pero desgraciadament l'alegria no habia d'esser duradera. Ben aviat poguè observarse que si la guarnició quedaba reforçada, lo qual per una part era un bè, per altra lo mateix reforç habia d'aumentar la necessitat de víures, puix eran poch los introduhits ab lo convoy pera mantenir molt temps á tantas bocas.

Gloriosa fou la jornada del primer de setembre pera las armas espanyolas, essentho al mateix temps d'una manera particular pera las cathalanas; y es mòlt probable que en aquella funció la conducta de Rovira y de Claròs, á qui ja nostres escriptors nacionals qualifiquen d'intrépids y que manaban gent cathalana, contribuïria un tant á que Saint-Cyr en sas citadas «Memorias,» poch conegudas en nostre país, diga de las tropas cathalanas que son «les meilleures troupes legères du monde,» y diga tambè que Catalunya es justament considerada per tots los militars instruhits com l'antemural ó baluart d'Espanya, «le boulevard de l'Espagne.»

Los sitiadors tornaren á ocupar lo dia 6 de setembre l'hermita del's Angels, ahont moriren cruelment quasi tots sos defensors. Llauder tingué la sort de poderse

escapar de l'hermita, saltant per una finestra. Continué l'enemich devant de Girona, que per alguns dias fou poch molestada, ocupats principalment los sitiadors en assegurar llurs posicions y en fer nous preparatius; aprofitant naturalment aqueixa especie de repòs los sitiats pera millorar las obras defensivas; pero lo dia 11 de setembre rompè lo foch altra vegada l'enemich ab major intensitat encara, engrandint tres bretxas que tenia obertas en Santa Llúcia, Alemanys y Sant Cristóphol, y deixant ademès mal parat lo fortí del Calvari que ab son foch lo molestaba.

Alvarez disposá una eixida lo dia 15, ab l'intent d'oposarse en lo possible al's progressos del sitiador y destruhir part de sas obras. Dirigia la força que eixí de la plaça lo tinent coronel Fournás, pero mal apoyadas las dos primeras columnas per una tercera que las anaba seguint, hagneren de retirarse totas sens haber donat profit l'operaciò, no obstant lo valor manifestat en la primera embestida.

Tan amplement obertas las bretxas com podia desitjar l'enemich, y tenint apagats los focs del front atacat, se disposá pera donar l'assalt, ans del qual enviá parlamentaris que Alvarez fèu rébrer á canonadas, com ja habia dit que així ho faria. Mòlt s'irritaren los sitiadors al véurer de tal manera rebuts llurs missatgers, y lo 19, á las quatre de la tarde, emprengueren l'assalt de la ciutat valenta, que bè podriam anomenar la ciutat del's grands sitis, ananthi 8 mil hòmens repartits en 4 columnas.

Llavors, y aquí deixarém parlar á Toreno, « llavors brillaren las bonas y prévias disposicions que habia prés lo governador espanyol; allí se mostrá sa grandesa d'a-

nimo. Al toch de generala, al trist só de la campana cridant á sometent, soldats y paisans, capellans y frares, donas y fins criaturas acudiren al's puestos que á cada hú anticipadament s'habian senyalat. En mitg del estruendo de 200 canons y del núbol espés de la pòlvora, era un noble y grandios espectácle véurer la marxa majestuosa y ordenada de tantas personas de diferent classe, professiò y sexo. Guardaban tots silenci, pero en los semblants s'entreveya la confiança de que estaban animats. Alvarez anaba devant, grave y esforçat, representántse'l en aquell tremendo moment l'imaginaciò com un del's héroes d'Homero, superior y distingintse entre la multitud; y per cert que si no aventatjaba al's demès en estatura com aquells, á tots sobrepujaba en resoluciò y en grand pit.»

Ab lo mateix òrde, anyadeix Toreno, després de l'alt passatge que acabám de traduhir, ab lo mateix òrde que la marxa estaban preparats los reforços, la distribuciò de municions, assistencia y conducciò de ferits.

La primera columna enemiga se presentá devant de la bretxa de Santa Llúcia, ahont estava encarregat del mando l'irlandés Marshal, aquell á qui ab tant perill habem vist penetrar en Girona á principis del siti. Per dos vegadas posaren los peus en la bretxa los assaltants, y per dos vegadas tingueren que recular, deixant en la terrible entrada molts morts y feríts. Allí també cayguè mortalment ferit l'esforçat Marshal, dihent, ans de donar á Dèu son esperit lo noble estranger, que moría content per una causa com aquella y per una nació tan valerosa.

Ab lo mateix ardor que la primera columna francesa intentaren altrás dos penetrar en las bretxas d'Ale-

manys y de Sant Cristòphol, ahont manaba Fournás. Per alguns moments conseguí l'enemich allotjarse en l'ampla bretxa d'Alemanys, pero fou luego expel·lit d'allí á arma blanca per forçes del's regiments d'Ultonia y de Borbon, tenint que deixar al fí las dos entradas y retirarse després d'haber sufert un verdader dilúvi de foch y de ferro.

L'altra columna enemiga aná fins á la torre de la Gironella, y al peu de dita torre experimentá també grand pérdua. Allí quedá ferit de mort lo capitá d'artillería don Salustiá Girona, d'un valor quasi temerari, y que després d'haber tirat moltas granadas de má al's atacants, los llançá per la punta sa propia espasa, quand sentí que anaba á cáurer. Lo brau capitá fou dignament substituhit per Beramendi.

Durant aquest formidable assalt, fòren ademès amennassats per força enemiga, pero ab igual resultat, los reductos Condestable y Calvari, que encara conservaban los sitiats.

En pochos instants habém referit la part principal d'aquest tan horroròs assalt, que no obstant durá unas tres horas, horas verdaderament de mort, de gegantesch combat, de sang y d'extermi. Plenas de cadáveres y d'armas quedaren totas las bretxas, ahont era tal lo coratge ab que estaban pugnant los defensors de Girona, que á vegadas, prescindint de fusells, prenian pedras de las mateixas bretxas y las tiraban furiosíssims al enemich mes próxim. Fins combatèren així homéricament á pedradas un oficial espanyol y un oficial francès qui habia passat la bretxa, acabant aquest últim per pérdrer la vida trobantse ja dins de la plaça.

Al's qui haguessen pogut flaqueijar los animaba Al-

varez de paraula y d'obra, donant las òrdes oportunas pera la millor defensa; y es inútil dir que ho feya despreciant tota classe de perill, á pesar de cridarli tots que no s'exposès tant, puix acudia ab singular diligencia al punt ahont veyá que la situació era mes critica.

L'oficialitat francesa sufrí molt aquell dia, segons acostuma succehir en tot assalt, calculantse que la pèrdua total del enemich arribá á uns 2 mil hòmens, entre los quals lo coronel Floresti, precisament lo qui havia anat á apoderarse del Montjuich de Barcelona quand estava allí de governador lo mateix Alvarez.

La pèrdua del's sitiats se diu que fou de prop de 400 hòmens, cahent també molts oficials que donaren bon exemple.

Las de Santa Bárbara habian anat com sempre al's punts de mes perill, retirant ferits entre mitx de las balas, y portant municions ó altrás cosas al's defensors (1); de modo que també pagaren son delme de sang las valentas de la sacra falange, inmortalisadas per la ploma del mateix Saint-Cyr, qui ab nobles paraulas diu ab quanta admiració las contemplaba desde son campament quand recorrian ab insuperable serenitat las murallas, y ondejant al ayre las cintas que portaban.

En efecte, qualsevol compendrà facilment l'admiració que un tal espectacle havia de causar á un eminent capitá que á tantas batallas havia assistit, y que may

(1) Durant aqueix assalt se distingiren mes particularment Theresa, viuda de Balaguer, é Isabel Pí, fillas del poble de Bagur; Esperança Llorens, natural de Cadaqués, y Maria Plajas, de Calonge. (Blanch. Historia de la guerra de la Independencia en el antiguo Principado, tomo I, pág. 439.)

habia imaginat res de semblant. Era realment cosa de produhir alguna impressió véurer ab llurs habituals adornos á criaturas per excelencia delicadas, que així mostraban aquells cors de lleónas.

Bellas son sens ningun dubte, y fins embriagadoras, las pinturas que d'imaginarias heroínas se troban en inmortals poémas, pero mes bellas son encara que la Camila de Virgili, per exemple, y que las guerreras del Tasso y del Ariosto las nostras cathalanas del grand siti, tipos eterns, y tipos reals, del heroisme caritatiu al mateix temps que patriótich.

Parlant M. Thiers d'aqueix inolvidable assalt de Girona, ja no diu que se cometessen faltas per part del's sitiadors; consigna que l'assalt se doná vigorosíssimament «avec la plus grande vigueur,» y que á pesar de haberse portat ab la major valentia los soldats francesos, no fou possible penetrar en la ciutat. «Donas, eclesiástichs, fins criaturas, anyadeix M. Thiers, tot estava mesclat ab los soldats sobre la bretxa inundada de sang, plena de foch; y finalmente, hi haguè que cedir AL NOBLE DELIRI DEL PATRIOTISME ESPANYOL. Era ja lo segon assalt (1) que no nos habia rehexit en aqueix siti. May nos habia succehit una cosa semblant desde l' siti de Sant Johan d'Acre; may mes habia de succehirnos, ni en los mateixos sitis d'Espanya. Tinguerem que renunciar á atachs de viva força, y contentarnos ab lo bloqueix, que per altra part semblaba sufficient, perque lo típhus y la falta de viures devoraban ja á L'HEROIQUE POPULATION DE GIRONE...» (2).

(1) Per lo que habem vist anteriorment, era lo tercer.

(2) Thiers—loc. cit.

Crehem no desagradarán á nostres lectors aquestas últimas paraulas del insigne escriptor que, cabalment també es fill, com M. Guizot altre grand historiador, de terra de llengua d'oc, paraulas fielment traduhidas del original, y que honránt al's gironins, hònran al mateix que las escriu.

Lo cronista Roig y Jalpí deixá un llibre voluminòs sobre las «Grandesas de Girona;» poch pensaria lo bon pare mínim que un jorn habia de venir en que un historiador estranger, de fama europea, parlaria en tan alt estil d'una nova grandesa de l'antigua ciutat de Geriò.

Habem vist precedenment que en concepte de Napoleon no bastaba esser hóme per esser un soldat, y deya molt bè Napoleon, á lo menos generalment parlant; pero en Girona hasta las donas y las criaturas eran soldats, y bons soldats, segon se desprend de la mateixa narraciò de M. Thiers. Ab tot, lo célebre historiador no parla sinò d'una bretxa, essent així que eran varias, segons també ho consigna Saint-Cyr concordant ab las relacions espanyolas, y donant dit general á aqueixa particularitat tota l'importancia que mereix en honor de la defensa.

Sia com vulla, aquell dia se vegè en Girona una nova confirmaciò, y per cert brillantíssima, de l'antigua màxima militar que ensenya á preferir los murs de carn, los murs vius, al's murs de pedra, màxima que tan especialment recordaba lo famòs duc d'Alba, lo terrible general del terrible Phelip II, en las instruccions que donaba á D. Johan d'Austria, aquell que habia de guanyar la batalla de Lepant.

Y ja que així nos ha vingut en aquest moment á la memoria la batalla de Lepant, tan gloriosa pera Espa-

nya y de tanta importancia pera la christiandat entera, direm que també hi habia allí fills de Girona y sa comarca (entre ells varios oficials) que noblement lluytaren , com hi lluytaren mòlts altres valents de « la fiera nacion de Barcelona, » al's quals aludeix Ercilla en sa notable descripció del grand combat naval , comandats per aquell D. Lluís de Requesens que tan digne se mostrá en Lepant de sos valerosos ávis.

En Cathalunya era general l'emoció que causaba la defensa de Girona, estant molt inquietos los esperits per rahò de la falta de viures que los sitiats experimentaban ; y Blake fou altre volta molt instat per lo públich clamoreix á probar encara fortuna pera socorrer novament al's admirables defensors, á bè que ja Alvarez habia fet dir al mateix Blake, luego de entrat lo convoy del primer de setembre, que per rahò de las subsistencias poch tardaria en trobarse mes apurat que avans, atenant al major número d'hómens que li eran arribats. Se prepará en conseqüencia altre convoy en Hostalrich, y lo dia 26 de setembre estiguè Blake en las alturas de la Bisbal, á unas dos lleguas de Girona, anant de vanguardia O'Donnell, que desallotjá al enemich del's punts que ocupaba desde Vila Roja á Sant Miquel. Llavors eixiren de la plaça 400 hómens conduhits per lo coronel don Miquel de Haro, á qui també debém agrahiment per haber escrit una historia d'aquest siti, historia que Toreno considera imparcial. Lo general Wimpffen seguia á O'Donnell ab lo convoy compost d'uns 2,000 animals de carga com la primera vegada, pero en aquesta hi habia ademès bestiar de llana. Blake, ab la major part de son exércit, quedaba ocupant las mateixas alturas de la Bisbal.

Per desgracia , Saint-Cyr consideraba empenyada sa honra militar en impedir un nou socorro , habentse queixat ab viva amargura de que la divisiò Lecchi s'haguès deixat sorpèndrer tan completament per Conde , y volguè emplear tots los recursos de sa consumada pericia en impedir l'entrada del convoy ; donant al mateix temps á sas tropas las òrdes mes severas á fi de no quedar burlat com la primera vegada. Al aguayt de tots los moviments de las tropas espanyolas , lográ collocarse entre Wimpffen y O'Donnell , prenent tot lo convoy menos unas 170 cargas , úniques que pogueren salvarse y entrar en la ciutat. Trista cosa deguè esser pera los nobles defensors , á pesar d'estar acostumats á tristas cosas , véurer com s'apoderaba l'enemich d'un socorro pera ells tan sumament necessari , perdentse ademès en aquell fet uns dos mil hòmens.

Uns atribuhíren la desventura á sobrada celeritat y á sobrada confiança d'O'Donnell , dihentse que s'allunyá de Wimpffen mes de lo que dictaba la prudencia ; crehent altres que Blake no sostinguè á Wimpffen del modo que li corresponia , pero la veritat es que desgraciadament Saint-Cyr era superior en pericia al's nostres generals , que habia prés disposicions massa acertadas , que ademès la força francesa era allí en realitat major y mes aguerrida que l'espanyola , y que Blake , coneixedor d'eixa superioritat , la temia realment. Lo general enemich deixá aproximar lo convoy y las tropas que l'acompanyaban fins mòlt prop de la ciutat , ocultant ab art sas propias forças , que luego eixiren en ocasiò oportuna pera cáurer d'improvís per devant , per retaguardia y per flanch sobre lo convoy y la columna que l'anaba conduhint , comprenentse facilment lo que habia

de succehir, donadas aquestas circumstancias. O'Donnell y Haro pogueren no obstant salvarse al amparo del's reductos Condestable y Caputxins.

Aqui sentim haber de recordar que los bagatgers del convoy fòren cruelment tractats per los francesos, penjántne y fusellántne vários en Palau, á la vista mateixa de Girona. Si Saint-Cyr tinguè part en un acte tal de barbárie, en aquest cas hauriam de dir resoltament que ni los hómens de guerra mes il-lustrats y que per caràcter mes haurían de conformarse ab las lleys d'humanitat, poden eximirse de mostrarse feras en certs dias. « Immane bellum. » Sobrada rahò tenia Napoleon, quand fentse mes tard cárrech de tots los horrors d'aqueixa guerra, èll mateix la qualificaba de « sacrílega. »

Los excessos del's exércits francesos en Espanya, y mòlts del's quals son enterament inexcusables en lley de bona guerra, son una demostració patentíssima de que las nobles ideas, mòlt mes que las armas, son lo mèdi preferible pera la civilisació del món. Y no eran solament los francesos los que cometian en Espanya odiosas tropellías; los soldats inglesos, nostres auxiliars, s'entregaban també á tota classe d'indignitats, segons ho consigna l'Historia d'una manera incontestable y ho recordan encara los ancians que quedan d'aquell temps, donantne ademès irrecusablement fé son mateix capitá il-lustre, lo duc de Wellington, en las comunicacions que dirigia á son propi govern.

Es innegable que la protestanta Inglaterra, prescindint ara de certs danys importantíssims causats per sos governants no molt noblement, prestá grands serveys á la causa de la cathólica Espanya; pero tan innegable es igualment que prestant eixos serveys á Espanya sel's

prestaba á sí mateixa ; de manera que á no haber lluytat los espanyols com lluytáren , es mes que probable que lo grand imperi británich no seria lo que es avuy. Es cert que lo duch de ferro , com li deyan á Wellington los inglesos , fèu en Portugal y en Espanya memorables cosas ; es cert que entre èll y los nostres generals hi habia la diferencia que era natural , car l'hóme , no poch semblant en aixó á tot animal y á tota planta , creix mòlt ó creix poch segons las circunstances y las condicions en que viu ; y exigir que ja desde l' principi los generals espanyols se mostrassen en l'art militar iguals en altura ó superiors al's francesos é inglesos , era en realitat preténdrer que Espanya estava al nivell de llurs dos nacions en los demès arts y en las demès branca del's coneixements humans , per mes que l' vulgo , mes numeròs de lo que ordinariament se creu , no acostume detenirse en tals consideracions , y olvide ó ignore que si un temps los generals espanyols solian manifestarse superiors al's demès d'Europa , era perque la civilisaciò espanyola era mes elevada que la de las altrás nacions , cosa perfectament indubitable , encara que M. Guizot , en una obra justament celebrada , no haje donat á la civilisaciò espanyola tota l'importancia que verdaderament mereix hasta que vingué la decadencia ; y açó sia dit sens que pensem rebaixar en lo mes mínim la superioritat del il-lustre fill de Nimes com á historiador filosóphich. Es cert , estabam dihent , que Wellington fèu en aquesta Península grands proesas ; negarho fòra negar l'evidencia y ademès nostra propia gloria , pero molt freqüenment los soldats inglesos no semblaban aliats , sino ans bè tan enemichs com los francesos. Aquestos feren á vegadas en Espanya tot

lo que pot fer un exèrcit de selvatges, y quand lo general Lamoriciere diguè en la tribuna de son país, durant l'última república, que per consideració al honor del exèrcit francès no volia dir las verdaderas causas de la derrota de Baylen, es probable que estaria pensant en los abominables excessos que en Còrdoba cometeren los soldats de Dupont.

A pesar de Napoleon, qui en las instruccions enviadas á sos generals d'Espanya prohibia lo saqueix, dihentlos que fusellassen pero que no permetessen saqueixs, los soldats saqueijaban, cremaban y feyan pitjors cosas encara; pero los soldats inglesos, nostres aliats, se permetian, si sel's presentaba ocasiò, actes d'igual barbàrie. Per exemple, quand després de sitiadas Ciudad-Rodrigo y Badajoz entraren á la força los soldats inglesos en ditas poblacions, aquestas fòren saqueijadas per llurs singulars deslliuradors. Sant Sebastiá de Guipúzcoa recorda encara los actes vandálíchs de la soldadesca inglesa que estava allí ab capa d'amiga.

Lo dia 31 de maig de 1809 Wellington escriha á J. Williers queixantse vivament de la conducta de sos soldats; y entre altrás cosas li déhia que los seus soldats habian robat lo país en que estaban d'una manera espantosa: « They have plundered the country most terribly, » anyadint que entre altres actes de pillatge habian prés los bous á llurs propietaris unicament per esperit de robo, y á fí de tornarlos á véndrer luego: « to sell them to the people again. »

Lo mateix dia en que això escriha á Williers escriha igualmet á Castlereagh, ministre d'Estat d'Inglaterra, que lo comportament de son exèrcit era malíssim « terribly ill, » que á iguals desòrdes s'entregaba la sua tro-

pa victoriosa que la del general Moore quand anaba perseguida per lo camí de la Corunya: « They are a rabble who cannot bear succes any more than sir John, Moore army could bear failure, » anyadint Wellington que si no podia posarhi remey, tindria que enviar de cástich á Inglaterra un ó dos cossos, porque per tot no feyan mes que robar: « They plunder in all directions. »

Ab la data de 17 de juny de dit any, escrihent Wellington altra vegada á Castlereagh, y lamentantse novament del trist estat en que tenia l'exércit en quant á disciplina, li deya que eran tantas las faltas y trope-llias comesas per sa tropa, que li era impossible referir-lashi totas, y que lo mateix era pérdrer de vista á llurs caps principals, que fer malvestats.

No hi ha classe d'ultratge, diu encara Wellington algunas líneas mes avall, que los soldats no hajen comés, sens tenirne ninguna necessitat, sens haber experimentat la menor privaciò, y aixó contra una gent que sens excepció nos ha rebut com amichs: « and yet there is not an outrage of any description, which has not been committed on a people who uniformly received us as friends, by soldiers who never yet, for one moment, suffered the slightest want, or the smallest privation..... »

Tal era l'espectacle que en España com en Portugal estaban donant las tropas de las dos nacions mes civilizadas del món.

Se diu generalment que l'objecte de la guerra es procurar la pau, y ab los passatempes que aquí no fem mes que indicar brevissimament solian entretenirse los soldats francesos é inglesos: uns y altres, ab pocas excep-

cions, no feyan mes que devastar tant com podian, y així poch á poch anaba venint la pacificació de l'Espanya, feta un desert: «ubi solitudinem faciunt pacem appellant,» paraulas de Tácito, encara desgraciadament massa aplicables á forças armadas, á pesar d'haberhi tants cents anys que están escritas.

No negarem que un exércit pot esser un instrument de civilisació, y que déuhen dissimulárseli certas cosas quand está en campanya, pero en aquest cas es precis regonéixer que moltas vegadas eixa civilisació ha de venir per una via singularment penosa é indirecta. ¿Feyan en Cathalunya obra de civilisació los soldats de Phelip IV ó millor d'Oliváres, altre ministre prepotent com Godoy en la cort de Madrid, quand tot lo pais tenia que alçarse en pes, son clero devant, á fi de deslliurarse d'aquells hómens ó d'aquells bandits, que després de venir vençuts d'altras terras cometian tota classe de crims contra pobre gent indefensa, divertintse ademès en robos y cremas dels temples de Dèu, tenint que excomunicarlos solemnement nostres prelats, y això precisament mentre lo comte-duch estava proclamant d'una manera digna d'ell que los cathalans pretenian viurer sens lley, y que eran enemichs de la fé christiana?

¿Feyan en Roma, en época anterior á la que acabam de recordar, obra de civilisació los soldats del fill de Johana l'Orada, nèt de Fernand y d'Isabel, quand després d'entrada al assalt la ciutat eterna, se vegeren dintre sos murs cosas no vistas ni en los dias del's soldats d'Alarich? Y no obstant, aquells soldats portaban las banderas d'un monarca qui al mateix temps que las coronas d'Aragò y de Castella tenia lo senyoriu de las Indias y era ademès emperador d'Alemanya, es dir, lo

mes alt y mes poderòs representant armat de la doctrina tres vegadas sacra , lo cap del Sant Imperi Romá. Consignat está lo que llavors feren los soldats de Sa Majestad Cathólica y Cesárea , y aixó que Carlos era hóme de grand pit y de nobles instints ; no hi ha sinò que també era ans de tot hóme de força.

Oh ! No es pas Napoleon lo primer potentat, lo primer cap de nacions christianas que ha fet gemegar al cap visible de l'Iglesia de Christo , essent aquest un del's motius principals que móuhen al il-lustre comte de Montalembert , tan fervent cathòlich , á parlar y á escriurer contra los poders despótichs.

Innumerables son los exemples que podriam citar sobre grands excessos d'exércits , á fi de justificar lo que habem dit sobre la preferencia que pera los progressos de la civilisació en Europa , sobre tot atés l'estat actual, nos mereixen las ideas sobre las armas , sens que per aixó vullam dir que no hi haje ideas que déuhen anatematisarse , y que no hi haje desgraciadament casos en que s'han d'emplear forças armadas en defensa de nobles causas , com succehía á las forças espanyolas que combatian per lo dret mes sant d'un poble , y que per èll sabian donar la vida del modo que la donaban los defensors de Çaragoça y de Girona.

Y ara repregam lo fil de la nostra narració.
En aquells dias tan negres pera los sitiats de Girona, sobre tot després d'haber presenciát lo dia 26 de setembre la presa per l'enemich del tan esperat convoy, cossos franchs y tropas de línea tingueren algunas ventatjas prop de Barcelona per las parts del Besós y del Llobregat , ahont tantas cosas admirables acostumaba fer Manso , prenent al mateix temps l'esquadra inglesa part

d'un convoy francès que anaba al port de Barcelona; pero res de tot aixó era suficient pera alleugerir los cors del dolor que tothom sentia per la tristíssima situació en que s' trobaba la ciutat de tots los heroismes.

O'Donnell, abrigat desde l' dia 26 baix los fochs del Condestable ab la gent que li habia quedada, empenquè una marxa atrevida en la nit del 12 d'octubre, atravessá la ciutat y passá per lo plá de Salt y Santa Eugenia pera tornar á reunir-se ab l'exércit, habentse prés semblant determinació perque faltaban ja seriament los viures, y la fam, l'horrible fam, començaba á regnar en Girona, y ab ella son ordinari acompanyament de funestas malalties.

La nit del 12 d'octubre s'en anaba O'Donnell, com acabam de dir, corrent lo perill que facilment se pot compèndrer (1), y lo mateix dia habia arribat al fí al camp enemich lo marescal Augereau, á qui la gota servia d'excusa pera anar retardant lo encarregar-se de son mando (2).

(1) Per lo decidit que s' manifestá O'Donnell en aquella perillosa empresa, lo recompensaren ab lo nomenament de marescal de camp. Al arribar O'Donnell á Santa Coloma l'ajudá molt lo coronel Milans á fer recular los francesos que l' perseguian.

(2) Dos ó tres dias després d'arribar Augereau devant de Girona, rebè Alvarez lo nomenament de tinent general. Era marescal de camp desde l' mes d'abril d'aquell mateix any, brigadier desde 1795, y coronel desde 1790. Alvarez poguè tenir per bon senyal un ascens que li venia en lo mateix mes en que Girona celebraba la festa de Sant Narcís, que es á 29 d'octubre, dia en que la professò fou celebrada ab tanta ó major solemnitat que los demès anys, y tenint l'enemich la poca cortesia de no respectar la devoció d'un poble que ab magnífica serenitat anaba seguint lo curs acostumat de la secular professò, sens alterar-se per los projectils que aquell tiraba, y que prescindint de las balas menudas, foren aquell dia 108 bombas y 56 granadas.

Saint-Cyr, per sa part, tant s'havia impacientat esperant á un successor que may acababa de venir á pesar de la poca distancia que del campament lo separaba, que habia marxat ja lo dia 5 del mateix mes, avisant á Augereau previament sa partida, pero fentlo després arrestar Napoleon per haber partit ans de que arribès lo successor. Suposan que Saint-Cyr tenia certa excentricitat de caràcter, consistint principalment en esser mes propi pera manar que pera obehir; pero començaba á venir lo temps, ó millor era ja vingut, en que Napoleon semblaba preferir l'obediencia absoluta á las observacions de sos generals, per distingits que aquestos fossen, antics amichs y companys d'armas en la major part. S'acusa igualment á Saint-Cyr d'haver cregut que Napoleon no li facilitaba tots los recursos necessaris ni li tenia las consideracions degudas, perque li causaban envidia sos talents militars, preocupaciò que M. Thiers condemna vivament parlant d'aquest general, anyadint que á Napoleon podia en tot cas suposárseli certa envidia respecte de Cesar ó d'Alexandre, pero no de ningú mes, sens deixar no obstant lo mateix historiador de fer justicia á las altas qualitats de Saint-Cyr.

Sia com vulla, no era aquest l'únich general francès del exércit d'Espanya de qui estès descontent Napoleon, á pesar de que, desgraciadament pera Cathalunya, tant habia fet aquí á son servey, puix al mateix temps que de Saint-Cyr ho estava, y ab major motiu, de sos mes famosos marescals que llavors tenia en la Península, los quals per llur part, ademès d'estar poch satisfets d'aquella guerra, no tenint l'amo á la vista, cometian en efecte faltas graves, deixaban moltes vegadas d'operar ab lo degut concert, y vivian entre èlles en rivalitat permanent.

Ab la vinguda d'Augereau vingueren mes forçes francesas devant de Girona, y així quedá encara mes estretament bloquejada; pero continuant á tenir los sitiadors mes confiança que en los assalts en la fam y las malalties, que en efecte eran ja llurs auxiliars formidables, y contra las quals no podian prevaléixer los esforços d'aquella heróica gent. L'enemich construhí novas baterias, fèu reductos, empleá fins gossos pera aumentar la vigilancia, y á mes extenguè cordas ab esquelletas entre los pochos espays que podian quedar libres, á fi de que si algú volia passar, forçosament tinguès que esser descubert; de modo que ja no poguè aventurarse quasi ningú á ròmpre lo fatal bloqueix, com de nit ho habian fet fins á las horas alguns hòmens de la terra, bè que exposant sempre las vidas.

S'arribá á un punt en la ciutat, acabadas completament totas las provisions en la major part de casas particulars, y no podentse ja repartir á tots aliment com s'habia fet mentre la necessitat no fou massa general, que se veyá cáurer per los carrers mortas d'inanició, de verdadera fam, á várias personas, particularment d'aquellas que habian anat á refugiarse en la plaça á la aproximació del enemich. Aixó es realment espantòs, pero es cert. A la tropa no podia donárseli ja mes que blat, mólt com se podia, puix no hi habia molins, donántse així tot mal cuyt al's grands defensors. Segons anteriorment habém indicat, de tal privació d'aliments habian de venir cruels malalties, puix així l'experiencia ho ensenya; y en efecte, en lo mes d'octubre, solament d'individuos de la guarnició, ne moriren 793. Inútil es anyadir que faltaban ademès medicaments.

Lo dia 18 d'octubre, desde Hostalrich, Blake s'apro-

ximá á Brunyolas , á fi de probar de nou si passaria algun socorro á la plaça , y fou atacat lo dia 20 per l'ene-mich , á qui O'Donnell picá luego la retaguardia fins al plá de Girona ; pero presentantse Augereau ab novas forças , Blake aná retirantse en direcció de Vich , deixant sol á O'Donnell en Santa Coloma , que tinguè que cedir al número y abandonar posició y bagatges després de combátrer esforçadament , segons dihuen las relaciones de l'época. Blake aniria ja á aqueixa nova proba ab poca esperança en un bon resultat , y lo dia 7 de novembre participá al's sitiats lo mal éxit de sa tentativa de socorro , anyadint que li seria ja difícil auxiliarlos, perque no tenia força sufficient , equivalent tot açò á dirlos lo capitá general que podian entregarse quand volguessen. Poch agradable habia d'esser la comunicació pera los defensors , sobre tot sabent ja , com sabian en efecte , que era acabada la guerra entre França y Austria, y quedant victoriosa la primera ; pero per malas que fossen las noticias que rebian , no cessaban en l'obstinació de la defensa , contentantse ab las gracias que la Junta central los enviaba , otorgant , entre otras distincions , la creu de Cárlos III al bisbe de Girona, Ramirez d'Arellano , qui durant lo siti feu considerables almoynas , y ademès mostrá també grand constancia.

Al cáurer poch després en poder del's enemichs la plaça d'Hostalrich , á pesar de l'enérgica defensa de sos habitants y de la poca força de tropa regular que hi habia , se trobaren allí encara moltas provisions de las que en dita vila s'habian acumulat á fi de socòrrer á Girona.

Durant lo mes de novembre los sitiadors procuraren obtenir la rendició de la plaça enviant á Alvarez dife-

rents espanyols mateixos, fins eclesiàstichs, pero lo governador los rebia mal, y encara á voltas los posaba presos. ¡ Y aquell hóme estava ja malalt de febre terciàna desde mitx setembre ! No obstant, la situació era absolutament intolerable hasta pera héroes com aquells. Lo poder del valor moral y del valor físich, per alts que sian tenen límits : no quedaban quasi caballs ni mulas ni altres animals, morts de falta d'aliment ò menjats per la població famélica, y al mateix temps que famélica empestada. Las relaciones del siti consignan detalladamente las sumas exorbitants que en l'últim período se donaban pera substancias alimenticias ó consideradas com á tals, després d'haberse partit quasi sempre fraternalment hasta á las horas guarnició y habitants, segons ja s'ha indicat anteriorment, los viures que hi havia en la ciutat. Fins inmundos animals tenian preus estranys, necessitantse pera tal resignació tota la constancia, tota la sublimitat d'aquells mártirs de la fé patriótica (1).

Després de las febres del típhus, habian vingut l'escorbut y la disenteria, tots mals de contagi. La menor ferida venia á esser ferida de mort, y entrar en l'hospital era entrar en la sepultura. No obstant, lo governador, malalt y tot com estava, no podia ohir que s'parlès

(1) « Setecientos noventa y tres soldados de la guarnicion murieron en solo el mes de octubre. La mortandad era mucho mayor en el paisanaje, la mayor parte falto de todo, y que lívido y calenturiento demandaba como un bien glorioso la muerte en la pelea. La carne mas inmunda era buscada con afan, pagada á peso de oro, y entregada á las esposas y á los hijos como un presente de estima. » (Anales de España, por Ortiz de la Vega, tomo X, lib. XI, pág. 467.)

de capitulació, paraula igualment repugnantíssima pera lo major número. No sembla sinò que aquell hóme de Plutarco haguera preferit que los sitiadors, quand poguessen entrar, trobassen tota una ciutat de difunts. Y en veritat que poch faltaba pera que així fos, puix en realitat los vius que quedaban no semblaban ja d'aquest món. Ab tot, alguns començaban á parlar d'obrir-se pas per entre las filas enemigas, y escaparse ó morir matant, ja que en la ciutat tot remey humá semblaba impossible. Era naturalíssim que alguns altres parlassen de capitulació, pero á un á qui Alvarez ohí l'odiada paraula, li diguè que era un cobard, y que quand faltès tot aliment se'l menjarian á èll y á quants li semblassen.

Pero principiaba á haberhi alguns concerts pera eixir d'un modo ó altre d'aquell teatro de fam y de pestilen-
cia, bè que continuant á esserho sempre de valor supremo, al mateix temps que de disciplina; y aixó que grand part de la força armada la constituía gent de molt poca instrucció militar, puix hi habia vários batallons de voluntaris y de miquelets, ademès del cos de vehins de la mateixa Girona, de la « Creuhada gironina, » com habem vist que l'anomenaban; no podentse dubtar que si l'esperit de l'inmensa majoria no haguès estat á inconmensurable altura y concordant ab l'esperit del governador, desde mòlt temps antes una sublevació irresistible haguera fet cessar una situació inaguantable. Ademès del estóich governador, hi habia en la ciutat una junta governativa, que sostinguè fermament á Alvarez, interposant la sua autoritat y la sua influencia pera la continuació de la defensa, luego que s' presentá algun indici de que poguès turbarse en lo mes minim lo bon òrde y la bona obediencia que en realitat

sempre regnaren. Així es que, ab aqueix apoyó y ab lo de la grand majoria de la força armada, Alvarez poguè donar encara en aquells dias un avís á la guarnició, manifestant que las forças que ocupaban los punts mes avançats tenian òrde de fer foch contra qualsevol que anès vers èllas, ja fos francès que ataquès ó espanyol que fugís, puix los qui fugen, anyadia, fan ab son exemple mes dany que lo mateix enemich.

Quand trobantse la plaça en l'estat que habém vist podia Alvarez donar semblants òrdes y aquestas eran obehidas, es innegable que la gent era digníssima del comandant que las donaba, y que en la mateixa gent se trobaba positivament realisat lo tipo ideal del valor militar. Alvarez, ab tota sa voluntat de ferro, ab tota son actitut severa, no podia fer tremolar mes que á cobards; y en veritat que no n'hi hauria molts allí ahontants combatents morian quotidianament de balas, de pestilencia y de fam, ab una abnegació que jamay podrà esser superada.

La Junta central que governaba l'Espanya concedí llavors al's defensors de Girona las mateixas gracias que las otorgadas al's defensors de Çaragoça, honra immensa, pero que ningú que estigue verdaderament enterat d'aqueixos dos immortals sitis, dirá que sia honra inmerescuda.

En Cathalunya anaba creixent la desesperació per no poder auxiliar al's germans de Girona. A últims de novembre se reuní en Manresa una especie de Congrès, format per la Junta general que ja hi habia, y á la qual s'agregaren personas del's diversos districtes del Principat ab representació de totas las classes, á fi de promóurer, com en antichs temps quand en Cathalunya estaban en

perill las lleys ó la pátria, un alçament general, y anar á socòrrer la ciutat, esforçada, pero ja agonisant. En efecte, si l'estiu habia sigut tan extremadament sec, que animals com vegetals s'en habian ressentit, « no donant las plantas flors, ni crias los bestiars, » com diu un autor del temps, vingué luego una tardò sumament plujosa, y las ayguas del mes de novembre acabaren de endolar encara un quadro que semblaba no podia esser ja mes lúgubre. Obertas las casas per las bombas enemigas, la major part del's habitants vivia realment á l'intempérie; y es fácil figurarse la recrudescencia del's diversos y espantables açots que los infelissos patian ab lo fret y la mullena, fentse per tot bassas d'aygua estancada, promptament corrompuda; venint així á donar ab sas emanacions mes pábul á la Mort, per si encara no'n tenia prou. Anyadim á tot això los miasmas produhits per la descomposició de tants cadáveres mal sepultats entre ruínas, y se tindrà idea del ayre que dintre la ciutat podia respirarse, ayre ja pudrit antes d'entrar en pulmons infectats. En lo mes de novembre moriren 1,378 soldats, essent crescudíssim lo número de familias que en lo mateix mes desapareixeren per complet; y si una sola escena d'un pare y sos fills descrita per Dante fa erissar los cabells, ¡quántas escenas del mateix género no passarian en aquella ciutat en l'interior de las familias durant las sinistras alucinacions de la fam, l'horrenda deslligadora del's mes sagrats vincles!

Pero apartem al fi la vista d'aqueix quadro; nos fa ja mal lo mirarlo, per mes que la ciutat moribunda s'haje preparat antes ella mateixa un sudári de gloria immortal contra la que no prevaleixerán may las tenebras del olvid.

A pesar de la bíblica agonía de la grand ciutat, á pesar de la pressa ab que la Mort anaba dallant, pareguè al enemich que lo moment era arribat de precipitar encara la catástrophe, puix si bè no habia cessat d'incomodar al's sitiats ab sas canonadas, habia seguit en l'idea, no obstant lo nou mando del fogòs Augereau, de no acudir molt formalment á nous assalts, bè que lo dia 4 de novembre probá d'acostarse á las bretxas, reculant promptament, y tornantho á probar en la nit del 6 al 7 ja ab un poch mes d'empenyo.

Pero lo temps habia anat passant, y persuadits los sitiadors de que era humanament impossible poguès la plaça presentar la resistencia de dias anteriors, volgueren celebrar l'aniversari de la coronaciò de Napoleon lo 2 de desembre, que es dia fatídich pera la familia napoleónica, renovant las embestidas. Per altra part, començaba á impressionar al enemich l'excitaciò del Congrés cathalá cridant á las armas al's fills de la terra pera la deslliurança de Girona; pero l'auxíli no podia ja venir á temps, y las forças de la ciutat s'anaban acabant rapidissimament. Los sitiadors s'apoderaren del arrabal del Càrme, construhiren mes baterías, y tot aixamplant aquellas bretxas primitives que tan fatals los foren, obriren encara bretxas novas. Lo dia 7 de desembre l'enemich prengué lo reducto de la Ciutat y penetrá en las casas de la Gironella, impedint així que comunicuès la guarniciò ab los reductos que quedaban, y no tenint los defensors d'aquestos mes que pera dos dias de pobrissim y escás aliment.

En tals circumstancias la malaltía d'Alvarez anaba agravantse en grand manera, pero d'òrde sua y per mèdi del capitá Bibern se poguè fer passar al's reductos

un poch de blat, encara que pera tres dias no mes, dihent est fet per sí sol ab sobrada eloqüencia com estava la plaça respecte á provisions las mes indispensables.

Lo mateix dia 7, per la tarde, procurá inutilment l'enemich intimar la rendició, començant luego á vomitar foch per totas parts desde la bateria que hi habia al peu de Montilibi fins al extrem del arrabal del Càrme, de manera que ja no poguè passarse per lo pont de pedra.

L'hora fatal era arribada. Incomunicats los tres reductos que quedaban, set bretxas obertas, no mes que 1,100 hòmens efectius ó sombras d'hòmens á qui ni força física quedaba pera sostenir lo pes del fusell, estant unicament en peu, entre inanició y epidemia, per los debers del patriotisme elevat fins al martyri, y esperant l'instant de cáurer per sempre com los gloriosos companys que ja habian passat devant, acabats ó mòlt pròxims á acabarse los últims restos del últim aliment, segons habem vist ara mateix ab la poquíssima racció de blat enviada al's reductos incomunicats, no quedaba al's defensors de Girona sino la sublimitat moral, que per desgracia no bastaba pera lluytar contra l'enorme superioritat del enemich en lo terreno de la força física.

Y á tot aixó déu anyadirse que las municions estaban també quasi completament acabadas.

Lo mateix Alvarez habia tingut que cedir á sa febre terciaria, que habia prés un caràcter nerviós sumament grave; de modo que lo dia 4 de desembre s'el creguè en perill de mort. Estaba ja postrat desde l' 27 de novembre, pero sempre repetint y dihent que no volia

rendirse, y donant encara algunes òrdes hasta lo dia 8 de desembre que estava ja en plé desvari; deixant lo dia 9, en un moment un poch lluminós, un mando tan esforçadament tingut, y del qual quedá encarregat lo tinent de rey Bolívar. Alvarez, com tants altres, quedaba al fi dominat en son moral per son físich, car á ningun hóme, per grand que sia, l'hi es donat sobreposarse á las ineludibles lleys de nostra naturalesa. Era tal l'estat del governador, que arribaren á extremunciarlo, no respectantlo tant la malaltia com l'havian respectat las bombas enemigas, puix se consigna com una particularitat notable que en la casa ahont vivia, la major part de las habitacions estaban enderrocadas per aquells projectils destructors, quedant intacta la sua particular, anyadintse que may habia volgut abandonar la mateixa desde que lo siti començá.

Y ab l'estat d'Alvarez trobarém la confirmació de lo que ans habem vist. Estaba Alvarez allitat, y encara lo dia 7 de desembre, y fins lo mateix dia 8, no s'acceptaba l'intimació pera rendirse, á pesar de que en realitat l'enemich podia entrar molt facilment. Podrá dirse que Alvarez donaba encara lo dia 7 alguna òrde, y que hasta en son llit animaba á la defensa quand exclamaba en son desvari: ¡no rendirse! pero si al crit del intrépid malalt no haguès correspost lo grand esperit de la ciutat intrépida, aquell esperit que M. Thiers qualifica precisament de « noble deliri, » poch haurian valgut las exclamacions d'un hóme que, segons tot indicaba en aquells moments, ja no pertanyia á aquest mon. No se trobe estrany que manifestém en aquest punt certa insistencia; es perque alguns escriptors, y fins lo mateix Toreno á pesar de son alt criteri, mostran certa ten-

dencia á fer suposar que Alvarez habia de sostenir ab sa severitat, á lo menos quand la situació començá á ennegrirse, l'ánimo vacilant del's defensors. Y no es així; los fets s'oposan á eixa suposada vacilació, y s'hi oposa lo sentit comú. No hi ha en lo món un hóme, per grand que sia, que pugua prolongar situacions com la de la ciutat de Girona en aquells dias, si la majoria no está ben seriament y ben fermament resolta al sacrifici, com ja tenim manifestat. Hi ha cabalment en l'Historia un exemple memorable que corrobora la nostra opinió, y per cert que crehem l'exemple adequat á lo que anám dihent. Vejamho. Fins avuy se tè encara per indubitable que may ningun grand capitá, comprenenti al mateix Napoleon, ha aventatjat en inteligencia, energía de caràcter y en valor de tota classe al fill de Phelip de Macedonia; es dir, á Alexandre lo Grand. A Alexandre, que anaba conquistant l'India de victoria en victoria, com habia conquistat ja la Persia, succehíli un dia que son exércit, á pesar de que al mateix temps que carregat de llors era ben mantingut, li diguè resoltament que no volia anar mes lluny: que ni un sol soldat dubtaba de sa grandesa d'ánimo y de son admirable ingeni, pero que no per cobardía sino per sentit comú, estava decidit l'exércit enter, absolutament decidit, á tornar-se'n y á deixarlo tot sol, si s'empenyaba en seguir mes avant. Los qui tenen noticia del caràcter d'Alexandre, saben si era precís que tinguès lo cor forrat del triple bronse lo soldat de prou atreviment pera parlarli en tal sentit; pero, á pesar de sa tempestuosa indignació, lo prodigiós conquistador, que no somiaba mes que l'imperi del mon, y que així tan inesperadament se veyá refrenat en mitx de sa gloriosíssima carrera, se trobá

forçat á retrogradar y á cumplir la voluntat de son exercit.

No digam res mes sobre aqueix punt. Los defensors de Girona morian, perque volian morir. No sabem si hi ha algú que nos aventatje en respecte, en altíssim respecte á la memoria de Mariano Alvarez de Castro; seria pera qui escriu aquestas líneas magnífich dia aquell en que poguès véurer erigida en Girona l'estátua de son il-lustre governador, pero no está bè rebaixar al's soldats á fi de mes alçar al general, qui per altra part no ho necessita. Si Alvarez poguès ohirnos, bèn certs estám de que seria del nostre parer. ¿Y com no habia d'esser així? Lo mateix Alvarez en una comunicació al general Blake, parlant del's defensors de Girona, li deya: « Todos son héroes. » En altra comunicació á la Junta central, li deya lo 9 de setembre: « Exhaustos los magatsems reynals, apurats tots los médis de subsistencia ab lo total desprendiment de caudals y provisions del's particulars, que constituhíntse en una sola familia, voluntariament han partit ab lo soldat los heróichs habitants d'aquesta ciutat, ha vingut lo cúmulo de necessitats consegüents en un siti tan empenyat..... no obstant lo convoy del primer d'aquest mes, en qual dia se poguè créurer que anaban á cessar las fatigas y treballs DE ESTE INIMITABLE VECINDARIO. En lo mateix escrit Alvarez se lamenta ab amargura de la tristíssima situació de la plaça, consignant que ja no tenen soldats y paysans mes que racció de favas molt corcadas, ab bèn poch pa y encara procurat ab grand pena. »

Tal era la gent, descrita y judicada per lo mateix Alvarez, y de la qual quasi vindrian á suposar alguns que habia d'esser conduhida al's camins de la gloria

poch menos que á cops de sabre. Y ara diga qualsevol, qui está mes conforme ab los principis de la noblesa al mateix temps que de la veritat y de la justicia, aquell que dóna al héroe que manaba en Girona cors verdaderament heróichs á regir, ó aquells que, segons sembla, pretendrian s'atribuhís l'exemplaríssima constancia del's comandats á la severitat militar del comandant.

Las cosas habian arribat en Girona á tal extrem, que á pesar de no haber exagerat en lo mes mínim en la pintura del's últims dias del siti, mostrántnos al contrari molt sóbrios y molt breus atés lo mòlt que hauriam pogut dir, podrá semblar no obstant á algú que la descripció tè apariencias de semi-fabulosa. Es bonament una puerilitat lo suposar que á no haber Alvarez tingut que deixar lo mando per causa de sa grave malaltía, hauria pogut prolongarse encara la defensa. Quand Alvarez deixá de manar, en realitat l'enemich era ja duenyo de Girona; y Alvarez, sá ó malalt, encara que haguès estat lo millor general del món, no podia fer realisable lo que de tota impossibilitat era humanament impossible. ¿Que encara no s'habia fet prou?

Los gironins no necessitaban temor de cástichs pera mostrarse heróichs com se mostraren; no tenian mes que imitar las proesas de llurs antepassats. Precisament quand Alvarez escriha las paraulas que habem reproduhit, feya 524 anys justos que en lo mateix mes de setembre Girona acababa de sostenir lo siti á que anteriorment s'ha fet referencia, en lo temps del rey En Pere, aquell temps tan gloriòs pera Cathalunya en que hi habia almirants com Marquet y com Mayol, sens comptar lo mes alt de tots, Roger de Llúria, y en que sens molta jactancia las esquadras cathalanas podian

dirse senyoras de la Mar per las senyaladas y repetidas victorias que guanyaban. ¡ Oh Cathalunya, ma Cathalunya amada, si á Dèu plaguès que algun dia tornessen á illuminarte los raigs d'aquell sol !

En lo siti á que aludim, l'exércit sitiador era encara mòlt mes numeròs que en lo siti de 1809 ; també se repel-liren varios assalts ab la major energía, sufrintse igualment falta de viures al mateix temps que terribles malalties. Fins succehí que lo sitiador d'aquella época fou mes cavalleresch que lo de 1809, puix apreciant dignament una resistència tan brillant, deixá eixir de la plaça á la poca guarnició que quedaba sens retenirla presonera.

De lluny li vè donchs á Girona l'esser esforçada, y d'esser sempre dignament la principal clau de Cathalunya.

Lo rey En Pere quedá satisfet de la defensa, y no podrà dirse que no fos bon jutge en la materia. Y l'hóme que llavors fou cap del's sitiats dintre de Girona, no era inferior á ningú en quant á valentia ni en quant á patriotisme. Parlam del vescomte de Cardona en Ramon Folch, qui volguè meréixer en aquella ocasiò lo puesto d'alcayt ó castellá de Girona, y á qui aná de part del rey Phelip lo comte de Foix, parent del mateix Cardona, á proposarli que si entregaba la plaça seria recompensat per dit monarca de tal modo, que no tindria que envidiar la sort de ningun altre cavaller ; anyadintli, car llavors lo Papa, ab vivíssim sentiment de tot lo clero cathalá, apoyaba la causa del's francesos, que en quant á la fidelitat promesa al rey En Pere, l'absoldria lo cardenal legat del jurament.

Y veu's aquí, segons lo cavaller Desclot diu en sa

Crónica, lo que responguè lo vescomte En Ramon Folch, posantse un poch mes clar son cathalá :

« En tot temps , comte , vos habeu sigut mon amich y jo lo vostre , y sempre m'en habiau donat probas menos ara. Sembla que vos causa meravella que m'haje empenyat en la defensa de Girona pera servir al rey En Pere mon senyor , pero mes tinch jo de meravellarme que 'm conselleu l'entrega d'un punt del qual se m'ha confiat la defensa , puix si açò feya deshonoraria mon llinatge , y me podrian dir d'aquí en devant bara ó traydor. Me diheu que lo legat m'absoldria del jurament de fidelitat , pero si bè crech que lo legat m'absoldria en quant á Dèu , segurament no m'absoldria de la mala fama que cobraría y de la deshonra de mon nom. Vos responch , donchs , en pocas paraulas , que ni ara ni may me torneu á fer proposició semblant , ab lo ben entés que tan sols podiau fèrmela vos impunement , perque á tot altre que aixó haguès vingut á proposarme , al instant l'hauria fet degollar , sens valguerli ningun guiatge ó salvo-conducto que de mí poguès tenir. »

Y com lo dit vescomte de Cardona continuá mostrantse luego en aquell siti del sigle XIII tan noble y tant esforçat en obras com en paraulas , mostrantse igualment los gironins d'aquell temps molt dignes del governador Cardona , es inútil dir si també veuriam ab alegría que se li alcès una estatua en la nobilíssima ciutat (1). Poch dignes son de glorias novas los pobles que

(1) D. Victor Balaguer , que descriu extensament la famosa invasió francesa del any 1285 , al parlar de la capitulació á la qual fem referencia , diu textualment lo que segueix : « Segun las condiciones y pactos , debia salir Ramon Folch con su escasa guarnicion , altas y ceñidas

olvidan las antiguas. Borrar de la memoria del's descendents las proesas del's ávis, es l'últim grau de decadencia á que pot arribar una familia procedent de noble soca.

Estant Alvarez, com habem vist, sens esperanças de vida, y encarregat Bolívar del mando de las armas, aquest manifestá á la Junta gubernativa, y encara á la Junta militar (1) la verdadera situació de la plaça, que ja sabem qual era. La majoría vacilaba, pero encara hi

las armas, banderas desplegadas, y con todos los honores de la guerra. Asi se hizo. Los animosos defensores de Gerona desfilaron por delante del ejército francés, que les vió pasar en silencio profundo y con esas marcadas muestras de respeto con que siempre son mirados el valor y la nobleza por contrarios nobles y valientes. Y es preciso confesar que eran tales los franceses, aun cuando no fuesen muy afortunados en aquella campaña; que al fin y al cabo la Francia es una nacion de gloria, y ni es decoroso insultarla, como con motivo de estos sucesos ha hecho algun mal aconsejado cronista, ni en ningun país ni en ninguna época del mundo ha sido jamás noble el vencedor que se ha gozado en injuriar al vencido.»

No podrá estranyar ningú que copiem aquí las paraulas que s'acaban de llegir, puix tan conformes están ab l'opiniò que repetidament tenim manifestada sobre l'alta imparcialitat que sempre ha de presidir en los judicis de l'Historia. (Historia de Cataluña y de la Corona de Aragon, por D. Victor Balaguer, cronista de Barcelona, tomo II, página 647).

(1) Al començament del siti la Junta gubernativa volguè y lográ que la guarnició fassés una eixida contra l'enemich, no obstant l'oposició de la junta militar, lo qual indica per sí sol que eixa junta militar era merament consultiva hasta en lo relatiu á operacions de guerra. Lo mateix Alvarez dirigí personalment dita eixida. De tots modos, la Junta corregimental era en realitat lo poder superior en Girona, essent aqueixa una altra proba de que Alvarez no hauria pogut manar d'un modo contrari á la voluntat y á las tendencias d'una junta com aquella.

habia vots contra la capitulació, cedint únicament a l'arribar-se en aquells moments mateixos un ayís del Congrés de Manresa, donant á enténdrer que lo socorro arribaria massa tard. En aixó ja se resolguè enviar á Fournás al camp enemich, y encara fou ocultant que anès pera tractar de l'entrega, puix bona part de la guarnició y encara part de poble, cosa que sembla verdaderament increíble, no volian rendirse, habenthi alguns centenars d'entusiastas que preferiren exposarse á una mort poch menos que segura, á fi de no cáurer en poder del enemich. Ni l'epidemia, ni la mateixa fam eran suficients pera reduhir aquellas voluntats. Era bè la mateixa gent que quand Alvarez passaba, vestit de paisá quasi sempre y quand ja los víures eran mòlt escassos, li cridaba: « No s'espante, senyor governador, que acabat lo blat menjarem fusta. » Y aixó acaba de demostrar si eran ó no los defensors de Girona héroes per força (1).

Fournás fou ben rebut per Augereau, estipulantse una capitulació honrosa, bè que no massa fielment ob-

(1) No cal anyadir que tampoch decayguè may l'ànimo de la companyia de Santa Bàrbara, distingintse particularment la primera comandanta donya Lluisa Jonamas de Fitz Geralt, que ja en lo siti de Rosas habia mostrat son valor y sa noblesa de cor, curant, ab altres dignas companyas, als ferits en lo castell de la Trinitat; las dos germanas Bibern; donya Francisca Artigas, natural de Pons, que després de premiada per son comportament en la batalla de Valls, doná novas probas de valor en Tortosa y en Tarragona, ahont cayguè presonera; y donya Maria de Carles, que personalment repartia sota als mes necessitats, com solia ferho també lo bisbe de Girona, qui ademès mostrá mòlt valor cívich, com n'habia mostrat igualment lo bisbe de Vich al entrar en aquella ciutat, quasi enterament deserta, lo general Saint-Cyr. (Véurer á Blanch, ob. y t.^o citats.)

servada com habia succehit també en Çaragoça , y firmantse á las set de la tarde del 10 de desembre. La guarnició quedaba presonera , pero eixint antes de la plaça ab tots los honors de la guerra. Tots los habitants de Girona habian d'esser respectats en pèrsonas y bèns.

Si habem de dir enterament lo que sentim , aqueixa capitulació , ja que desgraciadament lo socorro no habia estat possible , encara vè á esser una especie de conort, considerada la situació en que la plaça se trobaba. Sembla que al fi un pot millor respirar , pensant , per dura cosa que fos la rendició després de tantas proesas de tot género, que á lo menos cessaba de patir tants mals y de sacrificarse una població entera de mártirs voluntaris; cessant sobre tot son dolorosíssim torment , sens que la menor sombra vinguès á ofuscar una gloria tan ben guanyada , gloria que durará eternament.

A Blake , que ja vinguè d'Aragò vençut per Suchet, altre del's generals francesos de major talent militar y encara administratiu, li tocá la mala sort de tenir també per contrari en Cathalunya á Saint-Cyr , arribant poch després Suchet á mariscal del imperi, graduació corresponent en Espanya á la de capitá general d'exércit , y arribanthi també Saint-Cyr mes endevant. Quand Napoleon fou caygut , no hi haguè en aixó mes cambi que dir marescals de França al's generals superiors en lloch de dirlos marescals del imperi , denominació naturalment restablerta desde l'adveniment del actual Napoleon.

Blake deixá son mando á 10 de desembre , es dir , lo mateix dia en que capitulá Girona , y ho fèu de sa propia autoritat , no habentli admés la Junta central la dimissió per èll presentada á conseqüencia principal-

ment d'haber dita Junta aprobat, contra lo dictámen de Blake, la determinació del Congrés de Manresa que al decretrar una especie de sometent general ab l'organització d'una força catalana de 40 á 50 mil hómens y un empréstit per sostenirlos, se resistia á que fos incorporada eixa força al exércit regular, com ho exigia Blake, contrariant en aixó lo sentiment y las costums de Catalunya. Lo comte de Toreno dona la rahó á Blake, trobant judiciosa son opinió en aquest punt, pero nosaltres crehem que si Blake anaba acertat segons las reglas de la guerra científica, no succehia lo mateix per poch que un se detinga en reflexionar sobre la classe de guerra que á las horas se feya en Espanya, y particularment en Catalunya. Los catalans veyan que l'exércit espanyol regular, generalment parlant, perdía las batallas campals, aquellas en que hi habia grands maças acumuladas, y que las forças irregulars, las partidas francas, eran las que major dany acostumaban causar al enemich. No tèn res d'estrany que Blake pensés com á militar d'estudi y no fassés molt cas de tot lo que no fos tropa de línea, com tampoch tèn res d'estrany que los catalans, sobre tot vehent las proesas de certs guerrillers, no tinguessen ja la major confiança en una tropa que no podia salvar á Girona, á pesar d'haber donat sos defensors tan exemplars demostracions de valor y de constancia. Ab tot, crehem que lo Congrés de Manresa s'ilusionaba si realment arribá á figurarse que en aquelles circumstancias un altre general hauria salvat Girona. No hi ha dubte que era cosa possible, pero no mòlt probable, atesa la força de que disposaba l'enemich, y atesa encara sa proximitat a França.

Sia com vulla, Blake resigná son càrrech entregantlo

al marquès de Portago, que l' tingué poch, com poch lo tingueren sos varios successors, frustrant quasi tots las esperanças en èlles fundadas al començament del mando, com també los generals de Napoleon eran mudats ab freqüencia, no corresponent quasi may ningun á las esperanças del emperador. Y depenia de que aquella era una lluyta especial, una lluyta de tenacitat popular, y en que lo sistema del's cossos franchs modificaba ó alteraba las condicions que son propias d'una guerra purament militar.

Després de parlar M. Thiers de las derrotas de las tropas regulars organisadas per la Junta central, y de l'espontaneitat ab que se formaban partidas francas ó guerrillas que en realitat no depenian quasi de ningú perque ellas mateixas se creaban y s'arreglaban com podian, diu lo següent: «Guiadas (eixas partidas) per l'instint, obraban segons las circumstancias de moment, no faltántlos víures perque ellas sel's buscaban, reduhint no obstant al's francesos á véurerse privats de tot. D'improvís se presentaban ahont menos se pensaba, dispersantse si l'enemich era massa superior, y apareixent altra volta si l' sabian disseminat en destacaments ó convoys, renunciant á véncer al's francesos quand se trobaban en fortas maças, pero destruhintlos d' un á un..... A la fi, aquest sistema d'hostilitats, infatigablement sostingut, acabaria per destruhir los exércits mes numerosos y valents, perque no sempre están reunits en grands cossos; al contrari, aixó succeheix pocas vegadas, y una bona part de llur efectiu está constantment empleada, dintre la línia d'operacions, en procurarse víures, acompanyar malalts, ferits, reclutas, y portar municions. Un exércit á qui destruheixen los

destacaments es un arbre á qui tallan las arrels, y destinat per consegüent, després de llanguir per algun temps, á secarse y morir sens remey.....»

M. Thiers fa menció del's molts mils partidaris que així anaban corrent la terra, dihent que encara que no acostumaban donar batallas formals, prenian no obstant al's francesos lo fruyt de llurs victorias, y fèyan verda-derament desastrosos los resultats de las derrotas. Luego segueix dihent: «O bè algun oficial que quedaba sens servey després de la pérdua d'una batalla, ó bè algun frare ardent, un capellá que tractaba de defensar sa parroquia, un pagés perturbat en son treball pacífich, un estudiant que deixaba sos llibres ó un pastor son re-mat pera empéndrer vida nova, hasta algun contraban-dista; moguts uns per pur patriotisme, altres per reli-gió, per esperit d'aventura ó per altre motiu, procu-raban reunir alguns paisans, alguns extraviats d'un exércit dispers, alguns presoners escapats de mans del's francesos; cobraban ánimo si tenian sort, ó sinò anaban á reunir-se ab alguna altra partida de renom, fixántse en provincias determinadas, y per comunitat de sentiments ó per força, en cas necessari, se feyan amos del's habitants, quel's donaban noticias exactas, provisions y acullida segura; mantenian viu l'amor á l'independencia, imposaban penas terribles al's qui passaban per amichs del invasor, passaban d'un terri-tori á un altre si sel's perseguia ó si volian combinar alguna operació; molestant així al's francesos, y encara que aquestos fòssen vencedors, no deixantlos may en repós, y fentlos experimentar las mateixas inquietuts y privacions que si fòssen vençuts.....»

Lo mateix autor fá mes avall una viva pintura de la

desesperació que habia de regnar forçosament en las comarcas mes freqüentadas per unas y altrás forças; consignant, al mateix temps que los excessos del's guerrillers, la crueltat de certs comandants francesos endurits per 20 anys de guerres, que sembraban la devastació y la ruina per ahont passaban, exigint recursos de poblacions arruinadas, apoderantse del's grans y del bestiar que podian quedarlos pera las necessitats mes precisas, fins fent segar los blats verts pera donarlos á la caballería, y fusellant en repressalias d'algun francés mort per los guerrillers á infelissos que ningun mal habian fet, que tot lo mes habian volgut defensar lo pá de llurs fills: « des infortunés qui n'avaient fait aucun mal, et qui tout au plus avaient cherché á défendre le pain de leurs enfants. »

Y després d'aquest quadro, que deurian meditar los entusiastas de las guerres y los amichs de perpetuar ódis de poble á poble, M. Thiers dona á enténdrer com no tenia res d'estrany que lo poble espanyol detestès al's francesos en vista de tants horrors. Cita luego los noms de vários guerrillers, esplicant llur manera d'operar, y diu com solian apoderarse de comunicacions, ahont trobaba luego l'exércit anglès revelats los plans del's francesos, anyadint que los mateixos guerrillers eran la principal causa de la falta de noticias en que aquells generalment estaban ó del retard ab que las rebian, y que no pocas vegadas los era funest, de la poca seguritat ab que viatjaban sos caudals, de la continua inquietut en que habian d'estar sos agents, de las privacions á que vivian condemnats, puix los guerrillers prenian los viures per los camins; essent encara la causa de que los reclutas que venian de França pera cubrir las baixas

del's regiments, morian en la major part per las dificultats del passatge antes d'arribar á llur destino (1).

Aqueixa nació obstinada, deya lo general francès Kellerman parlant d'Espanya, está minant lo nostre exércit ab sa resistencia de detall.

No era donchs en Espanya, y particularment en Catalunya, molt desacertada idea la d'organisar altrás forçes ademès de las forçes del exércit regular, á lo menos fins que aquest tinguès mes instrucció ó mes práctica en la guerra metódica de la que generalment mostraba en l'any 1809.

Recordant Toreno lo que diu l'il-lustre Carnot, á saber, que al consultar l'història del's sitis moderns, difícilment pot la defensa de las millors plaças prolongarse mes enllá de 40 dias, consigna que lo siti de la mal fortificada Girona durá 7 mesos, á pesar de haber sigut atacada ab tan considerables forçes; alçant l'enemich 40 baterías que tiraren mes de 60 mil balas rasas y unas 20 mil bombas ò granadas, sens que tot aixó fos bastant pera rendir Girona. Unicament per la fam y per la falta de municions, com han regonegut los mateixos francesos, poguè esser vençuda tanta obstinació (2).

(1) Th., t.º 12, pág. 218 y següents.

(2) Y encara pot consignarse que durant tot lo siti se publicaba en Girona un diari, ab noticias nacionals y estrangeras, probant aquella publicació que ni en los últims dias estigueren los sitiats ab incomunicació bèn completa. En dit periódich apareixian á vegadas escrits bastant singulars hasta en los moments mes dolorosos. Un s'en insertá en lo qual l'autor rèhia sobre l'ausencia de las musas, y anyadia que lo que fos anar ellas á Girona á caball del Pegasso, no hi habia mòlt que esperarho, perque temerian que no sel' menjassen.

Tambè s'acunyá moneda en Girona mentre fou sitiada. (V. á D. A. Bl. obra citada.)

Lo dia 11 de desembre entraren al fi sens obstacle en la tan disputada plaça los francesos, que llavors pogueren véurer las inmensas ruinas que habian fet llurs projectíls. Lo que no vegeren tan facilment es que durant lo siti habian mort unas 10 mil personas dintre la plaça, entre ellas uns 4 mil habitants, á bè que á poca diferencia lo mateix número habian perdut èlles. Mòlt acostumats estaban á escenas de carnatge y devastaciò los soldats francesos, pero no pogueren menos de sentirse conmoguts al entrar en tan imponent teatro (1). No 40 dias, sino dos mesos devant de la plaça habia estat lo marescal Augereau, duch de Castiglione, á pesar de que quand lo comte de Saint-Cyr deixá lo siti ja estava en poder del's sitiadors lo castell de Montjuich, estaban obertas las bretxas, y s'habia donat lo memorable assalt de la ciutat. Augereau estava allí feya dos mesos, y quand èll arribá á son campament, ja la fam habia arribat també á la ciutat.

Augereau rebè felicitacions per part de Napoleon ab motiu de l'ocupaciò de Girona, á pesar de que no habia fet mòlt pera guanyarla, puix tot lo principal era degut á Saint-Cyr, qui poguè llavors aplicarse perfectament lo famòs «*sic vos non vobis;*» pero diu M. Thiers, á propòsit de la poca justícia que en aixó mostrá Napoleon: «*Lo govern imperial començaba ja á portarse del mateix modo que certs governs debilitats y cegos, preferint los favorits que l's adulan, al's bons servidors que l'simportunan per l'independencia de llurs avisos.*»

Es dir que ni lo cervell de Napoleon podia suportar

(1) Los francesos entraren per lo portal del Areny.

los extraviadors efectes d'un poder massa absolut; y essent així, ¿quin cervell humá podrá soportarlos, Dèu mèu?

Don Adolpho Blanch, que en son obra sobre la guerra del'Independencia en Cathalunya ha fet una interessant y minuciosa descripciò del siti de Girona, consigna las gracias y premis que s' decretaren á conseqüencia de la defensa de Girona (1), y entre altras gracias s'hi tro-

(1) «La Junta central premiá al's defensors de Girona, donant un grau á tots los oficials y grau de sargento á tots los soldats, concedint la noblesa personal á tots los militars y paisans que estigueren en lo siti, fentla extensiva á llurs successors. Senyalá pensions á viudas y órfans; declará per déu anys libre la ciutat de tota contribuciò així que vinguès la pau; que á costa del Estat se construhissen sos edificis; que s'alçès un monument en la plaça pera perpetuar lo valor de sos habitants y sa defensa gloriosa; que en todas las capitals del realme se posès una inscripciò consignant las circumstancias mes heróicas del siti, y que á la ciutat li seria donada una corona cívica. Se concedí al's habitants de Girona que poguessen reunir-se en algun punt libre d'enemichs, lo poder elegir un diputat á las Corts futuras, com si la ciutat no estiguès ocupada per l'estranger. Confirmá la Regencia los empleos, graus, premis y viudedats que Alvar z habia otorgat, concedint á tots los defensors una creu semblant á la de Malta, ab las dos següents inscripcions: «Siti de Girona 1809» y «La patria al valor y á la constancia,» declarant sel's admissibles de preferencia á diferents empleos. Los individuos de la «Crehuada» foren recompensats ab l'us d'uniforme y d'espasa, ab lo tractament de Don, y alguns ab beneficis eclesiástichs, pensions y escuts d'honor. Ab medallas y pensions foren igualment premiadas las donas de Santa Bárbara, y mes part ularment donya Francisca Artigas ab 6 rals diaris, dos escuds per l'acciò de Valls y la defensa de Girona, y poder usar lo distintiu de sargento, puix tal era la graduaciò que li habian donada. Tambè fou disposat que tots los anys se celebrès un aniversari, destinant pera eix gasto sobrants de propis. A fi de perpetuar la memoria d'Alvarez, se disposá que lo non del il-

ba la de poder reunir-se los gironins en qualsevol punt libre d'enemichs, pera nombrar un representant de llur ciutat en las Corts que s'habian d'elegir. En efecte, lo govern d'aquella época, mes ó menos espontaneament, habia decretat la reuniò de Corts, reuniò que reclamaba ab vehemencia l'opiniò de la gent mes il·lustrada, per mes que la Junta central ja fos un petit Congrès nacional. Y en realitat, la mateixa Junta ò Congrès de Cathalunya començaba á recordar l'antich sistema representatiu. En Aragò, ja al principi de la guerra s'habia fet convocatoria de Corts; y cosa singular, las dos ciutats d'Espanya que mes se distingiren per l'èpica energía de llurs habitants, perteneixían al's dos paisos de la Península que per mes sigles y ab major esforç habian sabut conservar llurs llibertats. De tots modos, si quand la dinastía napoleónica ofería al's espanyols drets de que estaban privats ab la dinastía destronada, no foren aquestos acceptats, mòlt prompte se poguè véurer que la no acceptaciò depenia mes que d'indiferencia respecte á bonas institucions, del laudable desitx de no tenirlas imposadas per estrangers (1). No sembla sinò que per

lustre general s'inscribís ab lletras d'or en la sala de sessions del Consell de la Regencia. L'Ajuntament de la ciutat rebè lo tractament d'Excelencia.» (Blanch, ob. cit., tomo I, pág. 462.)

(1) Ortiz de la Vega (Fernando Patxot), qui durant sa laboriosa y per desgracia massa curta vida tant treballá y ab tanta elevaciò pera propagar la verdadera ensenyança històrica, parlant magistralment del's actes de la Junta central en 1809, escriu lo que segueix:

«Manifestábanse ya mas vivos los deseos de obtener la reforma de las instituciones que para mas adelante la Central habia hecho esperar.

En los primeros meses del establecimiento de la Junta mostrábase

tota l'Espanya se repetís á las horas ab universal acord lo « timeo Danaos » del prudent troyá. Lo régimen mes ó menos representatiu ofert per la dinastia napoleónica

Floridablanca opuesto á toda innovacion, y la autoridad de su nombre daba mucho peso á la opinion de los que decian que debia entregarse á los reyes el poder en el estado en que las Juntas le habian encontrado. Por el contrario, opinaban los mas resueltos que jamás ningun pueblo del mundo habia hecho por su nacionalidad lo que la España estaba efectuando; que el estado en que sus reyes habian dejado la monarquía era el mas deplorable que se hubiese conocido; que este estado procedia de un vicio en la organizacion del poder hasta entonces dominante, vicio que hacia posible el entronizamiento de los validos cuya dominacion en distintas épocas habia sido tan fatal á la monarquía; que si un pueblo merecia tener franquicias, ninguno con mas razon que el que habia sabido conquistarlas dando un grito de guerra que hacia temblar á aquel á quien los mismos reyes acataban sumisos: y en fin, que era un absurdo pensar que la España se hubiese levantado en masa solo para que sus reyes remachasen la cadena que se habia ido eslabonando desde los actos de usurpacion de Cárlos I hasta los arbitrarios decretos de Felipe V.....» (Anales de España, desde sus orígenes hasta el tiempo presente, por Ortiz de la Vega, tomo X, lib. XI., pág. 161.)

D. Johan Cortada, cathedrático d'Historia hi ha molts anys y director del Institut provincial de Barcelona, dedicat per vera vocació á eix noble y utilíssim estudi, que molt honra á Cathalunya ab sas lliçons al mateix temps que ab sa ploma, que tè donadas bonas probas d'amor á la llengua cathalana, tot parlant la de Castella ab singular pureza, y á qui l'autor d'aquesta obreta déu estar, com ho está en efecte, molt particularment agrahit per sa benevolencia envers èll, encara que tal benevolencia no sia guayre merescuda; don Johan Cortada, repetim, diu també sobre est mateix assumpto:

«La idea de Córtes siempre fué lisongera para los españoles, porque sabiendo que en muchas ocasiones habian sido poderoso remedio á graves males, todo lo esperaban de la congregacion de ese Cuerpo, que recordaba antiguas glorias y tiempos mas afortunados.....» (Lecciones de Historia de España, por D. Juan Cortada, 4.ª edicion, pág. 236.)

no pareguè prou decoròs ; de tots modos , no privaba de véurer y sentir la dominaciò estrangera , y s'haguera dit que los espanyols tenian presents las paraulas , consignadas per Tácito , que un capitá británich á qui anomenaban Caractak , s'atreuì á respóndrer al emperador Claudi , devant del qual l'habian conduhit prés y lligat , y que l'interpelaba sobre son insomissiò al poder imperial: « non si vos omnibus imperitare vultis , sequitur ut omnes servitutum accipiant ; » es dir , no perque los romans vullau posar á tothom lo jou , hi ha rahó sufficient pera que tots l'accepten.

Çaragoça y Girona caygueren , no hi ha dubte , pero lo terrible drama no acabá ab llur cayguda. Tots los écos repetiren l'inmens estrépit d'aquellas caygudas , que mes bè fòren elevacions gloriosas ; estrépit que despertá l'Europa , y quand l'any 13 l'Alemanya entera s'alçaba contra lo gegant de França , sos poétas , tot recordant las tradicions de l'antigua llibertat germánica , recordaban igualment los grands exemples de Çaragoça y de Girona. Y quand després de sitis que quasi arriban á fer olvidar fins Numancia y Sagunto , los veterans de Napoleon entraban al fi per portals de ciutats com aqueixas , bè podian momentaneament cridar victoria , pero en realitat ahont anaban per aquellas entradas era á llur sepulcre , y encara al de son grand emperador.

No obstant , siam justos , Napoleon no volia mes que lo que han volgut altres conquistadors ; y per no eixir d'Europa y de l'época moderna , no volia mes que lo que volgueren Carlos rey d'Espanya y emperador d'Alemanya , son fill Phelip II , y Lluís XIV de França ; es dir , la

dominació universal, es dir, l'esclavitut universal. Dèu guarde á l'Europa de la realisació de semblant sómni. Montesquieu, l'admirable Montesquieu, declara obertament que s'alegra de que Lluís XIV no reheixís en tan ambiciós projecte; bè podem nosaltres manifestar que també nos alegram de que los mateixos projectes de Carlos I y de Phelip II tinguessen igual sort.

Tácito, que sempre torna á la memoria en tractantse de semblants materias, condemna terriblement, per boca del animós Gálgach, la dominació universal, y arregant Gálgach al's seus companys d'armas pera incitarlos contra los romans, los explica quina gent es aquella gent dominadora. Diu que no hi ha obséquis ni humilitats que valgan contra l'orgull del's romans, á qui qualifica de lladres de tot lo mon, « raptores orbis, » no respectant á rich ni pobre, subjugant al primer per avarícia, al altre per ambició, y per tant no podentse ningú lliurar de tals opressors.

Nol's basta l'Orient ni l'Occident, volen tot lo globo, y la mar com la terra, diu encara Gálgach.

En péndrer, en matar y robar ab tota classe de noms enganyosos, veus' aquí en lo que consisteix l'imperi romá: « Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus, imperium. »

Y aquí está pintada en pocas paraulas la dominació universal.

No dubtam que mes d'una vegada, á pesar de figurarse Napoleon que era en realitat un instrument de la Providencia, pensaria en los tristos vaticinis de Liuciá, pero era tal la naturalesa de son esperit, que preferia á tota altra vida la vida de las grands aventuras y de las grands emocions. Ab tals hómens no valen consells de

prudencia pera detenirlos en llur carrera. Hómens com Napoleon , com Alexandre , en son interior senten constantment una véu irresistible , que comanda á eixos grands comandants , y quel's diu com al destructor de la vella llibertat de sa pátria : « aut Cesar, aut nihil, » ó tot ó res ; ó senyor del mon , ó la mortalla. « Preferiria , diguè un dia Napoleon , esser lo primer d'un poblet á esser lo segon en una ciutat. » Aixó sol pinta al hóme.

A eixos apassionats de dominaciò poch serveix indicarlos abismes ; ó nol's véhuen perque están cuberts ab los núbols de llur ambiciò , ò encara que realment los vejen imaginan que podrán posarhi ponts , ó en tot cas traspassarlos d'un salt. Hasta , si crehuen possible lo mal éxit , anticipadament s'aconortan pensant en la grandiositat del salt que farán , sabent que de tots modos han de fer salt de lleò. Dotats d'una intrepiditat maravellosa , y tenint la confiança soberana, filla de la mateixa intrepiditat y del favorable resultat de llurs primers fets , ja á la fi no pensan nit y dia sinò en imitar al's conquistadors de mes fama. ¿Per qué ço que feren Bacho y Hércules , no m'hauria d'esser possible á mí , exclamaba Alexandre ? Acostumats á reheixir en empresas costosas , acaban per dir , com Napoleon , que l'adjectiu «impossible» deuria esborrarse del diccionari. Y ja al arribar á semblant disposició d'ánimo , tota reflexió sensillament judiciosa es inútil : lo poder es un alcohol que fa l'efecte del's altres alcohols , cuant mes s'en béu , mes sed se tè. Y volen anar muntant eixos titans , sempre muntant ; l'impetuositat del desitx creix á mesura que mes próxima crehuen l'arribada al límit proposat , es dir , al límit sens límit ; hasta que finalment lo cap s'en vá , se fa un pas massa en fals , y aquell

que s' creya quasi un Dèu va precipitat á terra com ferit d'un llam.

M. Thiers ha dit que Napoleon , y ho ha dit ab veritat, era un poéta que cantaba sas propias victorias en los bolletins que dirigia á son exércit y al poble francés; altres poétas s'encarregaren, anyadirem nosaltres, de cantar la grand catástrophe, y entre eixos cants n'hi habia un de lord Byron en que s' deya que després de la cayguda del primer àngel, may ningun hóme ó ningun dimoni habia caygut de tan alt. Y en efecte, la cayguda fèu estremir tot lo món.

Pero no hi habia res que dir; l'hóme de la força habia trobat una força superior. No li quedaba mes que inclinarse devant de la grand máxima de tots los dominadors: « *Patienda meliorum imperia,* » es dir, lo poder es del mes fort; no hi ha mes que resignarse.

Y ara, tot aixó sia dit sens entèndrerse no obstant que tenim la pretensió de pesar en nostra pobre balança á un hóme com Napoleon, puix es aquesta balança infinitament massa petita.

Lo senyoríu universal no dèu tenirlo sinò Dèu: « *Tu solus Dominus* ». Sabem perfectament que en grand part Napoleon fou obligat per las circúnciàncias á lluytar contra la Grand Bretanya, empenyada en tenir per mar la soberanía que Napoleon volia per terra; hasta direm, lo que no tenim noticia ho haje confessat may Napoleon, que son amor propi de grand capitá estava tant mes interessat en la guerra d'Espanya, en quant Pompeyo y Cèsar l'habian dominada, ó á lo menos no s'en faltaba mòlt, puix Augusto, successor de Julio Cèsar, acabá de subjectar lo poch que faltaba, lo que es avuy la noble terra vasca; de modo que en temps de Tiberi, successor

d'Augusto, bastaban tres legions pera tenir assegurada la dominació romana en una y altra Espanya, la citerior y l'ulterior. «Hispaniæ, recens perdomitæ, tribus legionibus habebantur» diu lo princep del's historiadors romans, los llibres del qual, dientho aqui de passada, serán sempre llegits no tan per l'altíssim ingeni que en ells l'autor demostra, com per la suprema imparcialitat ab que están escrits, preferint constanment l'inmortal analista la veritat y la rahò á tota consideració de partit ó de secta, y sobre tot de vanitat patriótica. Acusen tant com vulgan á Tácito hómens interessats en desacreditarlo, sas obras serán eternament una poderosíssima protesta contra tots los despotismes, y contra tots los enganys que hi conduheixen.

Y ¿qué dirian los demés generals d'Europa, pensaria Napoleon, qué diria la posteritat de no haber pogut l'hóme de Jena y de Wagram fer lo que los dos romans feren, y posar com ells dalt dels Pirineus, si aixi li plaguès, torres y altars que s'erigiren precisament no mòlt lluny de Girona en memoria d'haber sigut dominada ó pacificada la Península espanyola? (1) Dirém encara que

(1) Hi havia en la antiguetat trophéus temporals y perpétuos, ó á lo menos que s' procuraba fossen perpétuos. Los primers se feyan generalment de fusta posanthi despullas del enemich, los altres de pedra ó encara de bronce. Parlant l'arquebisbe Marca del's trophéus de Pompeyo, diu aquestas paraulas: Seguint Pompeyo l'exemple de capitans anteriors, alçá trophéus, no en lo mateix siti ahont havia tingut lloch la lluyta sinò dalt dels Pirineus, en memoria de las nacions espanyolas que havia vençut, construhint á aquest objecte y ab obra sólida unas torres al peu del camí públich: «Eorum qui ante se vicerant exemplum secutus Pompeius, trophæa fixit, non in loco certaminis, sed in montibus Pyrenæis, in monumentum devictarum à se gentium hispanarum,

l'emperador Alexandre de Rússia, qui mes tard fou lo cap del's monarcas coaligats pera acabar ab lo poder de

turribus ad viam publicam firmo et cæmentario opere constructis.»

Marca cita encara aquest passatge de Salústi: vençuts los espanyols, Pompeyo erigí trophéus dalt del Pirineu: «Pompeius, devictis hispanis, trophæa in Pyrenæi jugis constituit.»

Segons Plini indica, Pompeyo habia fet colocar son estàtua en dits trophéus, en los quals s'acostumaba á posar inscripcions que recordessen los motius de llur erecció. Los motius coneguts son. Sertori, ab los altres romans que l'seguian, se declará independent en Espanya, y los espanyols en general seguiren sa bandera per ódi á Roma. La guerra fou terrible y durá deu anys, acabantse, poch noblement pera Pompeyo, ab l'assassinat de Sertori, á qui ha fet dir Corneille lo superbo vers:

«Rome n'est plus dans Rome, elle est toute où je suis.»

Ja en l'época de las conquistas del's romans, Espanya fou la nació d'Europa que ab major pertinacia y per mes temps lluytá contra llur dominació, y no ho dihem nosaltres, ho dihuen llurs historiadors principals.

Prop del's trophéus de Pompeyo, diu Marca, al tornar d'Espanya Julio Cèsar de véncer al's fills del mateix Pompeyo, y atravessant lo Pirineu pera anársen altra vegada á Italia, erigí també un monument dedicat al's Dèus, en memoria de sos triumphos: «Non procul à trophæis Pompeii, Julius Cesar, post devictos Pompeii liberos, ex Hispania rediens in Italiam ac per Pyrenæi juga iter faciens» etc. Se suposa que al dedicar son monument al's Dèus, ab la capa de la religió cubria Cèsar son orgull. Lo mateix autor creu que aquells trophéus estaban en lo poble del Portús, (port ó porta) que consistian en dos torres, citant ademès á Dion pera afirmar que Cèsar per sa part, vencedor del's fills com del pare, alçí en aquellas mateixas alturas una grand mole de pedra picada. Naturalment semblants monuments, tot elevant la gloria del's vencedors, commemoraban l'humiliació del's vençuts, no estranyant per consegüent Marca que encara que fòssen de pedra, hagen desaparegut. Sembla que agradaba al's grechs valerse d'aquest mèdi pera consignar llurs victorias, perque consta històricament que en efecte

Napoleon y lo bras principal de la Santa Aliança, habia sigut lo primer en justificar, ó á lo menos en esplicar

Alexandre lo Grand volgué deixar senyals permanents en terra indica, encara que no fos mes que ab munts de terra, d' haber passat en conqueridor per aquellas regions; y això fou quand se vegé, com habem dit anteriorment, forçat per son exércit á tornar en derrera, pero dsitjant que al menos constès á la posteritat, ab los dotse colossals munts—posats á la hora del Hyphás, que Alexandre habia arribat fins á aquell riu.

Lo cronista Pujadas y altres escriptors nostres opinan de diferent manera que Marca respecte al siti ahont estaban los famosos trophéus de Pompeyo, punt que aqui no podem fer mes que tocar de pressa sens adoptar una opiniò determinada, limitantnos á consignar la diversitat de parers, bè que pensant nosaltres, sia dit ab tota franquesa y sens deixar per açò de tenir lo degut agrahiment á Pujadas per lo servey prestat ab sa Crònica, que Marca era hóme de major força literaria que lo cronista nostre. Bè que Marca incòr hasta en inexactituts materials alguna vegada, bè que abusa un poch de son ingeni y de sa vasta erudiciò per un fi ben conegut, parlant ó escrihent ans com á advocat polítich ó diplomátich que com á verdader historiador, com á historiador enterament imparcial, no per aixó habem de negar sa molta il·lustraciò. La república de las lletras déu considerarse verament universal, y axi la consideran los esperits mes competents. Deixemnos, donch, de tot fanatisme, encara que sia fanatisme patriótich, y fem sempre als hòmens de mérit, qualsevol que sia llur país, la justicia que pera nosaltres voldriam. Al llegir, per exemple, en l'interessantíssima historia del nostre D. Jaume, fill de Montpeller, escrita per M. de Tourtoulon, fill de la mateixa ciutat sempre conservadora de las nobles tradicions científicas, los cortesos y al mateix temps justos elógis que l'historiador tributa als nostres amichs D. Manuel Milá, D. Manuel de Bofarull, D. Mariano Flotats, D. Anton de Bofarull, y ademès d'amichs mestres tots pera l'autor d'aquestas líneas; al llegir, repetim, eixos elógis, vehem en ells noblement elogiada á tota la Cathalunya literaria, y estam contents, y estam satisfets, y ho estariam encara si los cathalans elogiats fossen enemichs nostres; Dèu ne sab la veritat.

ab molta benevolencia, los fets de Bayona; direm, finalment, que la majoria del poble francès acompanyaba á son emperador en las aspiracions á la dominaciò del món; y que adular, com fan alguns, al poble francès mentre procuran presentar á son hóme preferit com al mes abominable de tots los tirans, nos sembla una mòlt poch noble inconseqüencia; pero, regoneixent tot lo que hi ha de fatal en la carrera de Napoleon, regoneixent al mateix temps sas facultats prodigiosas, crehem que las conseqüencias d'un imperi napoleónich europeu haurian al fi vingut á esser, á poca diferencia, tan funestas com las d'un imperi de las antigüas casas d'Austria ó de Borbon. Los francesos d'avuy deuen alegrarse de que son Cèsar nol's donés lo mon esclavisat, com s'alegraba Montesquieu de que nol's hi haguès donat Lluís XIV, y recordar lo que deya Feneló, l'illustre bisbe de Cambray: «Jo estimo á ma patria, pero encara estimo mes al llinatge humá.»

Deploram aquellas grands amarguras de Napoleon en los últims anys de sa vida; pero los amichs de la civilitaciò no han de sentir que l'Europa escapés de sas mans. Ell mateix, en realitat, semblaba esser d'aqueixa opiniò ans de morir, quand ja tinguè seré l'esperit, singularment perturbat per un poder massa extens y massa despótich, qual poder produheix sempre sobre l'hóme, per grand que sia, lo mateix efecte, l'extravió del enteniment. Documents irrecusables fan fé de que Wellington, per exemple, veyá claríssima la ruína de Napoleon en la guerra d'Espanya; y lo que ab tanta claredat veyá Wellington, no ho veyá, ó al menys no volia véurerho, Napoleon, á pesar de sa maravellosa perspicaçia, y á pesar del grand sentit comú de que estava do-

fat naturalment. Sí, es una veritat eterna que no debem cansarnos may de repetir, lo poder que no s'exerceix ab la limitació deguda, desencamina y perd al's mes forts.

Tornant á Girona, ans d'acabar aquest mòlt incomplet treball, y sobre tot mòlt indigne del assumpto, direm, com diu D. Victor Balaguer referintse á aquest siti, que es una Iliada que está esperant son poéta. Vulga Dèu que algun dia lo poema se fasse, y que prenent lo cantor per musa á Catalunya, puga immortalisarse celebrant dignament á l'inmortal Girona. Set mesos durá aqueix siti, pero set mesos que valen los set anys del siti de Troya, y no s'ofenga l'ombra colossal del vell Homero.

No per cáurer Girona, y encara després las otras plaças, decayguè l'esperit del's cathalans; al contrari, guardadors de las bonas tradicions, sabian nostres pares que may cal desesperar de la pátria mentre hi ha bona sang, que no cal desesperarne sinò quand la sang está corrompuda, y á la fi entre desgracias y victorias quedá l'independencia assegurada.

Uns sis anys durá la guerra; mòlt llarchs y mòlt cruels fòren sens dubte, pero una altra guerra d'independencia durá mes de set centúrias, bè que no durá tant en Cathalunya, eixint tambè al final vencedora la constancia patriótica, de qual virtut será Girona inolvidable exemple; podentse dir de la forta ciutat lo que precisament diu Dante del nostre rey Pere, de qui habem parlat tantas vegadas en aquest escrit, y que era un héroe predilecte del grand florentí:

D'OGNI VALOR PORTÓ CINCTA LA CORDA.

¿Hi aurá algú en Espanya ó fora d'Espanya que trobe

indigna á Girona del elógi tributat en aquest vers al rey En Pere? Podrá negarse may que en Girona s'os- tentá realment tota classe de valor?

A pesar d'haberse cregut que Alvarez tenia ja pochs instants de vida, poguè recobrar-se un poch, y així que tingué libre l'esperit, enviá un saludo á Augereau, qui li feu donar una guardia d'honor, lo qual es un acte mòlt digne pera lo marescal francés; recordantho aquí nosaltres ab satisfacciò verdadera, bè que luego no s'cum- plis ab molta exactitut tot l'estipulat en la capitulaciò. La guarnició presonera fou enviada á França, y á Alva- rez lo portaren á Perpinyá (1), d'allí á Narbona, y de Narbona lo tornaren al castell de Figueras, ahont arribá lo dia 19 de janer de 1810, essent ja mort lo 22. En dit castell, quand fou recobrat del's francesos, s'hi posá una inscripciò, dihent que Alvarez habia mort envene- nat. Toreno dubta, tot dihent que hi habia sospitas; nosaltres també dubtam, pero preferim esplicar natu- ralment la mort d'Alvarez per sa llarga malaltia, per lo grand treball y los cuidados del siti, per son edat, puix llavors tenia justos 60 anys, per lo grandíssim senti- ment que habia de causarli la pérdua de Girona, y ade- més encara per sa massa dura presò. Palafox, l'il-lustre governador de Çaragoça, y que com Alvarez tingué que allitarse antes de la capitulaciò, també fou enviat á França, y estiguè fins á la fi de la guerra prés en lo fort de Vincennes, pero Palafox era mes jove que Al-

(1) Alvarez habia estat ja en terra de Rossellò, puix l'any 93 habia fet ab grau de coronel la guerra en aquell territori contra la república francesa, portántse com á bon soldat. Alvarez no tenia grand talent ni grand instrucció, pero tenia mòlt valor y molta dignitat.

varez. Direm ja unicament sobre aqueix punt, que tot govern deuria fer sempre lo possible pera que may ningú poguès formular acusacions de cert género, á consecuencia de tractar ab sobrada duresa al's presoners. Si Napoleon, á qui tant agradaba correr á caball per l'Europa, haguès ben pensat que algun dia, per las mateixas vicissituts de la guerra s'habia de véurer prés, es probable que no hauria permés may que ningun presoner fos tractat ab duresa.

Algunas paraulas mes, ans de despedirnos del lector. En totas aquestas páginas quasi no habem vist altra cosa que combats de sang entre francesos y espanyols, pero poca instrucció ha de tenir un hóme pera ignorar que desde los temps mes primitius, desde los primers fills d'Adam, hi ha guerra d'hóme á hóme, de nació á nació. Y no solament hi ha guerres internacionals, sinò que encara hi ha guerres civils. Demanem donchs á Dèu que l'esperit del Evangeli y de la verdadera philosophía arriben á senyorejar l'esperit de pobles y governs, á fi de que la caritat y la rahò pugan mes que las passions humanas, prevaleixent definitivament sobre devastadoras lluytas en los camps de la guerra, las lluytas saludables en lo terreno de las ciencias y las arts.

Oh! massa sabem que aquest llenguatge es quasi objecte de mofa per part de certa gent, massa sabem que l'adveniment de la pau perpétua no es encara mòlt pròxim; pero també sabem que, á pesar de tot, las guerres no son de mòlt ara tan freqüents com antes eran entre nacions civilisadas. Un grand amphictionat semblará á alguns encara tan utópich com se vulla, pero

nosaltres esperam que si aquesta part de mon no està condemnada á tornar á la barbárie , hi haurá que establir algun dia un jurat internacional , á fi d'arreglar bè per la rahò cosas que en general s'arreglan molt mal per la força. En tot cas, tenim á favor d'aquesta idea una autoritat digna d'esser un poch atesa en tal materia , es la de Napoleon. Y Napoleon deya que tota guerra en Europa hauria de considerarse com una guerra civil.

No hi ha dubte que quand aquestas paraulas diguè Napoleon no era ja senyor d'exércits , pero no obstant, a cada pas que la civilisaciò va fent , se pot véurer millor l'alta ensenyança que contenen ; y quand la majoria del's pobles acabe de compéndrer , no nos sembla impossible que l'utópia del amphictionat , com tantas altrás utópias , passe á esser un fet perfectament real y positiu. Pero , ; tardan tant , per regla general , los pobles en apéndrer y penetrarse bè de certs assumptos que mes los interessan !

De tots modos , ho repetirem al acabament d'aquest escrit , no tractam , ni habem tractat may , de donar aliment á passions rencorosas. Pau al's hómens de bona voluntat , y en totas las nacions hi ha hómens de bona voluntat ; debent tots treballar , cada hú segons sas forças , pera que lo númeró ne vaje sempre en augment. Y ara bè , ; contribuhirém guayre á aqueixa bona obra ab manifestacions violentas , ab explosions irosas ? Si han d'eternisarse rencors procedents de guerras , comencem á armarnos tots y á degollarnos mutuament de nou , sens mes que invocar mals records de nostras propias dissidencias.

¿ Podrá dirse que en hora bona hi haje olvid sobre desunions nostras , pero que l'ódi ha de continuar ardent

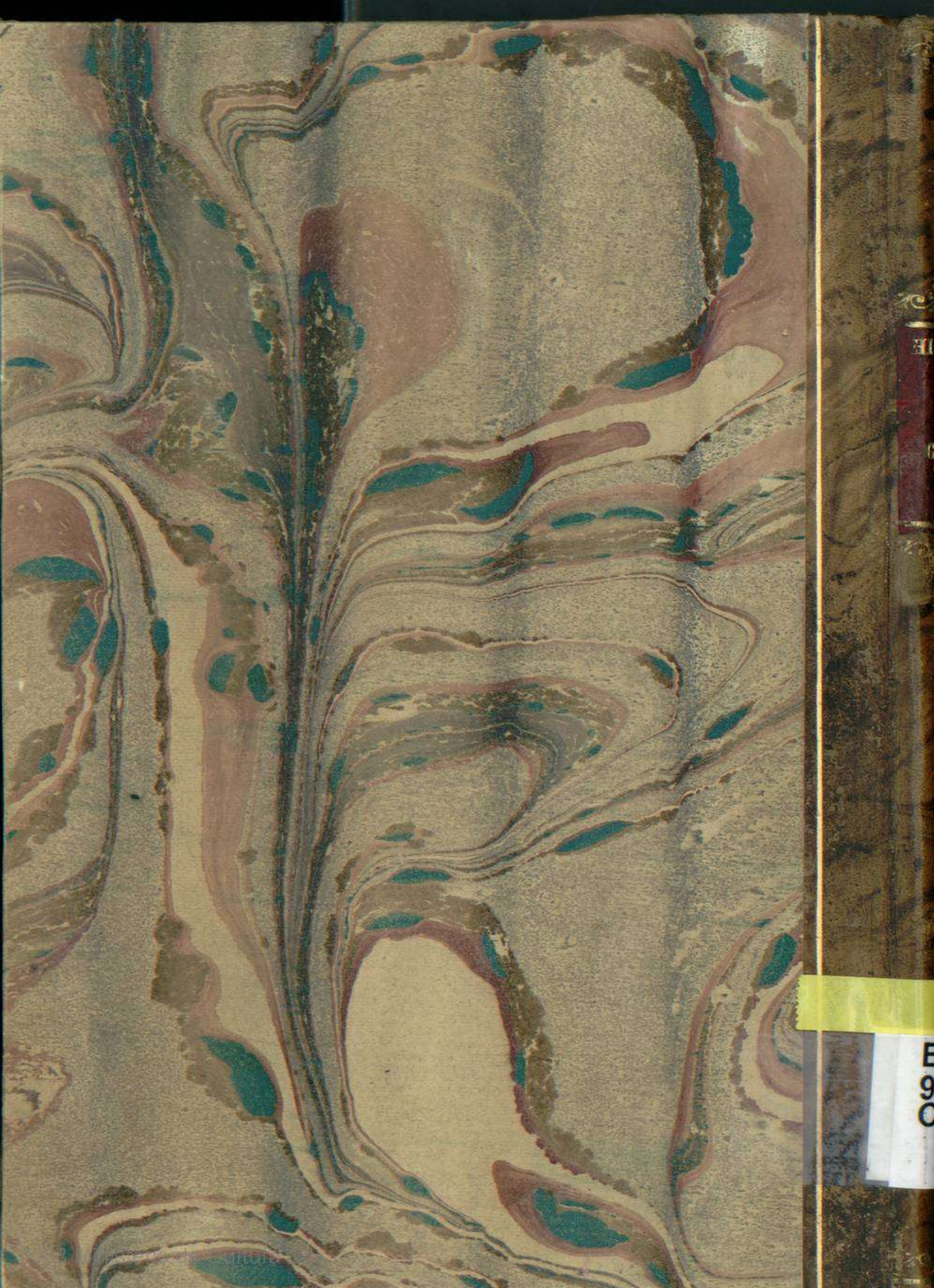
contra enemichs d'altres temps y d'altras terras? Donchs si ha d'esser així, principiém á destruhir los altars del Fill de María, los altars del amor, y restaurem antichs cultos de sang y de brutesa.

L'honor del Christianisme, entre altres grands honors, es l'haber sostingut altament un origen comú pera la grand familia humana tota entera. La ciencia del's nostres dias, contrariament á la del sigle passat, ha regonegut verdadera l'unitat de l'especie humana, perque encara que iscan sobre aquest punt nous dissidents, no per aixó arribarán á ofuscar la llum de la santa doctrina. Entre los sábis del sigle XIX n'hi ha un, finat no fa molt, poch sospitòs de favoreixedor de supersticions, religiosas ó altras. Aqueix sábi ha consignat en un llibre admirable l'inmens bè que lo Christianisme habia fet defensant fermament lo principi de l'unitat humana, anyadint al mateix temps que dit principi se troba rigurosament conforme á las nocions positives de la ciencia mes moderna. Lo llibre en que aixó se llegeix es lo «Cosmos,» y l'autor ha nom Alexandre d'Humbolt, l'immortal amich del immortal Francisco Aragò, del Aragò fill d'Estagell; es dir, precisament d'un poble ahont los habitants se dihuen y son encara cathalans, parlant en efecte la nostra llengua cathalana.

Y essent donchs així, venint tots d'un mateix tronc, tota guerra d'hóme á hóme es fratricida, per mes que la nacionalitat sia diversa; y aquesta déu esser una de las rahons per las quals lo Dèu de la fraternitat era tan enemich de tota lluyta armada.

FI.

HI
E

09 E

ISTORIA
DEL
SITI
DE
GIRONA
EN
1809

EG
946.7
CUT